

ЗУГ
ГОРЛ

Леонід ГОРЛАЧ

НА ВІДСТАНІ ДУШІ

Леонід Горlach
— НА ВІДСТАНІ —
ДУШІ

Вибране

Наукова бібліотека
ім. М. Максимовича
КНУ
ім. ТАРАСА ШЕВЧЕН

1400837

н - наукова

Ц.О.

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ЦК ЛКСМУ (МДС) «МОЛОДЬ»
1991

ББК 84Ук7
Г 69

Роздуми про місце й призначення людини на Землі, про минуле та сучасне рідної України, болючі екологічні проблеми і світлі інтимні почуття в центрі уваги автора, відомого українського поета.

Размышления о месте и назначении человека на Земле, о прошлом и настоящем родной Украины, экологические проблемы и светлые интимные чувства в центре внимания автора, известного украинского поэта.

1400837

Редактор *М. Г. Василенко*

Художник *С. М. Железняк*

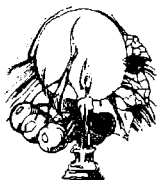
Г 4702640202—045 58.91
М228(04)—91

ISBN 5-7720-0546-6

Київська

© Упорядкування.
Видавництво «Молодь», 1991

„Убий в собі раба!“

* * *

Убий в собі раба!
Мов: Ксанфе, вибий море...
В собі раба убий! — нам каже нині час.
Чому ж тоді, чому
іще правує горе,
хоча надій людських промінчик не погас?..

Горить і розквіта над Кобзарем і нами,
що скулились мовчком в ногах у Кобзаря.
Убий в собі раба!
Дніпро між берегами
ненаситно гримить і сон наш озоря.

* * *

Не попрошу окраєць хліба в долі.
Не годен в неї бути жебраком,
я краще проросту на спільнім полі
для інших невтоленних колоском.

І в цім нема ні пихи, ні пожертви,
ні умислу чіпкого лихваря,
бо краще тихо з голоду померти,
аніж продати честь за сухаря.

Рідне жито

Я так давно у житі не лежав —
у голубому просто неба житі.
Жита однакові у всіх держав,
та колоски для різного наліті.

Жита однакові у всіх держав.
Та тільки вдома запитає поле,
неначе в серце колоском уколе:
«А ти давно у житі не лежав?..»

* * *

О Рось! Ти Русь велику породила.
Чого ж тепер мілієш в берегах?
Чи сила вікова перебродила,
чи пам'ять охолола у бігах?

Чому болить землі прадавня рана,
яку не забинтує тиха Рось?..
І стогне пам'ять, ніби рань багряна,
якій у день відлितись не вдалось.

* * *

На щастя і печаль я маю право,
при них обох душа моя згоря.
А ти, примхлива і облудна славо,
як те ярмо, що скинула зоря.

Поет бува і невеселим зроду.
Мені ж од того плакатись дарма.
Над небозводом рідного народу
поет — як знак розбитого ярма.

* * *

Не розучись ніколи говорити
на мові і на муках Кобзаря,
яких ніхто не властен підкорити,
допоки сонце землю озоря.

Як душу кожне слово очищає
у дружнім колі чи на чужині!
Як слово кожне зради не прощає
усім, хто під конем чи на коні!

Зрослося у мові перше слово «мама»
й останнє, неминуче,— «прощавай»...
І не страшні для мови ані ярма,
ані чієсь пихате — «забувай».

Коли ж, собі вигранюючи долю,
я забажаю кривду розділити,
жаским вогнем Тарасового болю
хай доля мою душу спопелить.

* * *

Глибока ніч за нами розтає.
Ми перейшли холодну мертву зону.
Тепер нам, як в патроннику патрону,
лише руки стрільця не дістає.

Вже бачимо налитий світлом пруг.
Червоний вітер шириться кудлато.
Цей ранок — наш, це наше чисте свято,
і сонце нестриножене — наш друг.

Двигтить земля, відлунює наш крок.
Уже не зупинити нас нікому
у поступі навальному, гінкому
до ближніх сфер, віддалених зірок.

Себе ми зрозуміли врешті-решт,
коли відчули силу і відвагу.
Ми вірність мовчазну своєму стягу
угору піднесли, як Еверест.

Хитає землю сонячна луна
у час оцей, спресований до краю.
Тепер і сам я світле щастя маю
розпізнавати суть свою сповна.

Балада про Данила

Поїхав Данило в долину по глину,
в долину полинну аж ген за село.
Усілося сонце на згорблену спину,
вгорнуло старого в шовкове тепло.

Приїхав Данило в долину полинну.
Конячку розпріг і присів у траву.
І раптом покручену, неопалиму
уздрів свою долю, неначе живу.

Стояла вона біля глинища круто
і в очі дивилась, як совість сама,
і наче казала розкуто, забуто:
— Чому ти приїхав, а сина нема?..

Стенувся Данило. У руки — лопату
і глину копнув, зачерпнув з глибини.
А голос із неї:
— Не руш мене, тату!
З війни у землі цій лежу я, з війни...

Схилився Данило і очі запалі
утер рукавом, що од глини зжовтів:
віддав би життя, а не те що медалі,
коли б тільки син із війни прилетів...

І знову — дорога. Порожня підвода.
Полинна долина, і в серці полин,
і шкода Данилу, невимовно шкода,
що він на підводі сидить, а не син.

Рідне

Сад яблуневий. Біла хата,
як білий лебідь на ставу.
Стежина через двір до брата,
що заховалася в траву.

Веселий соняшник цибатий
під сонячним ясним вікном.
Димок із печі гіркуватий
над димарем — тонким вінком.

Пшениця золота безмежна,
комбайна молодий прокіс.
Лунка мелодія бентежна,
що вітер кручений приніс.

У синім небі волохатий
слід гомінкого літака.
Горбок до пралісу покатий,
як часом зморщена рука.

Дідів і прадідів могили,
з яких росте шорстка трава.
Усе, чим снили, що любили,
що вічно з пам'яті сплива.

М'якої мови коливання,
де Україна — що зерня
у плоді в пору дозрівання —
бринить і душу окриля.

Тополеятко тонкостанне
з вечірнім сонцем на гіллі...
Якщо колись цього не стане —
мене не стане на землі.

* * *

Хто спутає вітер? Хто душу людську загнужда?
Молитва, чи битва, чи згнічений мур
заборони?..

І де довговічних династій корони і трони?
На них лиш пилюка руда мимохить осіда.

А вітер, а дух, що мільйонами душ потряса,
у схили епох копитами вдаряє, ладує
в безмежному світі і світ для мільйонів буде,
в якому дух вольності, поступу дух не згаса.

Нема безіменних, у кожного є імено.
Воно проростає з землі, із мелодії, з літер.
А хто забувати почав — хай підкаже тим
вітер,
що владно полоще червоних повстань знамено.

І хто його спутає? Хто нас усіх загнужда?
Хто права позбавить понищити трони й
корони?
Безсилі і мури старі, і новітні нейтрони,
коли осіняє нам душі незламність тверда.

* * *

— Чого болиш? — у серця я питаю.
Але немов заціпило йому.
І я питання власне пригортаю,
вгортаю у незлагоди зиму.

Здається, все давно переболіло
і відбіліло серед завірюх.
Уже не прагне підростати тіло,
вже крилами відмарив сутній дух.

Живе народ. Іще живе й природа,
знаходячи у слові опертя.
І мати посередині города
цвіте — щаслива, як мале дитя.

Кохана є — мов квітка чорноброва,
і милі їй лиш провесінь та я.
Іще мене хвилює щира мова
і золотавий щебіт солов'я.

Чого ж воно болить, аж обпікає,
ні спокою, ні втіх, ні снів не зна,
від мене, як од зрадника, втікає,
у сумніви пірнаючи до дна?

— Чого болиш? — питаю, хоч і знаю,
що у сердець людських німі вуста.
Лиш біль за те, що сам я проминаю —
чого болиш? — мене також пита.

Падає пил

Так рано колючий просмалений пил
уївся у землю, забуту дощами.
Посивіла хата на ребра стропил
вкладає печаль за новими снопами.

Іще донедавна жила в ній вдова,
минала і роки, й щільні замороки.
Не діток гойдала — безмовні слова
важкої, немов самота, похоронки.

Нові покоління гойдали хати
під шифером, бляхою, кованим цинком.
А хата вдовина, як знак самоти,
сіріла стропилами й вибляклим тиньком.

Тепер у тій хаті ніхто не живе.
Не світиться вогник. Плачів не почути.
Лиш пил опадає. А дощ не пливе,
щоб змити сивини старої осмути.

Живуть собі мирно ліси і степи,
уже почали забувати й про втрати.
Та хто познімає протрухлі снопи
із пам'яті, мов із вдовиної хати?..

* * *

Не обмини, не прокляни
оті лани, що з давнини,
як смоль чуприни з сивини,
до тебе проглядають.
Криниця мертва без води,
сухі без кореня сади,
без пам'яті твої сліди
в непам'ять западають.

Не забувай сивини хат,
що в час скорбот і світлих дат
чесніші від усіх палат,
які ти обживаєш.
Безмежний світ, і свій політ,
і пил давно забутих літ,
і кладовища живопліт
тримати в серці маєш.

Живиця

Коли мені болить аж у нутрі,
коли і в домі рідному не спиться,
тоді стікає по моїй корі
поезії пречистої живиця.

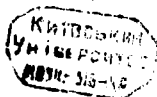
Я й сам не знаю, чом вона тече,—
я ж сам собі не кат і не убивця.
Та, певне, коли серце біль пече,
то й плавиться поезії живиця.

У мене потрапля чужа біда,
впинається у стовбур, наче криця,
і на надрізі гірко застига,
немов сльоза, поезії живиця.

А то погляну — радістю цвітуть
товаришів і однодумців лица.
І забринить невловна, ніби ртуть,
звеселена поезії живиця.

Коли згадаю, як в глухій журі
мого народу усихала глиця,—
кривавицею бризне й на корі
скоржавиться поезії живиця.

У всі часи, Українонько моя,
мені горить твоя свята зірниця,
іде з твоїх глибин, в мені буя
пречистої поезії живиця.

* * *

Чумацький Шлях на Київ повертає.
Скриплять давно попалені вози.
Хто стріне нас, хто словом запитає
на рівні найщирішої сльози?

На небесах собі не знайдеш тверді —
лиш на землі себе ти оправдай.
Не дай, дорого, нам сумної смерті —
веселої, козацької нам дай!

В двадцятий вік ми з роздоріж замчали,
хоч в пилюзі й губилися сліди.
Бездомні чайки у степу ячали.
Дніпро манив нас маревом води.

А вже коли й вози нам попалили,
скрипіння їх у пам'яті жило.
Ми не боялись чесної могили,
аби не вбиті пам'яті живло.

Тепер, коли хто раптом запитає,
ми скажемо, пречисті од добра:
Чумацький Шлях нас з мандрів повертає,
а хто ми є — спитайте у Дніпра.

* * *

По Хортиці ми шинами топтались.
Казав я їй: куди мене ведеш?..
Тут не такі ще голови змагались
і за подзвін підків, й за срібну креш.

І за велику чисту Україну,
яка ламала зуби татарви,
і за її оновлену одміну,
що проростає в коренях трави.

Бо то — земля, яку не відібрати
у тих, хто сам давно землею став,
хто мусив сам себе живцем скарати,
аби чужий у землю не вростав.

* * *

Горить Загорськ. Новоросійськ в зажурі.
Влітають терористи в літаки.
Згусає стронцій у дніпровім мулі.
Зерно не родить — родять остюки.

Земля тремтить, і сліпнуть давні води.
Ракета заступає шлях зорі.
Та дух уже кричить під небозводи:
які ж ми над природою царі?

Що по собі залишимо царятам,
які на землю прийдуть після нас,
коли уже бунтує й мирний атом,
царят в шкільний не допускає клас?..

І летимо. І впину нам немає.
Сивіють і земля, й небесна вись.
А час тривожний загнано волає:
— Людино, та куди ж ти?
Зупинись!

* * *

Поїхали — подихаєм грозою!
А може, та земля ще прийме нас,
озветься нам священною сльозою
і сил своїх позичить про запас?

Ось бір старий, ось річечка усохла,
де риба розсува очерети.
Електровежа, наче меч Дамокла,
розіп'ята, розтягує дроти.

Канали, як засмічені канали,
вужаками переповзають луг.
А де ж оті, що землю обкарнали?
І хто тепер їм непокупний друг?..

Нехай шукають між оцих окраїн.
Для нас же кожен з них — хай бог
простить! —
немов жорстокий та бездумний Каїн,
що землю однокровну холостить.

Отак ми і подихали грозою...
Куди ж тепер, де затишок знайти?..
Один ставок пекучою сльозою
іще гірчить нам знищені світи.

Коли ми з Колими повертались,
туманило, і тундра цвіла,
і саранки тривожно хитались
біля нашого зору й тепла.

І ходили заграви багрові,
ворушили туман і печаль.
І брели ми по серце у крові
через вогку знікчемлену даль.

Ми брели через час перебродом,
і гнітила нас дума густа:
чом нема над убитим народом
ні малого горбка, ні хреста?

Тільки хруск мерзлоти під ногами —
наче клич безіменних кісток.
За літами, немов за снігами,
голос горя і туги не змовк:

— Ах, яка у цій тундрі свобода —
загубитись і все проклясти!
Тільки шкода, невимовно шкода,
що так густо зросли тут дроті.

Зацвіли вони нашою кров'ю,
мов іржею загублених літ.
Чи озветься до нашого болю
так жорстоко ошуканий світ?..

А заграви полярні займались.
Світ у відповідь мертво німів.
Так от ми з Колими повертались
по слідах безіменних батьків.

* * *

Грань вишини така висока,
таке у ній невороття,
що осягти не стачить ока,
а часом — і всього життя.

Але вона безмовно манить,
і вічно спокою збавля,
і серце радістю туманить,
як рідна батьківська земля.

* * *

Куди ти лізеш, лірнику без ліри?
Там не твоя весна, не твій там цвіт.
Там корінь і стебло твоєї віри
дипломатичний перекротить кріт.

І навіть схаменутися не встигнеш,
як всохне у тобі твоє живло.
А літо прийде — ти його відринеш,
так і не визнавши, що таке тепло.

Хтось прошумить, хтось плюне тобі в душу,
а хтось обтрусить, як присохлу грушу,
а хтось заплаче подумки, без сліз.

Ти ж, лірнику, не був незрячим зроду,
не зрадив і не плюнув в рідну воду,—
ти просто грав і ріс, як верболіз.

Прощання на сірому снігу

На сірому снігу моя змаліла мати
при хвірточці старій так згорблено стоїть.
Над нею в'ється дим з облупленої хати,
здається, й дим отой стомивсь уже диміть.

Стоїть моя печаль у чорній куфайчині,
схиливши сивину на вихудле плече.
По зморщених щоках течуть сльозини сині,
а чистий їх вогонь мені чоло пече.

І груди розрива її мольба печальна:
— Спасибі, що прийшов... прощатися пора...
І я стою в снігу, сірію від прощання,
і щось в моїй душі навіки відмира.

Глибокий в мамі зір, як на старій іконі,
злились у нім мольба, смирення і печаль.
Що вдіяти мені, як зупинити коні,
що мчать її з життя в невідворотну даль?

Я плачу на снігу, не годен ради дати
обпеченій душі, в якій живе вина.
На хвірточці старій мене втішає мати,
мов помираю я, а не вона.

Пустка

Чого ти ходиш, мертвий саде,
над серцем зболеним моїм?
Присядеш ти — печаль присяде.
І я скажу вам:
— Одмолім

гріхи й прегрішення минулі,
що так сліпили нас завжди,
що так топили нас в намулі
чужого горя та біди.

А ми того й не помічали,
як помічали — крадькома,
то тільки з остраху мовчали,
хоч треба б крикнуть крикома.

То ж одмолімо дні минулі,
плоди, яких не додали,
думки й передуми поснули,—
усе, чим ми колись жили.

І сльози матері старої,
які не втерли ми самі,
її діла, що зникли у завої
чи позгнивали у тюрмі.

Присядь, мій саде, при печалі,
та так укупі й доживем,
як три чайчини на причалі,
обпаленому злим вогнем...

Я говорив, і все німіло
в давно забутому селі.
Ходив лиш сад. Та серце тліло,
як плід присохлий на гіллі.

* * *

Веселий сніг закручує спіралі
над полем, та болить душа мені:
як вам, Тарасе, там, на Кос-Аралі,
було в пісках лічити ночі й дні?

І як вам снівся сніг серед пустелі,
і як він ваші рани бинтував,
коли над смутком сірої постелі
пісок пустельний з вітром завивав?

Ніхто не відповість. За пругом свідки.
А нам чи уявити хоч на мить,
як можна душу, наче вогник свічки,
захланням безнадії уярмить.

І як ми зможем крізь часи і далі
вернуть Тарасу цей веселий сніг,
що в пам'ять нашу вкручує спіралі,
не збивши ні дитя, ні мрію з ніг.

* * *

Ліс по коліна у снігу стоїть,
мов у замерзлій пам'яті століть.

Та що там ліс! — отак стою і я,
немов димок над холодом ців'я.

Давно вже постріл пам'яті погас,
бо пам'ятати відучили нас,

а все ж димок лунає з небуття
і вимагає в пам'ять вороття.

А ліс стоїть і проростає в час,
що в небуття не відпускає нас.

* * *

Так довго падає листок
і не впаде в своє падіння.
Прийшов йому, напевне, строк
з життя упасти в сновидіння.

Та пам'ять парості цупка
іще живить його і гріє,
і літа лагідність шумка
у кожній жилці лебедіє.

І я, натомлений життям,
хоч маю ще і літо вповні,
горнунь до нього співчуттям
і співчуття шукаю в кроні.

Вона тремтить, немов місток,
аж від вершечка до коріння.
І довго падає листок
в моє багряне сновидіння.

* * *

Ці заходи, ці присмерки, ці присмертні,
цей переліт, коли вже не летиш,
цей гриб крилатий при трухлявім прикорні,
ця срібляна, аж посивіла тиш...

Ну, як це так!

Од нас залежить: вижити
всьому оцьому чи зчорніть на пил?..
А ліс мовчить, павуттям срібним вишитий.
Здаля лунить зубатий скрекіт пил.

І ти вже не летиш, і осінь падає
в тривогу листя, і всихає гриб,
і вже тебе нічого не виправдує,
коли ти перестав рости углиб,

коли вже й сонце вихудле при заході
ти нахромив на зламаній сучок.
Та крізь мільйони літ у тихім захваті
сміється крізь павуття павучок.

* * *

Цвіте туман, цвіте,
розцвічує льони.
Високе, аж святе,
йде сонце на лани.

І промінь з рукава
пускає на льони,
і наче в'язь жива
висвічують вони

на цих льонах, де ми
вклоняємось льонам,
забувши, що з крильми
судилось жити нам.

* * *

Поприморожувались луки.
Скоржавіла озимина.
Асфальт петляє на Прилуки,
моє село тихцем мина.

Дзвенять і дзвонять осокири
про щось причаєне своє.
Попід минущі косогори
тайнописи поземка в'є.

Про що вона мені розкаже,
яку відкриє таїну?
У пам'яті вузла зав'яже,
гіркішого від полину,

щоб не забув, як відгук муки,
щоб не спалив в собі дотла
оцю дорогу на Прилуки
і змерзлі вогники села.

Зимова дорога

Асфальт переповза поземка.
Кружляють на снігу ліси.
Кому, мандрівочко далека,
мій дух, мій подих віддаси?

Тому селу, що на околі
всю Україну береже?
Тому струмку, що в білім полі
сніги побрижені стриже?

Чи тим краям, які відкрити
колись ще судиться мені?
Чи тим словам, що відтворити
мені ще треба у вогні?..

Зависло сонце, мов лелека,
над первородністю краси.
Гримить асфальт. Повзе поземка.
Мовчать сніги. Мовчать ліси.

* * *

Впаде листок — і дерево впаде
на цілий рік, який уже за нами.
Скажи мені, кохана, де ти, де,
поза якими заховалась снами?

Я не просив жорстокості в життя,
я не молив безвиході у долі.
Чому ж побиті бурями жита
лежать без стогону у наших полі?

І нам його так важко перейти,
і неможливо руки поєднати,
і вже немилі всі мені світи,
коли у них згубилася одна ти.

Саднить розлука зболене чоло.
За що вона мені: за гріх чи зраду?
Коли б тебе у світі не було,
я б дав собі і раду, і розраду.

Безмежна осінь прядиво пряде,
і я кричу тобі під ясенами:
вже пада листя, й дерево впаде
на цілий світ, який уже за нами.

* * *

Січеться сніг. Горить вогонь
у переметеній долині.
Як затишно зробилось нині
при пелюстках твоїх долонь!

Вони цвітуть, немов весна,
що вже пробитися воліє
отим вогнем, який жаріє
в долині здоленій без дна.

І зацвітуть, і втане сніг
у землю чисту і священну,
і забере з собою скверну,
що часом нас збиває з ніг.

О господи, скажи весні,
що ми багаття розпалили
пазустріч їй, що ми молили:
— Вернися, весно, в наші дні

і осіяй, і загніздись
верном тугим у лоні серця...
Горить вогонь. А сніг січеться.
І до долонь я притуливсь.

* * *

До кого в світі догукатись,
себе від кого вберегти,
як від самотності сховатись
у шумовинні суєти?

Переплелися протиріччя,
немов вузли старечих вен,
у це холодне опівніччя
під шум ялинових знамен.

Нема ні дому, ані мами,
нема і слово з ким сказати.
І тільки сніг у створі рами
сніги продовжує низати.

І тільки стогне хуртовина
над цілим світом, як в мені,
мов незаслужена провина
гарцює на баскім коні.

І так навколо все схололо,
якщо лиш в сні приходиш ти,
немов заходиш в смертне коло
у шумовинні суєти.

* * *

На відстані душі нелегко жити,
як між життям й душею — суєта.
Та як її, ту душу, умертвити,
коли вона промінням проліта

і все шукає чистоти й блакиті,
і поночіє у самотині,
мов стиглий колос у полеглим житі
чи відблиск сонця чистий у вікні.

О чиста душе, повернись до мене
і освятися мною, й освяти
оце життя, всесильне і шалене,
яке мені судилося пройти.

* * *

Все проминає й промине,
зітре із пам'яті мене.
За ким же плаче куш калини,
як вітер з цвинтаря війне?

Усе відродиться, усе,
що буря пристрастей знесе.
За ким же тужить мое серце,
коли гроза його трясє?

* * *

Половіють жита при дорозі,
в полі віють гарячі вітри.
Бронзовіють хати голомозі,
затуливши собою двори.

Спить ставок у вербовому колі,
мов примружене око небес.
Волотки запилючені кволі
простягає до коней овес.

Тих і коней зосталось п'ятірко,
якщо взять до уваги й лоша.
В пастуха озивається гірко
застаріла, пригіркла душа.

Літо млосне село розморило.
Спорожніли двори і поля.
І хмарина, як сиве вітрило,
до села не долине здаля.

І здається, тривогами світу
не живуть ні поля, ні хати.
І марудно розморному літу
за лошам самотнім іти.

Київське море

Пливе́м по зеленій воді
повз мулища сині, руді.

Куди ми пливе́мо, куди,
якщо вже немає води?

І сонце, заплутане в слизь,
розгублює променів хмиз,

і згорблений, зморений час
минає розморених нас.

А ми пливе́мо й пливе́мо,
вдягнувши на розум ярмо,

та все по зеленій воді
назустріч всесвітній біді.

* * *

Вигорає неспокій, як в озері літнім вода,
і зневіри туман на шорсткі береги осіда,

і душа не дзвенить в очереті, як вчора було,
і думки, наче білки, ховаються лячно в дупло.

Що ж ти, часе, зробив, як нещадно вогонь
загасив?
Та невже ж тебе, часе, про це я благав
чи просив?..

Ще земля піді мною, ще ж я не сховався у ній,
і народ мій ще є, не вслідивсь чужому
на гній.

Зріє крик у мені. Та кому докричатись, кому,
як вогонь мій вступив у зневіри безплотну
зиму,

де туман — як туман, де згасають шорсткі
береги,
й очеретом мовчать одностудці мої навкруги,

і росте лиш різуча, голодна, шорстка осока,
що до крові мій крик у мені без коси підсіка.

Україно, ти є чи тебе вже на світі нема?..
Лиш осоки сичать, холодить перевійна зима.

Вигорає неспокій. Не вигорить вічна вода,
що на озері літнім нестоптану вічність гойда!

Мовчання зозулі

Так мертво в лісі, що й стара зозуля
в чуже гніздо яйце не покладе.
Ну, хай би ще її злякала куля
чи полум'я пожежиська руде.

Так ні — сосна милується сосною,
білють край небес березняки,
клопочуться мовчазно над росою
безсмертні старожили-павуки.

Де ж птаство, де?
Я мов не чую дзвону...
Хоча б джмелі у травах загули.
Хто так змертвив оцю пекельну зону
незримою завією золи?..

Ах, люди, люди, що ви нарobili,
в які вас нетрі стежка завела?!
І ваші гнізда, що дітей любили,
засипала нежилості зола.

Коли ж ви повертаєтесь у гнізда
із вирію, з безвиході, з жури,
аби сусід нагукував сусіда
вечірньої пригаслої пори?

Аби димки курились над дахами,
дзвеніли відра від старих криниць,
аби земля віддячила дарами
залюблених у неї трудівниць.

І скільки ще вам, люди, вікувати,
аби життя не загубить своє?
Літа зозуля. Хоче закувати,
та в горлі голос мертво застряє.

* * *

На світі кожному своє...
Але болить мені,
що мати й досі устає,
коли ще сплять півні,

що піч донині пожира
старі її літа,
і хуга біла, як мара,
їй хату заміта,

і вітер брязкає вікном,
у комин завива,
і над її тривожним сном
тривожаться слова.

Вона не скаже їх мені,
аби не засмутить.
Так і минають ночі й дні,
так час її летить.

Хоч втома поперек лама
і тяжко між людьми,
їй і зима — як не зима,
коли у гості — ми.

Їй і до пізньої пори
все маряться тоді
і гам, і щєбіт дїтвори,
і плечики худі,—

усе, що в пам'ять перейшло,
як у глибоку ніч,
що у вогні перецвіло,
укинуте у піч.

Тому й болить, пече мені,
як дикий жар хули:
бодай би раз дзвінкі півні
її збудить могли.

Догорає осінь золота.
Полум'я до сонця доліта.
Як нам бути, щоб себе почути
в пору, що на смуток наверта?

Обвугліле сонце у диму
я на падолисті перейму.
Сонце, сонце, не лишай віконце,
що собою стримує зиму.

Вік за віком осінь догора.
Знову їй до вирію пора.
Прощавай же, осене жертовна,
над очима сивого Дніпра.

Як нам бути об оцій порі?
Осеніє сонце угорі.
Догорає осінь, догорає...
Осене, іще ж ми не старі!

* * *

Різдвяна ніч — і на тобі: кудись
веселий місяць раптом закотивсь,
гуляє сніг, усе довкіл п'янить,
не обійти за пам'ять, не спинить.
І Гоголь на розпаренім коні
через століття мчить по цілині,
знічев'я обганяючи авто
і літаки, яких іще ніхто
із нас не обганяв. Полтавський шлях
у ніжинських вилунює гаях,
і світлий слід по Гоголю цвіте,
як місячне сіяння золоте,—
незбагнене, казкове, різдвяне,
і спалює, і оживля мене.

Різдвяна ноче, біла від краси,
нам Гоголя нового принеси!

Після снігопаду

Лопати двірників одкашлюються знизу.
Приглушено звучать присніжені слова.
Голубку сизу з деренкучого карнизу
крутлявий вітер, як сухий листок, здува.

Пласкі дахи куряться білизною.
В'юниться стежка в парк за дзвоном дітлашні.
Гримтіння поїздів гойдається луною,
мандрівкою у світ віддавшись у мені.

Що з того, що зима так буйно засніжила?
Не варто у теплі чекати двірника,
якщо твоя судьба тебе заворожила,
і тягнеться рука сама до держака.

Пора у сніг, пора самому рятувати
голубку, й дітлашню, і дихання зими,
щоб снігопад оцей у серці не проспати,
що тихо лебедіє білими крильми.

* * *

Болить у матері душа —
мені той біль передається.
Коли ж зв'язок отой порветься,
тоді помре й моя душа.

І понад світом полетить,
і вже нікого не розбудить,
і тих, хто злом її остудить,
вона без жалю облетить.

І тільки тим, хто для добра
прийшов на землю, наче мати,
душа відкринеться й сіяти
знов буде лагіддю добра.

І знов відродиться зв'язок,
і у мені воскресне мати,
щоб всіх, хто прийде, обіймати
і вічний стверджувать зв'язок.

* * *

Вода, скрипуча від каміння,
подаленіла вдалині.
Чому вечірне безгоміння
так відкривається мені?

Чому цей місяць з небозводу,
що дику хмарку перейняв,
сія на згоду і незгоду,
як і до мене ще сів?

Спочила дума, і задума
в самшиті тихо спочива,
і чути навіть — чиста, юна
росте із небуття трава.

* * *

Спадає листя із верби, як туга,
аж хвиля золотіє в Ірпені.
Покличу я у ранній вечір друга,
і він озветься з осені мені.

Тектима сонна річка полід нами,
нестима листя, зірване з верби,
і нам воно закружеляє днями,
яким уже давно ми не раби.

Все, що було, сплигло, і тільки пам'ять,
як небеса, прозору і ясну,
оці вечірні промені пропалять
на всю її бездонну глибину.

І тільки щось без вітру сколихнеться,
як над водою схилена верба,
і усміхнеться у глибинах серця
легка, повита вечором, журба.

Осінь

Зanedужала природа
на пронизливій дощі.
Як мені сьогодні шкода
ці дерева і кущі!

Ці хати, у ліс забиті
надвечірньої пори,
цей туман в поживклім житті,
збитий краплями згори.

Їдеш, їдеш — і немає
цьому плинові кінця,
і ніхто не погукає
до хиткого племінця.

Лиш дощів сумна тривога
ронить сутінки рябі,
і пливе, пливе дорога,
що судилася тобі.

Час — міра руху.

Арістотель

Говорять верби про вчорашнє літо
і про вчорашніх — ще ростучих — нас.
Як нишкне вечір над водою світло,
як рухається швидко літній час!

Весняні бурчаки порили кручу,
гримучі грози суглинок спекли.
І доки пасли долю ми палючу,
до осені ці верби доросли.

Вирує час у нас — і поза нами,
як ця ріка, що кручу обтіка.
О вічносте! Якщо ти є — думками
спинися в слові, мила чи гірка.

Воно єдине може час спинити,
відбити нас, і верби ці старі,
і плин ріки, що зважився відбити
рухомий промінь згаслої зорі. :

Сніжок заснув. Під ним заснула стежка
до дівчини, що вже при свині.
Здавалося б, і хата недалеко,
та от ніяк не вернеться мені.

Сніжок відгук під іншими ногами.
Лежить чужа лопата під дверми.
А все здається, що минуле з нами
і неминущі — біля хати — ми.

Сніжок забув, як у струмку дзвеніти
і проліски підсинювати нам.
Лиш на шибках ростуть химерні квіти,
що не присняться навіть нашим снам.

Сніжок заснув. Заснуло серце чуле
тієї хати, що вогнем пече.
І свина од дівчини в минуле
втікає і ніяк не утече.

* * *

Осіньне листя холодно дримає.
Холоне час, який дістався нам.
Скоріш озвися, хто відраду має
у вечір цей, коли так журно снам.

Дримає ліс при світлому околі.
Собачий гвалт озвучує двори.
І що тобі, якої треба долі,
коли оця пригріла до пори!

Гогоче піч. Цвіркун старий ладує.
Немає ані мору, ні війни...
Та раптом серце в грудях забунтує:
з якої ж вітер віє сторони?

І як нас, наче жниво, перевіє,
кого в полову кине чи в зерно?..
Осіньне листя за вікном мертвіє,
за пам'яттю, яка не спить давно.

Нехай вона не спить і не дримає,
нехай її ще довго золотить
і та зоря, якої вже немає,
і та зоря, яка ще прилетить.

Прохання до осені

Пошли нам, осінь, дні погожі
за всі тривоги, за біду,
аби цвіли українські рожі
у всього світу на виду.

І світ ніколи не боявся
ні вітру нашого, ні зір,
і щоб до сонця усміхався
сповитий сонцем кожен двір.

Пошли нам, осінь, лагідь миру,
землі і водам чистоту,
з народами розмову щирю
на калиновому мосту.

І збережи нам нашу пам'ять —
народ без неї не народ.
І хай ніколи нас не ранять
жорстокі з'явища негод.

* * *

Укоротили ночі довгі
мої вкорочені літа.
В туманах досвітки вологі
веде до хати самота.

І сон зліта, як перепілка,
з очей тривожного гнізда,
і б'ється в крані, наче бджілка,
мала заблукана вода.

І обстають тривоги світу,
які моїми вже стають,
і серцю хочеться привіту,
та довгі ночі не дають.

Світання ждеш як порятунку.
Воно ж проблимує — і знов
чоло саднить гарячу руку,
і застигає в жилах кров.

І не сховаєшся від часу,
хоч не спізнав його сповна,
і відчуваєш світу масу,
що твої плечі нагина.

Печалиться береза соком
у дні блакитні весняні.
Чи вийдуть сокодавам боком
оці майбутні трухлі пні?

Чи світ блакитний не зчорніє,
коли спустеляться довкіл
і гай оцей, що тепло мліє,
і цей плугами зритий діл?

Пригнулись лячно перші трави
під золотим березняком.
Ідуть щасливі сокодави,
не попрощавшись із гайком.

Лиш вітер їм услід шепоче:
— Ідіть додому, крадії.
Та ждіть — берізка залопоче
вам у вікно жалі свої.

І збавить сну у ніч тривожну,
і шелестінням прокляне,
прорікши істину неложну:
«Нащо згубили ви мене?!»

Пейзаж

Намалювати б захід цей і вітер,
святую любов до рідної землі.
Але маліє дивна сила літер,
і звуки видаються замалі,
коли отак от — сонця покотьоло,
і гір блакить, і моря дивина,
і серце, що, здавалося, схололо,
а тут — ураз — тебе і світ една.

Намалювати б швидкоплинність часу,
коли у море сонце порина.
Але оцю красу — душі окрасу —
вже заступає мороку стіна,
аби усе відразу відібрати:
і вітру зримий плин, і сутінь гір,
і сонце, що продовжує палати,
допоки твій не споночіє зір.

* * *

Заходила хмара за гору
і дихала морем згори,
і дихали легко в ту пору
осінні старі явори.

Іще журавлі не кричали
далекій тривожний відліт,
а думи мої, мов прочани,
вглибали в незбагнений світ.

Боліло, ясніло прожите,
вгрузаючи в рідні ґрунти.
Вставало, у хмару сповите,
усе, що ще треба пройти.

І нікуди дітись од того,
що стало єдиним еством.
І хмара заходила довго,
і думи гули над чолом.

Летіли листки яворові,
як вітром обірвані дні,
і важко відбитись у слові
було під печаллю мені.

* * *

Молюся за дідів Григорія й Максима —
вони моїм батькам колись життя дали.
Їм випала пора складна і невситима,
яку вони змінять на іншу не могли.

Григорій в'язом став. Максим проріс вербою
І що їм молитви, коли над шумом крон
дочасна смерть чадить осінньою журбою,
і важко проростать з колишніх заборон.

Нехай би вже війна, що весь народ косила,
нехай би поглум зайд, що йшли скорити їх.
А то ж народ собі встромляв у серце вила
і забував себе, бо пам'ять мав за гріх.

Діди мої, діди, не бачив я вас зроду,
але без вас й мене на світі не було б.
Шуміть, шуміть тепер над ранами народу,
що вижив, не побив в земних поклонах лоб.

І доки ваша кров в моїх блакитних венах
пливтиме, як Десна, крізь далину і час,
стоятиму я при незраджених знаменах
і, вірячи в народ, молитимусь за вас.

Тітка Катерина

Балада

Лежить у полі тітка Катерина.
Як вовче око, зблискує зоря.
А Катерині мариться жарина
у теплій печі й дим із димаря.

Але туди не доповзти сердезі —
опухлі ноги холодом риплять.
Холодний вітер на старім протезі
здирається засапано на гать.

І стогне тітка:
— Відведи додому!
Там тепла піч, там шматик сухаря...
Та вітер далі йде, і осорому
ховає за хмариною зоря.

І стогне тітка, і повзе додому,
хоча домівки вже давно нема.
Нема й дітей — розбіглись по одному,
аби їх не зацупила тюрма.

А все сусід — п'яничка, гультіпака,
що задаремно землю толочив.
Уївся в неї, вгризся, мов собака,
та у район доноса настрочив.

Мовляв, живе у них куркулька знана,
мовляв, у неї й він наймитував.
Тепер його, героя-партизана,
Радянська владо, злиднем не зостав.

А тим то що? Взяли й сказали — вигнать...
І заповзявся біля них сусід,
і постарався дітлахів розкидять,
її ж із хати вигнав їм услід.

Надвечір запряже якусь підводу,
ногами тітку люто потовче
і вивезе подалі від народу,
а сам у їхню хату утече.

А Катерина знов, дивись, до ранку
на дворище батьківське приповзе
і примовляє в бур'янах:
— Ой, татку,
кому ж бо я в житті зробила зле?..

Розхристаний сусід узирить тітку —
і знову починає батожить,
і кидає у віз, немов у клітку,
аж кінь переполохано дрижить.

Так день за днем. Вона повзе до хати,
а він її у поле викида.
Воно б уже годилося й здихати,
так ще бунтує кривця молода.

Хтось хліба дасть, хтось просто пожаліє —
і потепліє серця глибина,
і власне горе тихо помаліє,
коли під хату приповзе вона.

Тепер вона лежить у мерзлім полі,
у збайдужіння думкою вгруза.
І мерхнуть очі, і на них поволі
холоне скупко зморена сльоза.

А десь куриться димом хата біла.
Поземка застилає тітчин слід.
А по селу тиняється без діла
розпалений горілкою сусід.

...Повиростали діти Катерини.
І в час, коли фашист губив народ,
її найстарший нивами старими
прийшов, важкий од зброї й нагород.

І витягли із лісу односельці
сусіда-поліцая на зорі.
І защеміли воїнові в серці
усі митарства мамині старі.

Він не зідрав тоді продажну шкуру,
він мовив лиш: «Народ йому суддя...»
Зайшов у хату. Глянув крізь зажуру
і зарідав невтішно, як дитя.

І далі рушив нивами курними.
І невігойно в пам'яті пекло
сльозами материнськими гіркими
старої хати зморщене чоло.

Пробудження Кирила Кожум'яки

Поволі навалила сита свита,
стіл київський зусібіч обседа.
І Кожум'яка, мов зоря підбита,
раптово у минуле опада.

Лиш слід іще палає у мороці,
крізь морок до застольних виграва.
Але уже в Микити в кожнім оці
росте дебела київська трава.

Ще мить — і він розчиниться у тості,
який уже у чаші виграва,
і вип'ють, і його забудуть гості,
бо тьмавиться заграва вікова.

Та раптом за Дніпром гроза уклякла,
і грім реве, аж долу кручі гне,—
збудився то Кирило Кожум'яка
і шури вікові руками мене.

* * *

Заходу бронза тьмяна похрускує на очах, як солома
у тому степу, куди нашим жнивам нема вороття.
Ось проти сонця зів'ялого «чайка» майнула
солоня —
моря людського донині іще недоросле дитя.

— Звідки й куди? — шелестить коло обр'ю бронза.
— З Кафи у Феодосію я пливу по бездонній
сльозі —
по людському плачу моя туга спливає обозна,
хоч її народили й просмолили в блакитній грозі...

Пропливла через спомини «чайка». Бронза погасла
на прюзі.
Узялася сльоза туманцем — і розтала у чорноті.
Я сказав — на добраніч — холодній байдужій
медузі
і подався як тінь у безсоння нічні круті.

* * *

Як швидко жовкнуть наші дні,
як відлітають журавлями!
Кому поскаржитись мені,
що осінь стала поміж нами?

Піти вклонитися вогням,
які летять між трав пропащо?..
Кому поскаржитись?..
Хіба що
оцим летючим рвійним дням.

На Батиевій горі

Це на Батиевій горі
гуляють горобині ночі.
Гуляй, сповідуйсь при зорі,
дух Києва, а ні — то очі

заплющ і думай: пору гроз,
коли ти сам ще був грозою,
ніхто тобі не переповз,
не перевив розрив-лозою.

Я стверджую: ти вже не той —
громохкий, грозяно-кипучий.
Рости увись, ровесник трой!
Ти в пам'яті у предків суший.

А як нащадки княжих круч
і гроз, і зливності, і грому
забудуть, хто тут був могуч,—
хай стежку не знайдуть додому.

Бо в віковіччі на порі
завжди світилися пророчі
ці — на Батиевій горі —
антибатийські грімні ночі.

* * *

Свого села боюсь. Якби не мати
і не могила батькова мала,
волів би вже не бачити, не знати
забитого, забутого села.

І не тому, що друзів не зібрати
під крилами зладованих левад,
що не панують в білих стінах хати
колишня певність і колишній лад.

І не тому, що пристрасті всесвітні
мою відкриту душу облекли,
що розмисли наморені політні,
не знаю й сам, коли в полон взяли.

І не тому, що ні рідні, ні роду
не позбирати при знаменах свят,
що не відчути злагодю чи згоду
за хмарами примарними утрат...

А ще ж недавно я любив. Що сталось?
Кому тепер я подумки молюсь?
Що у мені чи в світі надірвалось?..
Не відаю. Але села — боюсь...

* * *

У пам'яті властивість вибіркова...
Чому ж моя за все, як єсть, болить?
Чому вона, як райдуги підкова,
над всім прожитим трепетно квилить?..

Зітерта від доріг, камінням бита,
добро й біду вона в собі трима,
туманом часу щедро оповита,
весь білий світ собою обійма.

Де Ярослав і де Сіркові чати,
де Жижків клич і Леніна громи?
Їх пам'ять не посміє обімчати,
не дотикнувшись до святинь крильми.

Та часом заболить їй безімення
і воїнів, і зодчих, й косарів,
що діда пам'ятають на імення,
а глибше — хоч питай у знахарів.

І щоб мій рід на внуку не урвався,
як вік наш непомітно промине,
твій голос, пам'яте, в мені озвався,
посеред інших вибравши мене.

Урок Івана Франка

Кувати світ, кайдани розбивати,
гриміти громом до людських сердець,
про власні болі щедро забувати,
протічний час гукаючи на герць;

вуста цнотливі цілувати музі
і захищати совістю її,
себе віддати закоптілій кузні,
в яку не залітають солов'ї;

угору йти, для інших шлях мостити,
надіючись на власного горба,
у долі допомоги не просити,
бо доля некерована — слаба;

собою бути і не помічати,
коли тебе камінням ниці б'ють,
себе страчати, та не здати чати,
знайти в народі слова віщу суть...

Це — нам урок, і суть його єдину
до нас доносить часова ріка:
роздмухати бодай одну жарину
з-під молота гримучого Франка.

* * *

Розмитий образ давнього дощу
на мене з повоєння провиса.
І так мов я із холоду лечу
в низькі затуманілі небеса.

І грім гармат, що вчора відгрімів,
вдовині перехоплюють плачі,
і хлопчик сиротою занімів
при батьковому вбитому плечі.

І згіркнула голодна лобода
на пустирях твердих, в пісних борщах,
і заступила радощі біда
у маминих засмучених очах...

Ви скажете: уже нема дощу,
уже відігрілись і земля, і вись.
А я лечу і все не відлечу
з тих днів, що нам прокляттям нареклись.

У Перемоги — присмак гіркоти,
у Перемоги — радощі пісні.
І дощ гіркий продовжує рости
крізь мирні ночі і сумирні дні.

Ворожба

Якби не слово — вимерли б думки.
Якби не думка — спорожніло б слово,
що з-під твоєї чесної руки,
пробивши серце, сходить малиново.

То сонця схід, що світ благословля,
то цвіт надії, пошуку стебельце,
то ясна кров, що людство оновля,
вмертвляючи твоє єдине серце.

Навіщо ж ти вкорочуеш свій вік,
не маючи добра і ласки часом?
Невже щоб той вогонь, що серце спік,
нездари часом заливали квасом?..

Але тебе полонить ворожба
задуманого слова, і нікому
не заздриш ти у світі, от хіба,
вбиваючи себе, собі самому.

Петрів батіг при польовій дорозі,
при небі, що на воду опада,
чужі вітри подужати не в змозі,
хоча Петра й скопистила біда.

Він жив отут, над Прип'яттю, він коні
непутані в зеленім лузі пас,
він був дивак останній у законі,
вважаючи поза законом нас.

Довкола трактори гули й ревіли,
ліси тріщали, падаючи ниць.
Його ж, либонь, лиш коні розуміли,
коли сльозу ронили із очниць.

А як заграва встала упівсвіта
за лісом, де в'юнилася ріка,
погнали коней, і трава, зігріта
Петровим серцем, видалась гірка.

Закинув батога Петро у трави,
ногою спересердя затоптав
і подивився люто в бік заграви,
в яку тривожно чорний ліс вростав.

Пройшла гроза і слід по конях змила.
Зелений луг давно без них пожух.
Важка пилюка все довкола вкрила,
змертвила по Петрові навіть дух.

І що той луг малий супроти світу,
який ще раз себе не оберіг!
Лиш вигорає цвітом проти вітру
самотній і сумний петрів батіг.

* * *

Писати час, і роздум, і порив,
писати те, що чоловік створив,
писати вічний материн поріг
і навіть пил перейдених доріг,
і чистий сніг, що почорнів од ран,
і почуттів розбурханий буран.

Писати сон, що явою стає,
і яву, що за снами розтає,
що ненавидиш, любиш чи любив,
що у собі незнарошне убив,
писати землю, небо голубе,
а зрештою — усе життя — себе.

Що потрібно?

Щоб образ на образ лягав без образ,
щоб різала думка, як гострий алмаз,
щоб слово мале набирало ваги,
щоб серце не входило у береги,
щоб гніздився в слові найменшому час,
щоб хтось у майбутньому згадував нас.

Так мало потрібно: лиш бути собою
та серцем зростися з своєю добою.

Напхнення

Кричу, благаю, плачу — не приходять...
І вже коли доходжу до проклять,
воно у слові хтиво верховодить:
— А я ходило з іншими гулять!..

І що ти скажеш бісовій личині,
прив'яжеш чим, чи зможеш докорить,
що справа не в багатстві і не в чині,
а в тому, як душа твоя горить.

На полонині

І клич гусей, і плескіт риби,
і дзвін малиновий струмка
тече поволі до колиби,
у серце тонко проника.

І вже не вирвешся з полону,
що вироста з землі до зір,
бо став лише відлунням дзвону
високих і музичних гір.

Глибіємо, минаємо мілини.
Знаходимо, втрачаємо себе.
Давно себе не чуємо малими.
За серце не хапаємось слабе.

Кордони переходимо, як межі.
З народами найдальшими на «ти».
Міняєм звички приспані ведмежі
на голосні угонисті світи.

Але у серці стугонить потреба
і спраглий дух глибинно потряса:
у океані вселюдського неба
не загубити б рідні небеса.

Минаючи глибини та мілини,
не забувати б рідного струмка,
іти завжди на віщий знак калини,
як на вогонь закличний маяка.

* * *

Земле моя, Україно велика!
Може, в твоєму багатстві біда?
Скільки із тебе здиралося лика —
скаже Славутича сива вода.

Земле моя, і колиско, й могило,
як ми тебе обкрадали самі,
як полохливо жили, аж похило,
наче колись і вродились в ярмі.

Земле моя, при тобі ми не зайди.
Ставши собою, на тебе молюсь
іменем вічності, іменем правди,
що дарувала нам Київська Русь.

Пробудження

Часом ще й сніжок сніжить,
ще й вітри хитаються,
ще й доріженька біжить —
з нею всі вітаються:

той на санях, той на возі,
ті собі — пішечками.
Тільки верби голомозі
граються вершечками

із весняними вітрами,
з голубими хмарами,
з молодими яворами,
що до неба — парами.

Ще весна неголосна
ходить над толоками,
над долинами без дна
та поміж осоками.

Та уже озимина
у землі ворухиться,
і зелена далина
в піднебесся пушиться.

Будь здорова ти, поро
збудження погідного!
Виростай, міцній, добро,
для народу рідного!

* * *

І дощ пішов з-під грому:
удар, іще — удар!
На пагорбі старому
летять розп'яття хмар.

Удар, удар! І знову
блакитна яснота,
і птахів перемову
волога мла сота.

Підхмарні небосходи
цвінуть, як тамариск.
Відродження природи!
Ти дощ?

Чи грім?

Чи блиск?..

Чи ця мовчанка гожа,
умита для добра,
як думка перехожа,
що в слові не вмира?..

Цвіте довкіл природа,
цвіту і я при тім.
А десь — аж десь — спогорда
басить промоклий грім.

Дим з димаря

Дим з димаря — як дихання гаряче,
дим з димаря — весела дивина.
Над яблунями всніженими скаче,
з землею небо хвилями една.

Дим з димаря — щось рідне, невловиме,
далеке щось, як днів дитячих лет.
І світиться життя неопалиме,
як білий попід вікнами замет.

Дим з димаря — осяяння блакитне —
над зимним днем, над радістю землі
згори униз і знизу вгору квітне,
і я теплію у його теплі.

Дим з димаря — і солодко, і щемно.
Невловний рух, кружляння і політ.
І спомин мій схиляється доземно
до тих, що димом одлетіли, літ.

* * *

Прощайте, сосни юрмальські крислаті,
і ти, балтійська сива далина!
Я пив повітря спрагло, мов на святі
прадавній трунок вічного вина.

Я пив повітря, та не напивався —
братерства спрагу годі вгамувать.
Я з соснами над морем розростався,
я з ними буду гіллям шумувать.

Були ви, сосни, спільні і подільні,
я вас жадав, як хмелю відкриття.
Уже в минулім — далі буревійні,
уже пливе од вас моє життя.

Але шумить на нових перегонах
стихія моря і стихія дюн,
стихія сосен, що в тісних вагонах
вишумлює з моїх розлунних дум.

Отак, либонь, ви Райнісу шуміли
і додавали сили та снаги.
Здається навіть — ви не постаріли,
виходячи на нові береги.

Прощайте, сосни. Дай вам зрозуміти,
що нас, людей, на цій землі една,
дай сили вам — над вічністю шуміти,
допоки з вас живе хоча б одна!

Міст через Двіну

Ходімо на міст через мерзлу Двіну!
Мороз поведе нас обох через гатку,
стежину хрумку подарує на згадку
і з Вітебська виведе у далину.

Ходімо на міст через сонну Двіну!
Дрімає бетон там, скрипить арматура,
і стогне тихцем на опорах зажура,
як спомин гіркий про недавню війну.

Ходімо на міст через білу Двіну!
Ми два береги поєднаєм цілунком,
натягнем два погляди вигнутим луком
і лунко покотимо щастя луну.

Ходімо на міст через древню Двіну!
Ми спомини їм полікуєм од болю,
обіймемо спільну оновлену долю,
на двох, молодих, осіяну одну.

Душа снігів

Душа снігів над дзвонами Хатині
дзвенить і надривається в плачах.
Я — мов не жив і не живу донині,
і душу білу на сумних плечах.

не я несу, бо тінню став на часі
і сам збілів, як білий дзвонів дзвін,
бо зимно тут, немов бездомній птасі,
бо й димарі тут перейшли у тлін.

Душа снігів витає наді мною.
Зіходить знизу мірне: бам... бам... бам...
І плавиться, пропалений війною,
на пам'яті звуглілий вічний шрам.

Таврія

I

За хмарою хмара плине, плине,
за вітром вітри, як сліпі гончаки.
Чийсь голос — мов колос — вечір кине
на древніх могил мовчазні морщаки.
Приборкане серце прадавнього степу
зане і обрій німий зворухне.
І вечір в колиску скрипучу теплу
хмарини вкладає, лиш забуде мене.
Я довго стоятиму на перехресті
відкритих, широких, як степ цей, сторіч,
аж доки крізь сутінки неокреслі
спокійно вросту в рожевіючу ніч.

II

В очах моїх ще степу широчінь,
що всмоктує у себе небо мрєвне.
Ще під ногами маєво непевне
танцює, як од хмари спрагла тінь.
Дроти пульсують у тілах вітрів
під голубою шкірою тонкою,
і кров розмов над вільгістю плиткою
біжить. А хто ж її слова зустрів? —
Міста і села, що лежать в обіймах
такого степу, що не має меж.
Та навіть зорі радісну бентеж
вчувають у нових земних одмінах.
Мені дорогу тепловоз кує.
І мчить за мною думонька весела:
усе це — степ, дроти, міста і села —
вростає в серце весняне моє.

III

Ота ромашка степова —
той усміх білий серед спеки —
мов клекіт плавного лелеки.
А де поділися слова?..
Ніхто не знає... Знає мрево,
та не зведеться із колін,
бо дише тяжко, янтарево
сухого заходу кармін.
Я вперше тут. Я мов лелека
без лелечихи, без гнізда.
І наплива на мене спека,
приборкуючи без гнузда.
Все невідомість покрива,
і тільки в серці так реально,
так біло-біло і овально
ромашка дише степова.

IV

Продірявилось небо — блакитна гладка
із рум'янцем шкуринки, гарячої, мов цей час,
що у вітер утіливсь і баско, розвихрено
крізь полин і чебрець, крізь птахів, трактори
і нас.
Хто обірве той плин? Де та часточка плину,
що порушить безсмертний sprужинений лад?..
Перехвилює час. Піднімає мене, мов
і додолу жбурляє, у спінений водоспад.

Продірявилось небо — й крізь нього поволі,
непомітно для степу, для ока людей і птахів,

відпливає той вітер, що ніс наші радощі
й болі,
озаріння великі, так схожі на радісний спів.
Доки дивимось ми — степ у очі впливає
потокком.
Зір погас — і погасне безмежний той плин.
Та й тоді затремтить, наче вія над оком,
перехвлених пошуків сивий гіркавий полин.

Сутінковий вітер

Надвечір вітер вирвався на простір.
Спочатку був лінивий сивий стум,
а потім, як лункий гарматний постріл,
у палубу гатнув, скотився в трюм.
Заблимали тонкі вогні сигнальні,
затанцювали в чорні небеса,
і шварткінець забився у тумані,
немов чиясь розмаяна коса.
Що дудка боцманська, коли таке свистіння,
таких видінь розбурханий вертеп!..

Та раптом крізь опружне скавуління
почулося: зітхає літній степ,
потягується звільна, аж суглоби
похрускують у бронзових плечах,
і ні хмарини страху чи жалоби
в його розкосих голубих очах.
На палубу я вийшов. Буйна буря
була мені не жальна й не страшна.
А там, де палуба кінчалась бура,
стояв і тихо плакав старшина.
Що вітер цей йому приніс із моря,
що з пам'яті глибокої доніс?
Які краплини і якого горя
повзли йому на щоки, губи, ніс?..

Не знаю я. Лиш знають ті глибини,
які колись порушила війна.
Горять вогні, мов грона горобини,
і глибині нічній немає дна.

Вечір на сінокосі

Дихає в'яла трава, пригорнувшись
до тихих вологих долин.
Сизий туман проплива, мов по спині солона ропа.
Тиша така, що реальним, рельєфним стає часоплин,
кожна хвилина мозільно, свавільно скипа.

Промінь останній ковзнув по косі і згорів
серед покосів жовтаво-зелених, як сяйво зорі.
Стомлені очі людські випливають
з-під вицвілих брів,
плинуть і плинуть під хмарами угорі.

Буйна трава поступово у сіно просохле вроста,
сіно злягається м'яко на лиглім луговім крилі.
А понад ним — три цигарки горять і туманять уста,
а на колінах — долоні, й на них палахтять
молоді мозолі.

Вечір оцей — ніби вічності вітер, що раптом застиг,
щоб стояти отак серед плинності дум і трави,
серед того туману, що в тихих долинах відлиг
і не зможе до ранку з землі підвести голови.

Вишні

Мамо, ті вишні,
що ви привезли в хвалькуватім відрі,
напнувши над ними сітчасто-сіре марлеве
небо,
примусили сонце встати раніше.

Воно пробігло по нивах галопистий крос,
потім на перекладинах сіро-зелених тополь
закрутилось млинком,
потім змило в маленькій полохливій річці
краплину поту,
пилини пилу,
присмаги сну,
що вчепірилися в тіло.

Мамо, ішли ви босо
по вбуцаній шинами дорозі.
В одній руці — дужка відра,
в другій — парусинові черевики.
А сонце бігло слідом,
і носа просовувало під марлю,
і прицмокувало від заздрощів язиком.

Перед містом ви взулись,
кинули жменю вишеньок сонцю.
Підстрибнуло воно — і полетіло над вами,
як червона зірвана шпанка.

А ви далі пішли.
І коли підходили до високого будинку —
вікна й двері без винятку всі
розкрили роти захоплено

і дивилися закостеніло
на гіпнотизуючі вишні в відрі.

І тепер,
коли сон-ласкавець
змиває з вас подорожню втому,
коли черевики дрімають,
вступивши носи під канапу,
на кухоннім столі розпашілим полум'ям
палахкотять у відрі
материнські вишні.

Співає стежка на город...

П. Тичина

Із підворіття в наростах плісняви
на вулицю освітлену ступив.
Там люд котив, окрилений піснями,
і я мелодій оковиту спив,
заїв морозним вітром і в замети
проклав стежину. Тиху — та своєю...
Адже не всі виспівують поети,
що вулиця їм скаже. У строю
будинків і дерев, кущів, завулків,
людських думок, що місто обплели,
моя стежина в частоколі звуків
побігла, відгукнулася до бруків,
аби її весною надпили.
Далеко десь чорніло підворіття
і двір, який у світ мене послав.
А стежечка співала повноліття,
і сніг конав, повержено конав.

Взимку біля залізниці

Сутінки. І коні у снігу.
Нахолоджені під сіном сани.
Чоловік, що перебіг югу,
на снігу стоїть. Мов крізь омани,

бачить він свої ясні літа,
що летіли в полі рисаками.
Тільки ж сніг пухнявий заміта
рік за роком, роки за роками.

Юність не вертають поїзди...
Він це знає, ой як добре знає!
Тільки ж знову приїздить сюди
і літа минулі виглядає.

Сани. Сіно. Поїзд на бігу
захлинається у власнім гуді.
І стоїть людина у снігу,
вигляда свої літа минулі.

Випада пороша молода
на його стару похилу спину.
І ніхто у сани не сіда,
і сльоза довкільний світ гойда,
і немає поїздам упину.

Аж ген попливла-погойдалася та вода,
що учора ще снігом лежала на полі
в узголів'ї селянської вічної долі,—
аж ген прогинається синя слюда.

Бігло зерня за нею, вросло у ріллю,
подало ледве чутний зелений голос:
— Благословляйся, весно! Тебе люблю
за майбутній обвітрений колос...

Впало небо на воду... жайвір... блакить...
Плинуть води угору якось жайворово.
Отакої пори оживає, не спить
ще озиме — і вже провесінне слово.

До побачення, зимо, переплач комизливо
в тих долинах, де кублиться сірий туман,
і розвійся, розсійся за вруном хитливо,
де хитається сонця округлий тюльпан.

Випав сніг

Сьогодні випав сніг, як пташеня з гнізда,
затріпотів пушком, зірвався вгору,
та замість понадхмарного прозору
його взяла земля руда, тверда.

Нарешті випав перший сніг. Бувало,
як так на перші зглядини ходив,
а з біло-сутінкових чистих див
моє кохання руки піднімало.

Сьогодні випав сніг. Він падав так —
цей самий сніг,— як нас ще й не було.
Це просто простір розпростер крило,
і з нього часу опади змело
на нашої планети круглий мак.

Нарешті випав довгожданий сніг,
сьогодні усміхнулося майбутнє —
таке пречисте, сутнє, самобутнє,
як на рівнині слід дитячих ніг.

* * *

І луг зітрух. І чистий пух
так розімліло в'ється.
Чому, чому найкращий друг
моє полишив серце?

Жили ми подихом одним.
На двох була в нас ноша.
Тепер за ним і понад ним
печалиться пороша.

Цокочуть коні вороні,
а цокоту не чути,
а снігу пасма коливні —
як дим гіркий покути.

* * *

Поглянь траві в зіниці:
на них росини сліз,
у них — зітхання глиці
і шепоти беріз.

Поглянь собі у душу:
до неї гай вступа,
і падає у пущу
мелодія скупа.

Поглянь у світ шалений,
в безмежну небовись:
там ти і ліс зелений
у музику злились.

* * *

Там на сизім схилі осені
ледве дихає струмок.
Хмурі хмари вже покошені
над стеблинами думок.

Все побачене й пробачене
відпливає в небуття.
Глянь у воду, там побач мене —
запізніле каяття:

мрії маревні покошені,
і не знаю сам коли.
Той струмок на схилі осені —
мов прощальний лет бджоли.

* * *

Чуєш, пахне як весна!
Не повітря, а струна.
Потягнув його — звучить,
зву-учить!..

Ось травинка, мов пташа,—
зеленіється душа.
Із-під снігу тільки: пурх! —
В рух...

Прокидається зерня
під ясным покровом дня.
Набуха на пружі грім —
гімн!..

Осіняй, природо, світ,
осявай світанняй цвіт.
Нас любити землю вчи —
зву-у-чи!..

Прохання

Зачини у погріб осінь оцю дощову —
оце спонтанне, наче сумнів, витікання часу,
оцю холодну приобрійну зливи гримасу,—
зачини у погріб, доки я літом живу,
доки в мені зеленіє трава відверта,
перепілка співа, й ледве коле свіжа стерня,
і дорога за обрій гуде, до блиску натерта
автомашинами, обважнілими від зерна.
Зачини у погріб оцю незворушну павутну
сльоту,
доки вийдуть із мене згадки про літо зелені
і на мокрому вітрі, мов звук на антені,
загойдаються золотом на безмежнім льоту.

Спів жайворів

Спів жайворів і поля синя мла,
дорога розімліла жовтувата
і серце, запахуче од тепла,
відчинене для всіх, як рідна хата,
у цій весні, якої ждав, як брата.

Спів жайворів — і серця дивний спів.
Воно мовчить, коли мовчить природа,
воно квилить на грудях у степів,
коли вони горять, коли заброда
їх топче, бо чуже йому не шкода.

Спів жайворів — правічний звукопад.
Він лине вниз — і вироста пашниця,
звучить думкам сподіваним улад,
і ожива земля — одвічна жниця,
і день над нею ясно промениться.

Спів жайворів весну через віки
несе із покоління в покоління.
Він мовби хвиля з вічної ріки
виплескується і хмелить коріння
правічного зернистого дозріння.

Спів жайворів не в небі — у тобі,
коли живеш ти не єдиним хлібом,
а бачиш землю й небо, далєбі,
що оточили серце твоє німбом,
бо ти — орач і птах в своїй добі.

Шторм

Поглянь: який то світ кипить,
блакитно-синьо-срібно-сірий!
Який то гул, яка то мить
зібралася у вічний ірій!
Поглянь у себе: море там
вирує, міниться і грає.
Щось народилось неокрає,
померло щось. І тільки гам
з глибин летить, із піни скаче
на береги мутних зіниць,
і чути лиш, як серце плаче,
в незнаний світ упавши ниць.
Поглянь: ти в морі чи то море
в тобі, єдиному, штормить,
чи то чиєсь життя прозоре
у штормову відлите мить?..

* * *

Уже і вітер не такий,
і хмара не така.
У небі слід м'який, тонкий —
зітхання літака.

А під зітханням — птаства гам,
як осені жура.
Либонь, уже додому й нам
збиратися пора.

Музичать небо і земля —
життя жива струна.
І над усім осіннє «ля»
розлунено луна.

Музична ніч

Вібрує ніч на крилах цвіркунів.
Блакитний сон вібрує в унісон.
Як сон — озон. І лилики вогнів
втають у мій ще не зашерхлий сон.

То дивина, що без вина — і п'яно
отак лежати навзнак у траві
і чути, як вона вроста духмяно
у думи невсипущі нуртові.

Вже й сам стаєш стеблиною, і миттю
вростаєш у небесне чисте тло,
зливаєшся з померхлою блакиттю,
де сонце ще недавнечко цвіло.

Пливеш в безмеж. А ніч така гулка,
такі акорди виставили чати,
що ти вже й сам давно — як музика,
якій судилось ніч одну звучати.

* * *

Повзе, клубочиться туман
ярами росними старими
і впливає на лиман,
де хвилять хвилі, наче рими.

Як сиза кров з осінніх ран,
повільно-вільно, думно мліє,
повзе, клубочиться туман,
аж серце в мене туманіє.

* * *

І та верба, і та дорога,
і та земля — і мов не та.
До материнського порога
мене прадавнє щось верта.

Десь там село, десь там вростає
у небовінь димів лоза.
Вогнем червоним набухає
не сонце, а моя сльоза.

Ждання

Постукало у двері.
Тиша стрепенулась.
Мати підхопилася!
Сон чи ява?..
— Хто там
серед ночі? —
злякано спитала.
— Відчини, матусю!
Ми, твої сини...—
Впало серце материне на долівку сіру.
А вона — чаечкою,
чаечкою —
до дверей.
Відчинила, глянула —
край порога
три ясени зранені
стоять.

* * *

Коли дощі спадають мовчки на роздоли піль,
коли земля тремтить в обіймах ледве чутного
мінору,
тоді душа моя, немов зелений хміль,
по струменях дощин, мов по тичинах, в'ється
вгору.

Приваблюють її прозорий сонячний орган
і руки невідомого натхненного музики.
Акорд летить, іще акорд! — і розтає туман,
і звуки проростають, як гвоздики.

Та знову все спинилося. У плині височин
сіяє музика блакитного прозору.
Душа моя сміється між тичинами дощин
і лагідно пливе угору, вгору...

* * *

Чорний жур переораних нив.
Збитих стерень розпластана вохра.
Все збулося, чим жив я, чим снів.
Далина вигривається мокра.

Вже останнє тепло полохливе
скупко скапує на стерню.
Обійняв би я поле вродливе
і позичив би сонцю вогню,

щоб раділа моя Україна,
забуваючи відгуки втрат,
і світилася зірка кармінна
над разками окрилених хат.

Чернігів

Пручаються вулиці, привчаються
до шалу коліс і ніг.
О, хто там на релях вітрів гойдається?! —
Новонароджений сніг!

Вліво-вправо,
вперед-назад,
прямо, прямо —
білопад.

Пручаються вулиці, щойно второвані,
нижуть намиста з будинків нових.
Посеред повені, білої повені
ссяйво очей неонових.

Зліва-справа,
знизу-згори
очей заграва
з-під брів кури.

В маєві розпростертому
нового міста гам.
І на коні безсмертному
їде князь Ігор сам.

Прямо, прямо
в новий світ.
Шелом'яно.
Меч. Щит.

Коліскова

Стогне сон коло вікон.
А скорбота коло плоту
виколихує піхоту,
що лежить вінком.

Спи, від кулі хижа рано,
від осколка хижа рано,
від розлуки хижа рано,
спи, бо рано, дуже рано.
Не насняться вже атаки —
із сердець зростають маки.
Спи, тривого, міцно спи,
де бійці — немов снопи...

Стогне сон коло вікон,
а скорбота коло плоту.
І вростає в сон піхота,
в непробудний сон...

* * *

Чи я помру?..
В неповних тридцять літ
іще хвилює думка про безсмертя,
ще не згасає в сіро-срібних смерках,
між хвиль людських, стрімкий пізнання пліт.

Він хвилі протина, серця і вітроплин,
любов, як мрія, сміло ним кермує.
Чи знає хто, де пліт мій задомує,
де обірвуться голоси хвилин?..

Вони співають про нескортий шал
над плотом, що несе мене в незнане.
Я — в небі, небо — у мені. Осанне
життя, націлене у шторму шквал.

Ні, не помру, коли у бурю вріс,
коли мені — як їй — немає впину.
Я тільки чую: обвіває спину
правічний вітер, що життя приніс.

Передчуття осені

Незчувся — літо проминуло.
Поглянув — зморшки на чолі.
Щось невмируще промайнуло,
затріпотіло на гіллі.

Побіг за ним — дорога рвійна.
Спинився — серце зацвіло.
А над пожовклим стогом сіна —
лиш вітру звихрене крило.

Згасання слів

На піні розмов, на піні розмов відпливаю
у тишу.
На піні розмов ледве бачу і ледве дишу.

Спочатку, як грім, котили слова,
бубоніли у бочки,
а потім узяти їх важко було, мов курчаток
з-під квочки.

Скупішали люди, глухішали стіни,
згасала яса,
і вже вечорово у глузд долітала
слів стала краса.

В момент, коли згасли слова,
що котилися думам навстріч,
я все зрозумів: накотилась самотності ніч.

* * *

Тремтить листок останній з переляку,
останній син осінніх багреців.

До кореня:

— Ой татку, чорний татку!

Невже лиш я на світі уцілів?..—

Багряний дим.

Безповоротність дика.

Вітри:

— Ой гиля, листячко, на сон...—

Он труситься осика. Йде владика —

осінній спокій,

сірий сну полон...

І чорний корінь засинає м'яко,

бо плин часовий так йому звелів.

Густіє тиша.

Пізнім переляком

один листок:

— Невже лиш я вцілів?..

Травневі планети

Травень!

На зелених орбітах — зелені планети.

Навколо сонця?

Чи навколо серця мого?..

Гляньте, які непокорені листя злеті,
рух відцентровий який — ого-го!..

Травень!

Віродився я знову — тендітна стеблина.

Дивна планета —

зелена ж у мене кров.

І тягнуся я вгору, і корінь не втримає
жодна глина,

коли бігтиму я через зелень дібров

по орбіті своїй неповторній, не знаючи,
що зустріне мене:

плодів дивина

чи безплідний свинець?..

А планети летять, одна 'дну доганяючи,

і гука моє серце в зелений герць —

травень.

* * *

Червоне листячко скипіло
і журавлями відпливло.
На теплу ласку поскупіло
натомлене небесне тло.

І шелест дум вгорі над нами,
дощем словитий, завмира.
І журавлі — жур-жур! — ключами.
Куди? Кудисьь...
Пора, пора...

О лісе, лісе, що це з вами?
Печаль багряна й сивина...
І днів перетуп караванний
мене, багряного, мина.

Захід

О світе вічно збурених стихій!
Мазки вогню на заході. Тривога.
І трьох тополь прибрійна триніга
палає у небіні голубій.

Зелене листя корчиться в огні.
А в сутінках земля летить шалено.
І виправдане лиш одне знамено —
вогонь, багрець, що в світовім данні

єднає люд із сонцем. Гук висот —
і хмари, хмари — голоси вертепу,
і з незбагненого якогось степу
встає осот небачених гризот.

О світе!
Як збагнути твій закон?
Куди старці простують і герої?
Над ними захід в огнянім розвої —
народження?
Оновлення?
Чи скон?..

Сніг падае

Сніг падае, немов прощальний подых
старої, пересохлої зими.
Усе пад ним — лишився тількі продих,
продыханий із хати пад дверми.

Він падае — і осідае хата,
як осідае день у білу ніч.
А десь твая розмова пелехата
пливе назустріч у зав'южну січ.

Я падаю невміло, незугарно
у сніг оцей, на дивний твій поріг
і думаю: чого мені так гарно,
чому так лунко падае цей сніг?..

* * *

Цвіт чарівний на піску погас,
темрява густа лягла розлого,
мов на світі вже не стало нас
і не буде після нас нікого.

А згори, з бездонної імлі,
горлиця журливо застогнала:
— Як же ви той цвіт не вберегли,
що беріг для вас вогонь Купала?..

Рветься урвища стіна,
в синю хвилю порина.
А довкіл купає діл
мирна моря далина.

Я сказав їй:
— Далино,
я люблю тебе давно.
Де ж твої краї-раї,
де вигойдується дно?..

А вона мені:
— В тобі
ширші далі, далєбі:
там і штиль, і шквали хвиль,
і омани голубі...

Я послухав — серце спить,
лиш уключина рипить
та ледь чутно в глибині
білий човен: хить та хить...

Загукав я:
— Далина
не прийма мене сповна!
Хай хоч прийме, загойда
мого білого човна.

Та шумить, плюскоче даль —
їй мене, либонь, не жаль.
І кує безмежну шир
заклопотаний коваль.

* * *

Ходімо в ліс, де лист, як лис хвостом,
метляє по старій хрусткій галяві,
де бродять дерева собі гуртом,
обвітрені, розвихрені, дуплаві.

Там мир, і тиша, й тиха благодать,
там шум Десни линяє біля кручі,
там можна все за мить одну віддати,
в багрянці поринаючи рипучі.

Поліссям пахне ліс, не полином,
не чужиною і не приворотом.
Пливуть вози за листом, як за сном,
і губляться за теплим поворотом.

Пливуть хати в перелісках, дими
із бовдурів пливуть і тонуть в пущі,
де ходимо — такі несущі — ми
і дерева — такі одвічно сущі.

Десна

Десна — і все. І годі слів.
Десна сама за себе скаже,
бусинки з клетоту буслів
на пам'яті твоїй зав'яже.

І ти забудеш, хто ти є,
звідкіль прийшов, чого жадаєш,
як серце зранене своє
на синій хвилі загойдаєш.

Та мить ота, коли знімів
на березі, що зве злетіти,
у снах твоїх майбутніх снів,
як бусол, буде клетотіти.

Бо це — Десна. Не забуття
пісна, тісна, спокійна Лета.
Це — коли хочеш ти — життя
і смерть для справжнього поета.

* * *

Звисає сніг над полем.
А сонце через пруг:
— Давай-но світ розколем
від неба до яруг!..

Стіна хитнулась мревно
і впала на обліг,
і там, де хмуρο й темно,
струмок, як промінь, ліг.

Ще перший, ще дитинний,
отак — крізь сніг: диб-диб...
І зблисків грай перлинний —
немов луска із риб.

Розколюй, сонце, зиму,
шумуй вгорі, внизу!
А я до тебе йтиму,
цвістиму крізь лозу.

Бо стін немає в світі,
щоб розлучити нас,
як вітер в грозовітті
несе весняний час.

Згорає сніг на полі.
В яруги мчать струмки.
Встають на вольній волі
струмчані веселки.

Горлиця з горнятком

Горлиця горнятко голубе
в приимерках із неба нам спускає.
— Віддала б я вам саму себе,
та мене мале гніздо чекає.

Нате вам оце мале горня,
у яке згори зоря упала,
а при зірці квітка, як зерня,
від Івана вічного, Купала.

Непримітний чар той, а проте
на землі слов'янській не згасає.
Те зерня озерне зацвіте,
вашу долю до глибин осяє...

Затремтів у горлі голосок.
Маєво по горлиці пропало.
Перед нами на сухий пісок
з приимерків густих горня упало.

Ми не встигли руку до руки
притулити, як навіки злити,—
тріснули полуджені боки,
і сліпуче згасли фосфорити.

По в'юни

Ходімо по в'юни до дальнього болота,
де морозець шпаркий в очеретах
навшпиньки ходить, де дитинство наше
витає над землею, наче птах.

Ходімо по в'юни. Вони в холодних водах
ворушаться, як снів далеких тінь,
вглядаються у нас крізь кригу кришталеву,
що закувала вод стоячих тлінь.

Ходімо по в'юни. У плетені кошулі
вони впадуть і тихо, як у сні,
повільно крижанітимуть, аж доки
не захолянуть на лозовім дні.

Ходімо ж по в'юни! До давнього болота,
де сніг біжить, очерети хита,
і принесемо спомини в'юнисті
про наші гомінки, перейдені літа.

Зимові лебеді

Три лебеді з біди, мов три воскові свічі,
горять крізь білий сніг у сірій вишині.
Спинилось трое нас. І соромно у вічі
поглянути — серця таки ж не кам'яні.

Вони серед зими, поміж землею й небом
загублені, висять без вірію, тепла.
Дніпро вкриває діл крижинами, мов пледом,
поземка шелестить примарно, спроквола.

Ах, птахи у зимі! Ви горите над нами,
як вирок за такий нелебединий вік.
І скапує з вас віск, і не забутись снами —
все крила лопотять над кригою повік.

Ви кричите вгорі зимову всім бездомність.
Сніг засипає крик. Встає всесвітній смерк.
А в серці у людським така шалка бездонність,
яку приносить лиш невідворотна смерть.

Три лебеді летять в свою Червону книгу.
Нас трое на снігу. І доокіл зима.
І пробиває крик товсту холодну кригу,
а відгуку нема, і проросту нема.

Мати за тином

Мати за тином тинькує стіну.
Дихає глина жива золотава.
Просто у зелень тонку весняну
входить вчорашня осіння отава.

Матінко рідна! Заходить чужа
осінь у весни твої нелукаві,
косу неклепану точить іржа,
і перестоюють трави гіркаві.

Як без осмути забути я міг
те, що мені нарікала природа —
цей, за городами, давній обліг,
хату оцю в узголів'ї города;

це провесніле вологе тепло,
вихудлі вишні і яблуні пишні,
озеро дальне, прозоре, як скло,
трави й отави пахучі колишні?..

В інше життя я пішов. Не верну
давні надії і давні омани.
...Мати за тином тинькує стіну,
наче мені забинтовує рани.

Співає перший цвіт за хатою в городі,
де літній батьків сад після дощу зроста.
Світає любий світ у пам'яті насподі
і мимохить отак до себе поверта...

Я саджанці привіз, коли весна не знала,
куди податись їй: до літа? до зими?..
Та вже стара трава по стеблах зелень гнала,
і зеленіли ми, і оживали ми.

Як дивувався я тоді дзвінкій лопаті,
як батько сивий мій над лунками ходив!
На чорноземі тім, на тому теплім святі
себе самого я — не саджанці — садив.

Сиділи ми удвох на теплім погребіщі.
Спокійні кури вкруг обходили курців.
І яблуньки мені від хмар здавались вищі,
і перший квіт на них уже, здавалось, цвів.

Вклонявся синій день далеким мревним гонам,
з землі в моє нутро вливалось тепло..
І що усі моря, де ми свідомо тонем,
коли отак ось — цвіт, і корінь, і стебло!

Зростає світ, як сад. І я не годен знати,
як зацвіту у нім, які вроджу плоди.
Та той весняний день все вигляда з-за хати
і шелче біло так: до мене підійди...

По ньому плачу я, коли весни не бачу
за швидкоплином змін, за перебігом літ.
Дарує сад мені свою любов терплячу,
і сонячним тоді здається білий світ.

Бір Полісся

Цей темний бір, де сонячне проміння,
немов вощина, запинає зір,
це вохряне схололе безгоміння,
що заповза на лісниковий двір,—
одвічне й неповторне, як політ
тугого вітру, що зриває гніт.

Тут все мое: калина, що узлісся
вогнем заповонила восени,
дороги польової жовте вістря,
що проколело далеч далини,
що і мене, мандрівного, протне,—
не я його обрав — воно мене.

Цей темний бір минають автостради,
минають люди з плинних автострад.
А скільки в ньому дивної розради,
що не прощає і найменших зрад!
Екзотику морів, заморських гір
переростає мовчечки цей бір.

Тут все мое: скрипуча хвіртка ночі,
з якої сонце попаски іде,
берези розколихані дозорчі,
що полум'я повторюють бліде,
і жебоніння голубе струмка,
і мова трав, прижухла, аж хрумка.

Цей темний бір, що бореться одвічно
і сам за себе, й за невічних нас,
щоб ми не проминали скоротічно

самі себе і скоротічний час,—
цей чистий бір тримає лісника
на бистрині, що в безвість не втіка.

Тут все моє, бо я йому належу.
Гуляє сонце, вітер-бронзотіл
будує з падолисту жовту вежу
і для гостей лаштує чесний стіл.
А польова дорога з-під беріз
сміється крізь ряхтіння жовтих сліз.

Як несерйозно — бути несерйозним
у наш серйозний і тверезий вік!
Оглянешся — а ти вже став обозним,
порожній віз до двору приволік.

Сусід на тебе зиркне вперекоса,
і посміхнеться хитро, і зітхне.
І вийде доля — боса, русокоса,
і не впізнає підстарка — мене.

На призьбі сяде, руки на коліна
складе, як вирок, і немов засне.
Сусід кахикне: ну і королівна,
таку доп'яв, і оком не зморгне...

Тобі ж бо знов не дошкуляють кпини:
ти бачив світ між зморшками доріг,
ти замість хліба, золота, скотини
замрій для долі стільки приберіг.

Бодай би хоч вона тебе злюбила!
Так ні — мов скіфська баба кам'яна,
сидить собі, чужа пестунка й мила,
і щось своє, відрубне, спомина.

Ну що ж, тобі до цього не звикати,
іще одним вертанням стогне карб.
Зате дорога в тебе є від хати
у білий світ — і то найбільший скарб.

Ти знов ідеш від себе за ворота,
щоб десь знайти себе й не розгубить.
Сусід практичний хитро кривить рота,
а доля під стіною міцно спить.

Воли

Рябі раби, горбаті від роботи,
не скласти їм належної ціни!
З полинної мовчазної скорботи,
що крізь часи в очах несли вони;
із довгих гонів, що в'язали жили
на змучених ногах в тверді вузли;
із зашийків, що мозолі коржили,
тужили в ярмах та вози тягли;
з покірного мовчання без мичання,
без стогону та безуму утеч;
і навіть з мимовільного пручання,
коли обух на них ішов, не меч,—
до нас вони прийшли на Україну,
щоб ми землі рабами не були,
щоб ми самі собі назвали ціну
і на землі священній ожили.
Чумацька сіль їм боки роз'їдала,
плуги цілині кров пускали з вен,
голодна хуга на ногах гойдала,
валила втома на сухий ромен.
Але роки і люди проминали,
ніхто не міг спинити вічний плин.
Вони ж на чотирьох своїх стояли,
тримали світ на крутосхилах спин.
Тепер без них ми научились жити,
вже й забувати стали роботяг.
Тепер, здається, ми з бідюю квити,
на Місяць занесли червоний стяг.
Та хай нам заболить і не минає,
хай думка крає серце пополам,
що пам'ятника жодного немає
творцям роботи вічної — волам.

У Тичинині Піски

У Піски — пішки прямо через поле,
повз посвітлілий від озону ліс.
де сонце кволе, знизу підхололе,
прадавній пагорб на собі підніс.

Ах, ця дорога в гості до поета,
до цих старих чернігівських глибин!
Стоїть музична голуба планета
отут, де обрій підпирає тин.

Вона його, космічна і піщана,
вона безсмертна, як оці піски,
де щедро родить слова суть жадана
і від зерна важніють колоски.

На цій планеті все опукле, зрима
і все належить людям, не собі.
У ній гримкоче серце незборима,
яке поет віддав своїй добі.

Ах, ця дорога пішки через зиму
у Піски, що загрузли у піски!
Тут кожне слово проситься у риму,
і не на день пробіжний — на віки.

Колиска, знайдена на горіщі

Ти своє відскрипіла, рядняна колиско,
відспівала тихенько сумних колискових.
Твої бильця сухі проти сонця полискують,
ніби руки мозолисті нянюк соснових.

В твоїй древній, як всесвіт, рядняній утробі
стільки сил материнських, безсонних ночей.
Ми вставали із тебе, гінкі, крутолобі,
щоб тримати життя на опорах плечей.

Ти скрипіла з натугою м'язами в'ялими,
мотузком припасована міцно до воза.
Кулачками моїми, пилом припалими,
піднімала прокляття воєнним грозам.

Не десяток кілометрів ти прогойдала —
від фашиста втікала путівцем твердим.
В материнських очах білий світ розхитала
і сійнула сльозами гіркими, як дим.

Через роки ти в пам'яті в мене скрипиш,
мов жадаєш дітей моїх нині гойдати.
І горище світліє, а ти все не спиш,
і серед ночі знову тривожиться мати.

* * *

Повзе, клубочиться туман
ярами росними старими
і впливає на лиман,
де хвилять хвилі, наче рими.

Як сиза кров з осінніх ран,
повільно-вільно, думно мліє,
повзе, клубочиться туман,
аж серце в мене туманіє.

Шевченкова Катерина

Ані вітру, ні вітрини —
тільки журно дише спів.
Слід болючий Катерини
у стежину укипів.

Я по ній під гору лину,
і пече мене жура:
не зустріти Катерину
край гримучого Дніпра...

Тане канівська тераса.
Догасають ліхтарі.
І глибокий зір Тараса
хмуρο хмариться вгорі.

Осіння горобина

Горить, горить горобина
на луці, як вогню омана.
І неба зблякла глибина
над нею никне, полум'яна.

Горить, горить горобина
у серці осені, у думі,
і лука тихо засина,
і тихий світ — як море в стумі.

Горить, горить горобина,
звучить мелодія багряна,
і сходить колами луна,
мов зачарована омана.

Горить, горить горобина,
палає далі свіжа рана.
А вічний час усе мина —
вогонь і луку. Так відрана

горить, горить горобина,
і полум'я те не приспати.
Все даль безмежна поглина,
лиш їй у пам'яті палати.

Місяць у вікні

Затули мої очі долонями білими,
щоб не порснули з них непобачені сни,
і поглянь: над кварталами міста милими
піднімаються вруна весни.

Вітер став на Софіївській сивій бані,
мов останній, пронизаний захватом князь.
А над ним у спокійнім нічному тумані
староруська світиться в'язь.

Затули мені очі...
Я серцем дивлюся
у бездонне звучання прадавніх віків.
Світить місяць.
У сни мої новорусі
лине дзвін давньоруських підків.

Ніч над Братським морем

Станіславу Тельнюку

Урвався лет. І ми — утрюх. І ніч — як чорна
білка.
Ще рюкзаки. Етюдник спину перед нами гне.
Вгорі на соснах гілку хилитає гілка —
і звукопад такий притихлий, що от-от засне.

Холоне берег. Дощик — мов дитяча тупотнеча
десь поза нами — і немов у нас.
Лискуче плесо. Кораблів причальна колотнеча.
І Братськ нічний на березі пригас.

Хай дощ іде. Хай кораблі притишені волають.
Хай місто вироста, мов гриб після дощу.
Дружини наші дома нас згадають,
хоча й клялися: в мандри не пущу...

Ми молоді. І що нам, врешті, треба:
є рюкзаки, є молода снага,
і теплий дощ з нічного цього неба,
і на півсвіту нерозгадана тайга.

Батько в млині

Проталі поля вогко дихають снігом вчорашнім.
На пагорбі з глини встає призабутий
вчорашній вітряк.
А тут, у долині, при новій мурованій пташні,
колгоспівський млин од вітрів
і медового млива набряк.

Заходжу до нього. В двигтінні пасів, у тремтінні
сухого лотока, у жорен важкому прибої, у білій імлі
я сам розчинюся от-от, стану лише подобою тіні
чи мливом легким одірвуся нараз од землі.

Та раптом почую згори батьків голос
і кашлю скрипіння,
і шапку побачу, од млива збілілу, як лунь,
і зором його продивлюся муроване біле склепіння,
де стільки співучих, медово пахучих відлунь.

Я можу усе тут: на борошно, дерть чи крупчатку
наладити млин, дати струму високому хід,
от тільки не можу, щоб батько почав все спочатку,
аби перед ним освітився не захід, а схід.

Я довго стою у млині, сподіваюсь на радісне диво.
Паси коlobіжні мелодію зморену тчуть.
А поряд з-між каменів плине сивинами мливо,
а я відчуваю: то батькові роки течуть.

Ми вік свій по друзях своїх дорогих визначаєм.
Ще сили вирують у нас, як закличні вогні,
а сядем рядочком
за давнім вселюдським звичаєм,
і раптом з розмови озвуться перейдені дні.

Події, дороги, боріння, тривоги і мрії —
усе як на чистій воді,
що заспрагла людських озорінь,
і скроні чужі у густій часовій сребрії
на серце твоє раптом кинуть невитравну тінь.

Себе не проглянеш.

Та й страшно себе проглядати —
так хочеться юності присмак нести на устах.
А глянеш на друзів — і нічого більше сказати,
бо весь ти відбитий у їхніх пролітних літах.

І це — неминуче. І ми повернути безсилі
початки свої, та й навіщо жадання оце,
коли ще зоря палахтить на крутім небосхилі
і вітер шукань нам остуджує рвійно лице.

Вечір прийшов...

Вечір прийшов, і краплі, що з ринви дзвонили,
поприсихали до даху, примерзли до згадок зими.
Тиша упала. Суглоби в старого протяжно занили,
наче озвались у них звіддалека окопні громи.

Так ось було і тоді, хоч за хату служила землянка.
Сніг одкурів над печальними квітами братніх могил.
Снігом забита, холола його зацімила горлянка,
і по горлянку землянка вклякала в засніжений схил.

Довга була оборона, як зле завивання хуртечі,
скіли земля й небеса
і солдатська промерзла судьба,
в сніг заривалась війна по самісінькі плечі,
тільки ж йому того вечора снилася мирна сівба.

Краплі дзвонили, і сонце лежало на хатній притулі,
дихало поле, ростки ворушились у теплім зерні...
Раптом прокинувся — а сніг засівають
розпечені кулі,
а над землянкою — всохлі криваві вогні.

Біг через сніг, ліг на рідні засніжені гони
і, поринаючи в чорне, холодне, як сніг, забуття,
чув лише крапель майбутні лункі передзвони,
вечір оцей, рідну хату і миром зігрите життя.

Борису Олійнику

Біжить веселий дощик-золотавець
і золотить поливою сліди.
А ти, мій друже, сонячний полтавець,
ще не стомивсь розтоплювать льоди.

Колись були ми щедрі на пригоди,
не вигоди шукали, не тепла.
Тепер же втали чортоторійні води,
і наша чортоторійність утекла.

Хтось каже: досвід...
Нам би давній досвіт,
рожевий обрій — наче створ воріт,
садів тривожний росяний медоквіт,
не стоптаний ногами живопліт.

А нам би — дамби пихи підривати,
горіти тим, за що народ горів,
а нам би — щоб стояла рідна мати
в гурті живому інших матерів.

І так — до скону за черствий окраєць,
а не за пироги в трунких медах.
А там — хай дощ, веселий золотавець,
хай чесний дощ зростає на слідах.

* * *

На діда кажуть: пахне землею...
То правда ваша, бо жив із нею,
бо з неї вийшов і в неї піде —
від правди вічної дітись ніде.

Росли літа, і зростала втома,
але ще більше росла любов.
Дідові вмерти спокійно вдома —
як народитися знов.

* * *

Спитала мене калина:
— Ти хочеш бути калиною? —
А я запитав калину:
— Ти хочеш бути людиною?..
Що в тебе між гілками
багряний осміх грон,
а в мене передчасно
у жилах стогне кров.

Гіллям калина похитала
та й більш нічого не спитала.

Сон

Влітаю в ніч на білому коні.
Зоря вгорі. Тополя. Та одначе:
хто срібно так посеред ночі плаче,
переболіло скулившись в човні?..

Несе човна повільна течія.
На веслах — плач, як бранець на галері.
Проти зорі у піднебесній сфері
ростуть дві тіні: плачева й моя.

Кінь оступився. Вдарила гроза.
Хитнулася при березі лоза.
Розтало все, немов наснилось круто.

Прокинувся — із пам'яті сльоза
в човні стіка, до ночі примерза,
а у руці — конем пропахле путо.

* * *

Сняться гриби...
Над морем —
тупіт важкий юрби.
Гори сповиті змором.
Нам же — сняться гриби.

Там десь — дурман живиці,
вогкий туман боліт,
там, у свистінні глищі,
наш неповторний світ.

Зорі дорогу кажуть.
Води ховають нас.
І при житті не важить
неперейманий час.

Наше море — із нами.
Пам'ять лиш не згуби.
Тихо, вривень зі снами,
рідні ростуть гриби.

Вечірня тінь

Ця тінь живе, допоки хата
стоїть у захисті калин,
уже горбата, глухувата,
гірка, мов степовий полин.

Ця тінь живе, допоки з нами
і пам'ять наша, і любов,
і те, що не сказать словами,
коли за нас говорить кров.

Ця тінь живе. Ми вечорові,
а що виходить щось не так,
то є дівчата чорноброві,
і хата, і калини знак.

Три верби на схилі

Три верби — як три зорі — на схилі
мерехтять в осінньому вогні.
На якій же допалають хвилі
їхні думи зморені, сумні?

Перейми їх, вітре-перегінче,
на осіннім пагорбі крутім
і помчи в життя велике, вічне
по сухому листу золотім...

Та заснуло все у безгомінні.
Бродить осінь бродами дібров.
І в вербовім схудлому промінні
мерехтить земна багряна кров.

Три верби горять на видноколі.
Не обійдеш їх у забуття —
ці до болю рідні знаки долі,
без яких немислиме життя.

Березневий туман

У березня цього пориви жадані,
закутані в сивий вологий туман.
Летять на світанні по твані булані
туди, де ще бродять сутіння оман.

Де я, ще малий, у струмку перебродом
у братових чоботях чи й без чобіт,
де сонце, мов кінь, стугонить небозводом,
при ньому ж для мене кінчається світ.

І справжній буланій зупиниться круто,
підсадить мене на гривастого брат,
і трісне туман, як розірване путо,
і сонце засяє мільярдами ватт.

Та тільки немає коня, щоб домчати
у березень той і густі тумани.
Лиш пам'ять горить, наче сонце освяти,
з пробитої краплями днів глибини.

Дзвенять у яруги струмки прохолодні,
гойдає туман обережне тепло.
Було це давно? Чи хвилює сьогодні?..
Либонь, так одвічно протічно було!

* * *

Прощальний плач зорі над серцем небозводу.
Червоне з голубим і жовта сіризна.
І поле віддає вологу прохолоду
цим небесам старим, де туга наскрізна.

Так з року в рік бува, і нам не зупинити
цей віковичний плин спокійних, рвійних пір,
цей тихий плач зорі, росин метеорити,
що залітають в наш осінній жухлий зір.

Пливуть хати вниз, немов хмарини білі,
а тіні їх — вгорі, як вирійні птахи.
І лиш озимина на вільному привіллі
зеленим полотном перестила шляхи.

Прощай, іще одна осіння тиха зоре!
Хай буде так, як є. А що ж учиним ми,
коли одвічний час хлюпоче, наче море,
над небозводом, полем і людьми.

Пам'яті Василя Мисика

Заходить сад у тиху осінь скраю —
навпомацки, немов сліпий жебрак.
І я за ним причаєно ступаю
і не встигаю — так за ним — однак.

Заходить сад у жовту прохолоду,
в якій бринить легка, тонка печаль,
і застига на грані небозводу,
і заступа собою збляклу даль.

Він був щасливим, щедрим ще допіру,
плоди дідам і дітям роздавав,
він роздавав любов свою, довіру,
бо міри у щедротності не знав.

Тепер він сам. Де ви, що вдосталь їли,
знічев'я в дружбі гаряче клялись?
Розбіглися, у вирій одлетіли,
із radoщами іншими злились...

А він заходить в тиху осінь скраю,
де літепло спокійне плюскотить
над стеливом багряного розмаю,
де час летить — і мовби не летить.

І, оповитий тишею лункою,
що зморшки над задумою снує,
з гілок старих оголених рукою
мені присохле яблучко дає.

* * *

Дощі високосні, і червень червоні суниці
так високо й косо, так м'яко й червоно несе.
Пролинуть крізь листя і глици вертляві синиці,
і вітер верховний дощі голубі розтрясе.

Замлоїться серце над ними, неначе суниця,
запахне любов, як на свіжому сіні роса.
І літо засяє, мов світлом сповита дзвіниця,
коли промайне перед серцем блакитна коса.

І літо задзвонить про даль, крізь яку нам
летіти,
про дивні стихії, які не скорилися нам.
І срібні синиці тоді подарують нам квіти,
як ми свою пам'ять нещадну даруємо снам.

Ми житимем далі, неначе окрилені птиці,
та завжди над нами веселкою будуть цвісти
дощі високосні, червоні червневі суниці
і ще не розвідані, вічно манливі світи.

* * *

Сосна синіє. Срібний світ навпроти.
Куди бредеш ти, хлопчику, куди?
Невже спроможні світ цей побороти
твої малі поземкові сліди?

Сидів би вдома, прилипав до шибки,
що синювату паморозь снує.
Так ні — неначе коник стане дибки
зненацька серце радісне твоє.

І вийдеш сам, і підеш за сосною
через сніги й засніжені світи,
щоб десь аж там, за даллю неземною,
себе, малого хлопчика, знайти.

Старі хуторища

Дика духмяна калина й калина старих хуторів,
де полишались могили та чорні трухляві хрести,
де від трухлявих підвалин і пил у поля одкурів,
а білостінні хати вже по селах воліють рости.

Дивна калина яріє на давніх забутих слідах,
майвом червоним гойдається і за людьми підбіга.
Та понад нею — лиш неба дірявий і вицвілий дах,
бабине літо, і вітер, птахи і осіння нудьга.

Думна калина зосталась по здавнених поліщуках,
що обживають у світі і землю, і долю свою.
Та на гілках, як на вітром і сонцем повитих щоках,
я, мов пташа калинове, сльозою від згадок болю.

* * *

Вночі у хати на плечі
спить місяць, наче немовля.
Вночі каштановій свічі
зоря підморгує здаля.

Літає тиша над вікном,
немов заблукана бджола,
над місячним спокійним сном
і над розморою села.

Літає тиша весняна
і так цей мирний світ п'янить,
що і дідівська сивина
вчорашнім юним шалом снить.

Та місяць спить. І сплять літа.
Дрімає в сивині роса.
І дідів смуток обліта,
як свічки білої краса.

Це все — вночі, у пору див,
яку для мене звіддала
зникомий місяць породив
і рідна зберегла земля.

* * *

Травню мій, прийшов нарешті ти.
Зацвіли тривогами хати.
Вийшла мати картоплі саджати.
Повернулись до села брати.

Знов відкрилась роду глибина.
Розлилася широко Десна.
Де ж ти снилась, довго так барилась,
прозвівання тихого весна?

За тобою через зиму біг.
Замітав сліди за мною сніг.
Та привітом я розцвів над світом,
як ступив на материн поріг.

Здрастуй, травню, хато і город,
жебоніння веселкових вод!
Із малої радості земної
проростають думи про народ.

Зелені вечори

Зелені вечори під місячним каштаном.
Рожевий сум зорі над хатнім гребінцем.
Округлена роса, пропахчена катраном.
Туман над озерцем, закручений кільцем.

При тіні тінь росте, зеленими гілками
каштана підпира, ледь чутно шкряботить.
Уся земля стара за тихими думками,
як за бджолиним роєм, в синю ніч летить.

Од гамору втекти — то невелика втрата,
коли з тобою світ — що місячний каштан,
і луг тобі — як друг, і ти йому — за брата,
і мила при тобі гінкий згинає стан.

Зелені вечори такі неперехідні,
що ти і сам стаєш із вічністю на ти.
І стережуть довкіл твій світ до болю рідні
вмуровані у твердь твоїх думок хати.

* * *

Надме дощу той огир, той вітрище,
що б'є у сіру землю копитом,
і поспішає на весняне грище,
і хвицяє над обрієм хвостом.

Надме дощу — до впаду, до пропаду
та так помчить, що подих перемкне,
що у собі людина втратить владу
й сама собі нічим не дорікне.

Весна, весна. Коли б ще й зеленіти,
як не о цій зворушеній порі.
Стоять діди, немов цнотливі діти,
обвітреній всміхаються зорі.

Іще не било їх і не крутило,
ще не впрягало в сумнівів ярмо,
ще не сотало жили мотовило
і не перетрухало ще само.

А вечір, а зоря — чого жадати?
Такого ще, здається, не було.
Пора дозріла — огира сідлати!
Та де ж він є? І де моє сідло?

Відліт перепелів

Перепели перепливли
із літа в осінь зморену.
Ну, а тепер: куди, коли,
в яку щасливу сторону?

Пливуть на вітрі береги,
гримить земля залізами.
Чому ж ми їм не вберегли
щемку печаль за гніздами?

Чому од ранньої весни
до скошеної осені
тремтіли у полях вони,
мов колоски столочені?

Плуги їм краяли гніздо,
отрута рвала з кореня.
Такого не було ні до,
ні після світу створення.

Карай нас, земле, покарай
за сліпоту не пихою,
а тугою про рідний край
чи хоч печаллю тихою.

Щоб ми, як ті перепели,
що їх так страшно зраджено,
самі не знали: де, коли
останню втіху знайдемо.

* * *

Я повен повені, і сірий дощ, що зроду
іще не був попутником моїм,
прибився до чужого небозводу,
минувши дух мій і духовний дім.

Гудуть потоки у мені — і зовні.
Цвітуть сади, яких іще нема.
І кореневі порухи невловні
Вітчизни грунт у глибину прийма.

Гримлять громи, що серце породило.
Хто має слух, той відчуває їх.
А що глухих так рясно уродило,
то не землі й не мій потайний гріх.

Із низовин увись гудуть потоки,
і час громами їх благословля.
А що болять мені побиті боки —
так битих поважа моя земля.

* * *

Цвінуть сади за далями, за нами,
та цвіт веселий не належить нам.
Пливе життя хитливими човнами
туди, де важко навіть нашим снам.

Вода нуртлива стрімко прибуває,
не те що нас — народи потряса,
до берега човни не прибиває,
де цвіт — як незапилена роса.

Для кого ж ті сади, кому плодами
осіння ніч колись застугонить?..
Цвінуть сади — за далями, за нами.
Бджола, як мрія, крильцями дзвенить.

Осінь

Прижухло листя. Згусли води.
Як вільно в рідному краю
печаль прозорої природи
переливається в мою!

Хлюпоче вітер. Хмара тане
над літом бабиним вгорі.
Встає верба — і вже не встане
на поклик першої зорі.

Жіночий сміх наплив здалека —
та в ньому зваби не було:
тепер не та у жилах спека,
щоб іншим дарувать тепло.

Тепер лишилось так от стати
і чути, як в своїм краю
печаль природи, як відплати,
переливається в твою.

У лісі

А сосни хитаються,
а люди питаються:
звідкіль оці сосни
і ми звідкіля?..
І люди, і сосни
колись побратаються,
коли їх віродить
єдина земля.

А сосни — як сосни,
а люди — з полюддями,
а душі корінням
у землю вросли.
А сосни — озонами
над нашими буднями,
як вічного щастя
невічні послы.

* * *

Жовтець осмути ліг на бляклі трави.
Став шлях лункішим. Тоншими — ліси.
Цвітуть моїх тривожних дум заграви,
відбившись од осінньої краси.

Он журавлі летять понад хатами.
Он клякне дід, як зірваний листок.
Он юнка воду гарячить устами,
аж кожен вицілює ковток.

Оса остання в пазусі жоржини
на зиму позича собі тепла.
Не тане самотній слід машини,
що з гаража у поле утекла.

Як просто все! Відкинь тривоги світу.
Живи собі, як люди чи трава.
Немає цвіту?
То й не треба цвіту.
Нема пісень?
Хай будуть хоч слова...

Зі всім змирися, не твоя то справа.
Все переміє часова ріка.
Та як змиритись, як думок заграва,
із серця вставши, в серце проника?..

* * *

Зелений дощ росте в долині
і пружно тягнеться увись.
Чом не здошилося донині
те, що судилося колись?

Чому чарує ніч питома
жахтючим вогником зорі
за три погібелі, не дома,
в чужому чорному дворі?

Чому одбіг я од чарунку
далеких днів, веселих літ
і, притуливши к серцю руку,
вбираю в себе новий світ?

Чому, чому? — себе питаю.
Болить питання непросте.
А там, де подумки витаю,
зелений дощ увись росте.

* * *

На тому дереві, що спить
в кінці запиленого літа,
на тому дереві кипить
чиясь печаль, добром зігріта.

Зімкнулись обрії часів
над знаком тихої печалі.
Зімкнулись обрії, як спів
призахідної пасторалі.

Гірчить розпарений полин,
дурманить дерево й околи.
Гірчить полин із тих долин,
що не розквітнуть нам ніколи.

І де той дощ, що окропить
зуміє ту печаль до світа
на тому дереві, що спить
в кінці запиленого літа?..

Місячні мости

Як низько місяць давній провиса
над нашими недавніми хатами!
У ніч таку проходять чудеса
в реальний світ кленовими мостами.

І хоч давно й мостів отих нема,
а чується, як чудеса проходять,
і місячна роса на них дріма,
і думні тіні всюди верховодять...

Із міст ми поверталися до сіл
і вулиці старі омолодили.
І посаджали нас батьки за стіл,
установлений медами золотими.

Не стало ні тривоги, ні суєти.
Земля м'яка нам душі відіграла.
І знов кленові ожили мости,
де юність наша п'ятами куріла.

І ніби їх ніхто не попав,
бо пам'ять неможливо спопелити.
Шумить, вирує місячний розлив.
У яблунях тріщать метеорити.

Сидять батьки — чи тіні їх — при нас.
Мовчать дідів і прадідів могили.
І лише біль їх досі не пригас:
чи ви самі себе не розгубили?

Чи ви, пішовши у гінкі світи,
не загубили білий образ хати,
не запалили по собі мости
і слово те, що вам сказала мати?..

Ніхто не скаже. Ми не скажем теж,
щоб тишу планетарну не злякати.
І знада колотливих безбереж
при хаті буде береги змикати.

Бо лиш тоді нам чуються світи
і подвигом великим, і братанням,
коли одвічні місячні мости
скриплять під нами радісним вертанням.

Осінні граки

І молоді граки з старими,
як думи з вітром на крилі,
летять над селами у рими
і приростають до гіллі.

Тут Рось, тут Русь, тут Україна,
стара і вічно молода.
Тут навіть із грака пір'їна
тобі у серце опада.

Летять граки, і ти із ними
летиш через усі часи,
тут осені твої і зими
тремтять у крапельках роси.

* * *

З роками важче пишеться?..
Дарма!
То лінощі і суєта житейська,
неначе ноша судова третейська,
тебе згинає чи й уцент лама.

З роками легше пишеться, коли
роки ідуть під віщим знаком правди,
коли не вбив ти мертвим духом зради
ні брата, ні ідеї, ні бджоли.

* * *

За гаєм — гай загаяний
у білому вбранні.
Пливе туман розмаяний
у синьому човні.

Іще ж не видно зелені —
ще чорна чорнота.
Але вітри захмелені
тривога поверта.

Пливе туман долинами,
пірнає у яри,
і скапує краплинами
яр-сонце ізгори.

Де капне — там травиночка
зелена пророста,
травиночка-стеблиночка
розтулює вуста.

Стою я над долиною
на чорному горбі
і чуюся стеблиною
воскреслою в собі.

А сонце крапелинами
у серце: кап та кап...
Над тихими долинами —
мажорний пережат.

Земля моя мажориться
о весняній порі,
і небовись прозориться,
музичиться вгорі.

За білими туманами
у синій далині
пливуть гаї осаннами
сподіваній весні.

* * *

Сад посаджу, а біля саду
поставлю лаву в холодку.
Хтось прийде, сяде і досаду
зжене з душі — їдку, мульку.

Бджола впаде із білоцвіту
на руку зморену тверду,
на думу, спокоем зігріту,
що йшла за нею в поведу.

І стрепенеться враз людина,
і зацвіте у сад добром,
і хлюпне до людини днина,
хоч зачерпни її цебром.

І оживе, добром зігріта,
людина літня, молода,
і, може, в день жаркого літа
й мене, незнаного, згада.

А я, сховавшись у вітті,
відкривши радість крадькома,
повірю, що прожив на світі
з людьми і садом недарма.

* * *

Сірі сани в сизому смерканні.
Чорна ніч заходить під повіть.
Тиха мати в журному чеканні
у зимовій безвісті стоїть.

Хто поверне їй із неvertання
сонячне світання весняне,
хто її заболене зітхання
чистою любов'ю спом'яне?

Був і муж, і син, були і коні,
був і слід веселого різдва.
А тепер у зимовім полоні
застигає в самоті вдова.

Будь проклята, заметіль фашизму!
Як ти круто долю замела,
як безмовно править вічну тризну
тиха мати нашого села!

Що їй монументи й обеліски,
що їй пам'ять юних поколінь?
Там, де жухнуть зморені берізки,—
мужа тінь і сина сиза тінь.

І спинились сани у смерканні,
і не скрипнуть давні полози.
І стоїть у журному чеканні
тиха мати в образі сльози.

Заклинання

Обережи, природо, білу хату
в зеленому, як вітер, вишняку.
Шлях закажи чужинцю-супостату
у світ, що натерпівся на віку.

Обережи, природо, ті могили,
що вже й сліди згубили по собі.
А те, що ми самі не долюбили,
перенеси від нас новій добі.

Обережи, природо, наші душі
від забуття гіркого, як полин,
на нетвердій оцій одвічній суші,
через яку несе нас вітроплин.

Обережи, природо, світ цей повен,
цих білих стін тепло м'яке льняне,
бо хата, ніби Ноя вічний човен,
через віки перенесе мене.

І знову дорога. Прудка і дражлива.
Куди вона лине? До кого веде?..
Бодай би спинила мандрівку ту злива,
упавши на серце моє молоде!

Та знову дорога. Чергова? Остання?..
Хто може сказати людині про це,
коли заростає дощами вертання
і даль заповнює душу й лице?

І весь ти — вперед, як чумак подорожній,
і піт з тебе падає на чебреці.
От тільки щоб віз твій вернувся не порожній
туди, звідки вибравсь у мандри оці.

Щоб думи твої зупинились край хати
і в двері постукали вдень чи вночі,
щоб вийшла із хати дружина чи мати,
зронивши на radoщах срібні ключі.

Душі слів

(За Р.-М. Рільке)

У кожного із слів своя душа,
яку, проте, не просто нам уздріти.
Живуть вони — життя людського діти,
за кожним з нас їх натовп вируша.

Коли ми молоді — вони веселі,
ростучі, крутойдучі, далєбі.
У їхні душі далі голубі
влітають голубами і в пустелі.

Минаєм ми — мужнішають вони,
відходимо, як відгуки луни,—
вони вбирають нас, мов терєбло.

І наші душі, злі та добрі справи
горять у них, як відблиски заграви,
що після нас посіяла тепло.

Осінь-бджола

Пролітала осінь —
золота бджола.
Запитав я:
— Осене,
де це ти була?
— На Україні, сину,
я оце була,
де тобою журиться
мати, як бджола.

Пролітала осінь.
Вітер бронзовів.
І сказав я:
— Осене,
все я зрозумів...—
Глибоко воралась
зморшка поміж брів.
Шлях мені за осінню
пиллом закурів.

Пахне медом осінь —
золота бджола.
Я вклонився:
— Осене,
ти б сто літ жила! —
Мозолями мати
зігрива стола —
рідна моя матінка,
золота бджола.

Макіївський ринок

Станіславу Реп'яхові

Ранковий ринок ронить сонний гомін.
Рипить обіддя реланих коліс.
Дебела молодиця, наче комин,
впливає у людський рухливий ліс.

Оповили її вінки цибулі
і в'язанки старого часнику.
Червоні перці, як пекучі кулі,
вистрілюють в громаду гомінку.

Сухий дідок, запечений, як глина,
маслакуватих коней заверта,
з сухих губів суха злітає слина,
з-під слини — лайка виліта крута.

А поросята в ящику волають,
мов на шампури наштрикнули їх.
Циганки розкуйовджені гадають
то на сльозу, то на веселий сміх.

Місцевий, ще не визнаний Куїнджі,
пейзажі і русалок продає.
Біля машин перекупки приїжджі
селянам тичуть барахло своє.

Летять хмарки, немов суха полова,
шумлять торги, і краю їм нема,
і пахощі незбираного слова
ранковий ринок вгору підніма.

Вечірня зоря

Заграла заграва за гранню зорі.
Зривають пралистя дерева старі.

Завмерло село. Облетіли пісні,
як листя, згоріли в нічному вогні.

Невже так постарів оратайський люд,
чи хто учинив йому присуд і суд?

Лиш вітер шумить у потравищах трав —
той вітер, народжений в грищах заграв.

Чи я так постарів, чи рідне село
мене на вигнанця свого нарекло,

що й стежка, й могила, і вишня стара
мене, ніби пил поруділий, стира.

Іду я, а кроків не чути, а ніч
засвічує зорі із вікон навстріч.

І листя лягає, і вдалеч втіка,
і полум'ям серце мені обпіка.

Волинь

Туман. І сосни край боліт.
Озер прозїрна синь.
Очеретїв гінкий політ —
це все м'яка Волинь.

Негомінка її хода,
причаєна краса.
В людських слїдах тремка вода,
як пам'ять, не згаса.

І нині дужий гук дружин
під княжим знаменом
гримить над хашами ожин,
над полем і селом.

І перегримлює в віках,
догримлює до нас,
і ми у пущах на гілках
новий гойдаєм час.

Волинь, Волинь, не впововинь
свою красу тривку
і до нащадків перелинь,
відринь печаль гірку.

Нехай тебе не полиша,
над буднями крилить
святої пам'яті душа,
що кожному болить.

У чому ворон завинив
перед природою і нами?
Чи світ собою затинив
під сонцем спільним і вітрами?

Чи вбив знічев'я горобця,
а чи дитя людське покривдив?
Чи повелителя й співця
крильми своїми ізнекрилив?

За віщо ми, всьому на злість,
його чимдуж звемо напастю,
немовби він — нещастя гість,
а не товариш по нещастю.

А як подумати: чиї
нам крила лопотять в морози,
коли славетні солов'ї
тікають від людської прози;

хто провоняв в останню путь
і рідного, і побратима,
коли до наших до напуть
вроста їх туга невситима;

хто понад марищем боліт,
де втратив мандрівник дорогу,
кружляє тужно свій політ
і в'є розпачливо тривогу;

хто навіть чорнотою крил
підкреслює небесну просинь
і сам — без вітру, без вітрил —
нам відкрива весну чи осінь?..

І хоч розрісся сад століть
нам мудрістю людського дому,
себе нам треба зрозуміть,
а ворона — уже потому.

І небо наше вже не голубе...
Скажи мені: за що люблю тебе,
чого дивлюсь у вічні небеса,
в яких гроза на хмарі провиса
і норовить упасти з висоти
на землю, де цвітеш до літа ти?
Я від грози ту землю затулю,
де ходиш ти, бо я тебе люблю.

Те небо наше осіняє нас...
По Україні з яблуками спас
співає, аж від радості цвіте.
Коли народ співає — він росте.
Коли ж за нього менестрелі б'ють
у барабани, наче згонять лють,
не бачить він ні яблук, ні пшениць,
бо небо опада на нього ниць.

Все ж небо піднімається круте.
Воно у серці нашому росте,
а вже потому зацвіта вгорі,
як знак землі й таємний клич зорі.
Скажи ж мені, чи нас обійде спас,
коли любов'ю виповнений час?
Ні сумніву немає, ні жалю,
бо я люблю, бо я цей світ люблю.

Довженкові яблуні

Продибав дощ — і яблуні запахли
далеким часом, що давно зів'яв.
Та садівник не прийде — далі згасли,
які він нам і яблуням являв.

І не присяде під стіжок духмяний,
де пара срібні верчки здійма,
і догорає сонця дух рум'яний
на тім сліду, де вже його нема.

Та яблуко впаде — озветься зовом
деснянська посивіла далина,
і по траві лунким котнеться словом
господарева чиста сивина,

як яблуко — до яблуні, до крони,
що нам народом віддавна шумить.
І заспіва стіжок, і через гони
невпинних літ
хмарина защемить.

Гляньте на маму

Захочете знати: землю люблю я чи ні —
погляньте на руки моєї старої мами.
Вони і тепер мене тихо гойдають у сні
і пахнуть

од поту гіркими старими ланами.

Захочете знати: небо люблю я чи ні —
загляньте у очі моєї пречистої мами.
В них світять не зорі минущі холодні нічні,
а тепла любов, що себе відродила синами.

Захочете знати: сонце люблю я чи ні —
загляньте у душу моєї безсмертної мами.
Погасне вона — півжиття почорніє мені,
півсвіту погасне за туги густими димами.

Захочете знати: маму люблю я чи ні —
погляньте на землю, на небо — сонце над
вами.

У їхній нетлінній, як сутність життя,
глибині —
серце моєї мами.

Одне вікно

Одне на цілий світ нічний вікно
пливе через туман, осінню втому,
тріпоче вогником, що зрів давно
в людському серці, як у серці дому.

Хтось там не спить: чи старість догляда,
чи немовля, чи вірш, чи спогадання.
І ллється світло, в дворик опада —
неначе сміх, чи мова, чи ридання.

Між нами стіни, вітер, ніч, безсонь.
Ми незнайомці у великім місті.
Лише малий заблуканий вогонь
несе й несе чужі незнані вісті.

О знак вікна! Одно з твоїх ознак —
цей тихий позив, ця вогню тривога.
Тебе побачу — вже й не одинак,
уже й мина мене нічна облога.

І доки у опівнічній порі
зв'язок із часом зовсім не порвався,
ти сяєш тихим відблиском зорі,
що на землі привітом прижилася.

В буран

У білому збісілому бурані
вмовкають думи, губляться слова.
А баба помирає на дивані,
немов після роботи спочива.

Благенька постіль вже тверда й холодна.
На білім простирадлі — рук вузли.
А бабин погляд виринає зо дна
душі, якій цвісти нема коли.

Вона себе ще бачить молодою,
прудкою, як над квітами бджола.
Але кружля над хусткою блідою
бурану перепалена зола.

Такий глибокий сніг на неї пада,
що годі з нього вирватися їй.
Лежить вона, і вже життєва влада
у неземний тікає буревій.

Вона ще є — і вже її немає:
є перехід з буття у небуття,
понад яким так страшно замовкає
старого серця стомлене биття.

Вона лежить і в себе заглядає,
де все минуле забиває сніг.
А за вікном буран сліпий ридає
і холодом повзе через поріг.

Дитячі очі війни

I

Приснився гай і саджалка за гаєм,
на бережку густий ламкий горох,
і староста сільський з товстим нагаєм
летить як сам, а не з конем удвох.

Ми зачаїлись, як перепелята,
під стеблами, та він помітив нас.
В очах зійшла злоба татаркувата,
а в наших — світ гороховий погас.

На дибки звівся кінь. Нагай ударив.
Горох відлунив раннім зеленцем.
І свист нагая нам серця захмарив,
і слід у спини впікся багрецем.

Ми випурхнули, як перепелята,
і кинулись через горох удвох.
А він — за нами. Постать біснувата
топтала нас, як зеленець-горох.

Удар, удар! — і плечі обпікає
із волосіні сплетений нагай.
До гаю ми — а він од нас втікає,
немовби староста злякав і гай.

Доріжка польова одлопотіла.
Стручки молочні з пазушок стекли.
Не чуючи попеченого тіла.
таки у гай нарешті ми втекли.

Стояв наш кат на пагорбі старому,
як хмари грозової чорна тінь.
Під ним тремтів, сховавши осорому
і співчуття до нас, моругий кінь.

Сиділи ми і плакали в ліщині —
отак, без сліз, що йшли із глибини.
Мій друг тремтів і м'яв слова причинні:
— Зажди, хай тато вернеться з війни!..

У саджалці ми змили біль і сльози,
а час розмив образу, як піски.
Та той нагай і старости погрози
лягли на серце шрамом навіки.

II

Темно.
Тремно.
Дрімно.
Ніч
на планеті спить, як муха
зимова.

Лише
дише
у хатині піч,
аж хропіння в димарі
вививається в'юном,
завива.

Раптом
репнув
навпіл
материк,
в землю вгрузла хата,
як у відчай.

І проріс
навскіс

багряно-сивий крик
прямо з хатиного серця:
— Вішай!..—

Гойда,
гойда,
гойдаша...

Загойдалася душа,
наче дим,
пропащо...

А вгорі,
у курі,

перебивши сміх ножа,
закипало кров'ю велетенське:
— За що!?.

Що пам'ять людства? Сон. А от мала,
людська,
конкретна, ніби ріст стебла і колоска,
стривожує мене і радістю сповня,
до рідного села із роздоріж гука.

Вертаю в батьків сад. Там осінь засина.
Там тихий батьків крок у травах не луна.
Та в корені, в стеблі, у плоді запашнім
сія його душі нескортна глибина.

О батьку, дайте сил — ваш сад уберегти!
Подайте мудрих сил — скорботу перейти!
Стоїть осіння мла над світом і селом...
Ходімо в сад, брати! Ходімо в сад, брати!

II

Трусили груші з братом. Сутеніло,
З пасовиська вертала череда.
Пилюка піднімалася руда.
Синіло небо. Сонце м'яко мліло.

Тонка печаль над садом нависала,
і трепетали зрушені гілки.
— Ідіть до хати,— помахом руки,
як тінь од груші, мати нам сказала.

Ми й рушили напригинці із саду
з відром важким у зморених руках
при перших несподіваних зірках.
І раптом щось шелеснуло позаду!

З вершечка, що бринів собі прозоро,
зірвалась груша, впала у траву
і, поминувши жухлу кропиву,
за нами покотилася нескоро.

І майво освітилося зелене,
де груша несподівано лягла.
І мова золотава зацвіла:
— Ідіть собі. Це вам, сини, від мене...

Це ж батьків голос! Як його забутия
Глухі сини, в яких батьків нема.
...Котилась груша нам услід сама,
і отчий сад здригався від осмути.

III

День дотлів непомітно. Пролітно над ним
перейшло хмаровиння і зникло за пруг.
Гіркувата печаль, як солом'яний дим,
стирлувала думки у стривожений круг.

Це на дощ так задушно чи, може, на смерть?
Це на втіху осінню нестримний погром?..
Он колодязь, водою налитий ущерть.
Он же й батькова тінь із сутінним відром.

Мати воду чекає, а він не несе.
Тихо сад шелестить. Мертво корба мовчить.
Все зникоме отут, перехідне усе.
І ніхто тебе горе забуть не навчить.

Одиноке відро на цепу провиса.
Десь під ним, у воді, одинока зоря.
І на корбі бринить одинока роса.
І надії вогонь у мені догоря.

Я на зірку дивлюсь, а вона з глибини
тихо шепче мені, аж холоне душа:
— Як там мати живе? Ви ж дивіться, сини,
зігривайте її, бо вона ж не чужа.

Я і сам би прийшов і води їй приніс —
тільки звідти, де я, вороття не знайти:
я навіки у землю і воду уріс,
як холодна зоря, синій знак самоти...

Я подався вперед і відром загримів —
крапля вниз полетіла, розбила зорю.
Тихий голос пропав, не спромігшись на гнів.
І здалося мені, що то я говорю,

що за батька живу, як по воду іду,
як з водою вертаюсь до матері в дім.
Тихо сад шелестить. Батьків дух у саду
непомітно живе у настої гіркім.

IV

Сумно лава стоїть при шовковиці.
Світло тьмяне в вікні догоря.
Під березою при віконниці,
мов калина, стоїть зоря.

Сад у морозі не стривожиться.
Плоду зрілого не знайти.
Гнів у серці моему множитья:
будь же проклята, ноче, ти!

Та із вулиці вільним вихором
перебігло тиші межю:
— Підстрижіть нас, діду Никифоре!..—
А у відповідь:
— Підстрижу!..

І при зірці, ясній сторожниці,
оповитій глибоким сном,
в пальцях батькових срібні ножниці
задзвонили понад селом.

Присідали дядьки закучмані —
ті, з ким я до школи ходив.
Діти їхні верткі, аж кручені,
до всіляких охочі див.

Все село зійшлося на пострижини,
повнолітнє моє село.
Як завжди, не було зобиджених
і покривджених не було.

Бо на всіх у саду під хатою
вистачало батькових рук.
І звучали батькові платою
сміх, і жарти, й веселий гук.

Де все те? Як у воду кануло...
Лише спомин я бережу.
А оце напливло й розтануло
тихе батькове:
— Підстрижу...

Вибач, ноче, що я — з прокльонами,
і до лави в саду причаль,
доки ножиці срібnodзвонами
невідступну стрижуть печаль.

V

Мати, як душа моя, болить.
Біль такий, що й смертю не приспати.
Чим її печаль мені зцілить,
на яку розраду поміняти?..

Від ридань посивіла, як лунь,
і здається: назавжди віднині
всі літа її — печаль відлунь
оркестрових звуків у долині.

Там тепер могили тихий знак.
Там тепер її життя спинилось.
Світ живе, але уже не так —
щось у ньому надвоє зломилось.

Скільки б не жила тепер вона,
витерши з очей сльозу солону,
та її самотня сивина
і мені болітиме до скону.

VI

До яблуні припав велосипед.
В траву садову повклякали шини.
З городу пізній запах конюшини
доносив перегірклий літній мед.

Звисала вниз неклепана коса,
лякаючи колючою іржею.
Уже ніхто не сумував за нею —
ні батько, ні стеблина, ні роса.

Як пустка ця лякала нас, братів,
таких бездомних у старому домі!
А сад схиляв плоди в осінній втомі,
неначе нас утішити хотів.

Вже засинало зморене село.
За небокраєм сонце докипіло.
І в тиші одиноко заскрипіло
незаймане запилене сідло.

Майнула тінь під сяйвом ліхтаря.
Я притьмом скинувся:
— Куди ви, батьку?!

— Та... викошу он конюшини латку,
докіль не спить на обрії зоря...

І дзвякнула коса, і скрип сідла
подаленів реально так, неначе
вспокоївся, що вже ніхто не плаче,
що інший хтось машину осідла.

Ліхтар заблимав, ганок освітив.
І в ніч, що хату чорно обступала,
стежина світла батькова вкипала,
якою він велосипед котив.

VII

Осілля ніч глибока і тривка,
та не заснути і не задрімати.
Лежить зчорніла од землі рука,
яку забула окрай столу мати.

Не мовляться слова, як не берись
розрадити когось й себе при тому.
Через поріг ступити забаривсь
у ніч оцю старий господар дому.

Осілля вітер світ охолодив
і матері слова, такі безсилі:
— Чужий хтось хризантеми посадив,
як не чужий, у батька на могилі...

І тиша — як п'ятьма. І вже нема
такої сили, щоб сльозу спинила.
І я біжу у сад, що вже дріма,
на вітрі склавши багрянисті крила.

Тремтять при зорях крони яблунь, груш.
— Він вам чужий? — я крізь сльозу питаю.
І яблуня шумить:
— Його не руш!
Про нього пам'ять плодом повертаю...

І груша шелестить:
— Навіки наш...—
Село зусюди вогниками грає
і з білих хат, немов з медових чаш,
мені — за батька — трунки посилає.

Там — ті, з ким жив він, хліб і сіль ділив,
земної долі й пам'яті обранці.
Ось ніч мине, самотності наплив,
і світ устане до роботи вранці.

І отчий сад до світу зашумить,
озвуться люди в нім, птахи і віти.
А що душа моя не відщемить —
на те ж вона й душа, аби щеміти.

Надивившись на нові космічні дива,
на ракет вогневі, аж обвуглені старту,
знов повернеш додому, почувеш — трава
унизу, під вікном, почала відростати.

А вгорі, за Дніпром, небове коливання —
фіолетів хорал небопруг облїта.
І здивуєшся раптом: Софіївська баня
в космос душ наших, наче ракета, вліта.

Двоє в степу

Кінь заіржав, а конюх заплакав.
Тупїт копит за горбом відлунав.
У польових розпашілих маках
вітер порошу сполохану гнав.

І розійшлися обоє навіки:
кінь — в небуття, а старий — до села.
Маком червоні спраглі повіки
тиха сльоза сумовито пекла.

Кінь відіржав серед марева степу.
Конюх сховався в зеленім саду.
Тільки лиш вітер порошу теплу
звихрював густо на їхнім слїду.

Ми у світі

Не ми мчимо — дорога ця бетонна,
берези, верби, люди і хати,
уява наша, дальна бездонна,
на вітрі розколихані дроти;

озерне плесо в кучмах очерету,
стара траншея, врізана у схил,
малий хлопчак, що запуска ракету,
запалі в землю пагорби могил;

авто зустрічні, довгі, як шуліки,
старі вози, що зморено повзуть,
трясний візок беногого каліки,
над балкою — туману каламуть...

Вся багатоликість мчить крізь наші душі,
нікуди нам од неї не втекти,
не захватись у затишшя мушлі,
бо це життя, де поселився ти.

Як поночі у ніч оцю безлику!
Сни повтікали геть, і в тиші тиш
шумить віддалеки сухий комиш
та серце, серце, зболене до крику,
ридає, мов бездомна сирота,
що в провидень ніколи не верта.

Ми в засідці удвох на полюванні.
Нас поєднали дикі комиші.
Шумить ждання у кожного в душі:
а що вполюєм в ті хвилини ранні,
коли сіяння бризне молоде
і чорна ніч на воду опаде?

Удосвіта, як сон раптовий звільна
туманом з наших впливе голів,
ми вдаримо із чотирьох стволів.
Злетить луна сполохана подвійна,
і, навскіс розсікаючи луну,
нам крижні проспівують вдалину.

Тиша

Тремтить ріка, немов рука,
на жовтім горлі тиші.
Гірка ця осінь і тонка
із тіла тиші витіка,
і ледве чутна музика
пульсує на узвишші.

Вся зморшкувата тиша та,
суха і нахолола.
Ріка ж поволі відгорта
її до виднокола.

Ще мить — і тиша запливе
за косогір навіки.
І сонця колесо криве
закотиться в повіки.

Пригасне стишений вітраж,
розіпнутий на вітрі.
Лиш тихий музики міраж
цвістиме на палітрі.

Вдовина хата

Так рано колючий просмалений пил
уївся у землю, забуту дощами.
Посивіла хата на ребра стропил
вкладає печаль за новими снопами.

Іще донедавна жила в ній вдова,
минала і роки, й щільні замороки.
Не діток гойдала — безмовні слова
важкої, немов самота, похоронки.

Нові покоління гойдали хати
під шифером, бляхою, кованим цинком.
А хата вдовина як знак самоти
сіріла стропилами й вибляклим тиньком.

Тепер у тій хаті ніхто не живе.
Не світиться вогник. Плачів не почути.
Лиш пил опадає. А дощ не пливе,
щоб змити сивини старої покути.

Живуть собі мирно ліси і степи,
уже почали забувати й про втрати.
Та хто познімає потрухлі снопи
із пам'яті, мов із вдовоної хати?..

Місяць гроз

Ідуть хмари, як слони,
з турецької сторони.

Сірі, зморщені громи
грімко хрюскають дверми.

Відчиняеш — дощ рида,
гори зморені гойда.

Хоч би зірка забрела
до хатинного тепла,

хоч би сонце на коні
подало привіт мені.

Темно. Смутно. Часу гніт
виростає, мов граніт.

І йдуть хмари, як слони,
з турецької сторони.

Забарна зима

Така понура далина,
похмура, мов розлука.
Із неї довго долина
осінній голос лука.

Де та стріла, що крізь тіла
і думи проникає?
Де забарилася бджола,
що й сніг із вільного крила
медово не стікає?..

Де та стріла, що у мені
бджолино так співає?..
Весь обрій — в чорному вогні,
а снігу все немає.

* * *

Чебрець з могили отамана
у душу дише з давнини.
Оповиває снів омана
напівзруйновані млини.

І я крилом дощаним маю
над тілом голубим вітрів,
і те, забуте, обіймаю,
звідкіль мій прадід в правду брів.

Мені щемлять наруги рани,
безхліб'я горло затиска.
Років невпинні каравани
ковтає далина хистка.

Нащо крилом у світ махаю,
кого я кличу з далини?..
Чи те, що я присплю, знехаю,
розбудять до життя сини?..

І лиш тоді втихає рана,
коли задише, мов дитя,
чебрець з могили отамана,
з правічного невороття.

Отак і пишеться: терпка вода, сосна,
вроста у надвечірнє сонце гілка,
і раптом — несподівана вона
через кущі, немов грайлива білка.

Прошелестить крізь душу вітерцем,
овіє думи, зійде на галяву,
і над моїм замріяним лицем
зелений ліс розіпне тиху славу.

Вона така тонюсінька-тонка,
немов бриніння сизого туману.
Її сталєних філософів рука
не заведе в окреслену оману.

Царюють ліс та білочка ота,
така грайлива, наче думи плинні.
І раптом опадає німота,
яка мене смутила аж донині.

Я знову оживаю, знов живу,
як ліс оцей, як білочка рудава,
і хай тепер осиплеться в траву
моя неголосна та певна слава —

за це життя, за цю ось чисту мить
я ладен цілий вік вогнем горіти,
бо вірю: ця соснина зашумить,
коли мої позасихають віти.

А білочка перебіжить хмільна
мою останню жалобну дорогу.
Отак і пишеться: терпка вода, сосна
і добре слово на легку тривогу.

У лісі

А сосни хитаються,
а люди жахаються:
звідкіль оці сосни
і ми звідкіля?..
І люди, і сосни
колись побратаються,
коли їх відродить
єдина земля.

А сосни — як сосни,
а люди — з полюддям,
а душі — корінням
у землю вросли.
А сосни — озоном
над нашими буднями,
як вічного щастя
невічні послы.

Вечірня тінь

Ця тінь живе, допоки хата
стоїть у захисті калин —
уже горбата, глухувата,
гірка, немов сухий полин.

Ця тінь живе, допоки з нами
і пам'ять наша, і любов,
і те, що не сказать словами,
коли за нас говорить кров.

Ця тінь живе у хаті й слові,
а що виходить щось не так,
то є дівчата чорноброві,
і хата, і калини знак.

* * *

Проходить полем череда.
За нею курява проходить.
Пастуший голос верховодить.
Темніє у ставку вода.

О часе, як ти стариш нас,
як перекреслюєш бідою!
Здається, вчора над водою
я череду під сонцем пас.

І так же тронкою дзвенів
у надвечір'я сумовите.
Тепер, бинтами перевите,
життя бреде слідами днів.

І ранній вечір опада
на поле, череду, людину.
І з пам'яті в оцю годину
проходить полем череда.

Свій сад

Берези дві. Сороки із гніздів'я
тривогу перекрикують чужу.
Іще ніколи не саджав садів я,
тепер і свій, як долю, посаджу.

Ворушаться хрущі у теплім ґрунті.
Я дам їм вишню — зразу загудуть.
Провісники весни, давно забуті,
на кого ваші крильця опадуть?

Чи на могили тих, що повлягались
навіки у посохлі вишняки,
чи на шляхи отих, що відірвались
із рідних крон, забувши про гілки?..

Сороки перекрикують тривогу.
Нехай кричать. Я ж сад саджаю свій.
І під його майбутню тінь розлогу
берези ронять сік з-під срібних вії.

* * *

В минуле заглянув, як в чистий ставок,
і тихо заляк, і в словах перемовк.

Там четверо яблук на білім коні
кружляли невпинно, всміхались мені,

і стебла трави, що плодили вітри,
як хмарні потоки, спадали згори,

і стогін дороги, що мчав з-під копит,
ловила округа і брала на спит:

чи довго він буде, чи так же замре,
як листя хрустке посіріле старе,

що, пилом прибите, сконало навік,
бо так йому вік скоробіжний нарік...

Ах, яблук четвірко, ах, коню білан!
Який поміж нами уклався туман,

як застує досвід той чистий ставок,
що тихо заляк і в словах перемовк.

Пливу по траві я у білім авто,
і стогін дороги не чує ніхто —

хіба що той кінь, що озвався в мені
і четверо яблук несе в тумані.

Приснивсь Далекий Схід. Портрет Шевченка
в рамі.
Мій батько, ще живий, пояснення дає.
— Погляньте, мамо, в світ,— кажу спросоння
мамі,—
а за вікном уже сніг вічний розтає...

І мати край вікна схилилася випадком.
Вогонь од печі їй на плечі перебіг.
— Ти краще, сину, спи, побудеш довше
з батьком.
Побачиш Кобзаря. Не тане вічний сніг...

Та як мені заснуть — зоря ж на небозводі!
І мамин голос в піч забивсь і там погас.
Біліє сніг в мені, як на Далеких Сході.
На вічному снігу — мій батько і Тарас.

Три зорі

Уже й туман ізлігся надворі.
Вгорі тремтять багряні три зорі —

твоя, моя і ще одна чиясь,
що від душі ясної зайнялась.

Ходім до них — у безмір таїни,
докіль немає мору чи війни,

затулим їх від куль та від ракет,
а ні — впадемо зорями в замет.

Ми йдем у ніч. Тремтить зазимна шир.
Кричить земля: хай буде вічний мир!..

Горять вгорі багряні три зорі.
Тривога туманіє надворі.

Два роки по батькові

Сніг рипить під ногами. Куряться дими над хатами.
Ані вітру, ні протягу — ніч упокорила все.
Тільки пам'ять стоїть за вербою, блідими вустами
ледь ворухить і душу мою, наче грушу, трясе.

Ніби знов повторяється: сніг під ногами, і місяць,
і тріщання свічок при журі воскового чола...
Всі морози планети у мене остудою мітять,
і про цвіт не зумрить ані жодна у світі бджола.

Неповторна і смерть, а не те що життя. Тільки чому
повторяється знову і знову безодня страшна?
Вийдеш з дому — а наче іще не виходив із дому,
як виходить росток із прогрітого сонцем зерна.

Безконечна дорога у пам'ять. Портретом до рами
занімілий мій батько на денці життя притуливсь.
Сніг рипить під думками. Куряться дими над
хатами.
Тільки батьків димок із землі не підніметься ввись,

Старі рушники

Наліг туман на рушники.
Здавнілі вицвіли узорі.
Лиш ласка теплої руки
ще береже у них прозори.

Живуть минулі небеса,
і сонце соняшником квітне,
і в луг роса перевиса,
і тане літо непомітне.

Де ти, майстрине молода,
як заповоч, ясна і чиста,
яка знуртована вода
твої порозмивала числа?

І той, що в луг веде коня,
обтрушуючи сині роси,
давно туманові рідня,
що вкрив твої побиті коси.

Та як немеркнуче живло,
його чарують, гріють нині
твоя любов, твоє тепло
на стуманілій полотнині.

* * *

Нам непідвладні в світі лише зорі,
яких ми ще стоптати не змогли,
а так усе вже наше — від золи
старих могил до мух в чужій оборі.

У цьому світі ми вже все пізнали:
зрад гіркоту, братання чистоту,
прибрали під опіку сироту,
в дітей батьків для блага їх украли.

У цьому світі, як би не було,
ми все ж бинтуем зранене крило,
щоб знову й знову небеса шукати.

А бомби нависають, як гроза,
а страх затуманілий наповза,
і плаче за дітьми вселенська мати.

На кургані

А вже коли сонце, що дихало в сивім тумані,
пропахло при прюзі сухим беручким полином,
ми стали удвох, засвітились на збитім кургані
над блідо-рожевим, як сон, степовим полотном.

І в очі нам мовчки вросли полки за полками.
Шуміли шинелі, гвинтівки бряжчали крізь
глуш.

Кололо колосся гіркими од ран остюками,
ховаючись тремко за сполохи рідних «катюш».

І скіфи під нами вовтузились у непокої,
готові поповнити лави червоних бійців.
І ворог конав, і з безмежності степу тривкої,
омочений кров'ю, стяг рідний під хмарами цвів.

І вистояв древній курган, затуливши собою
живих і загиблих, і сонце, що довго в імлі
конало і сліпло, зійшло над злобою й журбою,
щоб тут ми стояли під небом на рідній землі.

Ворон проти війни

Ой чого ж він так літає,
між ракетами витає,
сонце з хмари вигортає —
ворон вороний.

Тінь крила — під тінню горя,
бура пре його з-за моря,
і тремтить, як зірка горня,
ворон вороний.

Ой чого він сумно кряче,
мов за чистим небом плаче,
де веселка рвійно скаче,—
ворон вороний.

Де тій бідній птасі знати,
як нам війни зупиняти,—
тільки й знає, як ховати,
ворон вороний.

Долітає дух дурману
із-за моря-океану.
Та не здасться на оману
ворон вороний.

Ой чого ж він так літає,
до гнізда не припадає,
ворон вороний,
ворон вороний?..

По берегу моря ходила Десна.
Сказав я їй — здрастуй! — всміхнулась вона.
Та сміх, як на гріх,
гулкий, мов горіх,
сховала від мене курна далина.

І хвилі туману на сизі вали
повільно збрели, як розморні воли.
Штормить глибина.
Де ж тиха Десна,
куди її мандри чужі завели?..

По диких каміннях я довго блукав,
Десну, наче згублену пам'ять, шукав.
Стогнули дощі.
Кущі та корчі,
немов потороча, прибій полоскав.

І впав я тоді на каміння слизьке,
вгорнувся в чуже розгоміння морське.
Куди я забіг,
чом рідний поріг
змінював я на щастя облудне мирське?..

Каміння мультке обпікало чоло.
А море житейське стогнало, гуло.
Лежав я, мов птах,
якому, на страх,
для льоту високого сил не було.

Який неймовірно жорстокий цей світ!
Сказав же їй — здрастуй! — ні слова в одвіт.
 Час тисне, мов гніт.
 То сльози, то піт.
І зустріч — як мрія про горній політ.

Кримський пляж

Цей Крим — як Рим. А ми для нього греки,
яких за їх культуру потовкли.
Високі дні поринули у смерки,
і давні води в безвість утекли.

Де ж, де тепер сини старої слави,
куди їх пам'ять куца завела?
Історії стежки покрили трави,
сліди могил пилюка замела.

І не горять, і не болять, як рана,
і стогнуть, як уярмлена душа,
самопожертва лицаря Богдана
і сум невільний сина Тимоша.

Цей Крим — як Рим. Хто пам'ять відбудує
чи хоч її руїни збереже?..
Дух пляжницький гулкі човни рихтує,
вітрило піднімаючи чуже.

Остання вишня

Уже не стало вишняку й малини —
стоять лиш обеліски і хрести.
А все здається: ніжками малими
тупочуть по селу мої брати.

І я між них — немов луни відлуння,
що в пам'яті навіки осіда.
І поміж нас — приземкувата клуня,
від пилу та від старості руда.

Запало в небуття село колишне,
перевезлося скопом у міста...
Чого ж тобі, стара остання вишне,
ще сняться хлопчаків хрумкі вуста?

Чом не засушить корінь твій і крону
печаль, яку нікому не прогнать:
вже ягоду дозрілу безборонну —
і ту під осінь нікому зірвать...

Все відійшло. Якби усі могли ми
так до землі своєї прирости...
Тобі ж здається: ніжками малими
до тебе тупотять мої брати.

* * *

Це літо дощове, аж незелене,
окопж обходить і планету, й нас.
Старіе час на тебе і на мене,
і ми старіем на сучасний час.

— Вернися, часе!..—
Тільки дощ шурхоче,
але печаль легку не розмива.
Кружляє літо важко, неохоче.
Старіе час.
Сивіе голова.

* * *

Поночіє тиша. Тепловози
утікають з рештками грози.
У тумані нишкнуть верболози —
матері заснулої лози.

Зблисне світло у вікні й покличе:
— Подорожній, хату не мині! —
Чайка полохливо закигиче.
Одізвуться золотом лани.

З озера ударить лунко щука.
Упаде рибалка у човні.
Засміється юнакові юнка,
сміх же той відлуниться в мені.

І зание серце давниною,
що давно за грозами втекла,
і за далиною наливною
встане образ рідного села.

Я гукну:
— Верніться, юні грози,
хоч відлунням нинішнім грози!..—
Поночіє тиша. Тепловози
утікають з рештками лози.

Дорога додому

Сніжок дозрів мене спитати:
— Ну як там хата? Як там мати?
Чи хто в дворі відкидав сніг,
що на стежки торішні ліг?..

Я заходивсь себе питати:
— Хто буде пам'ять повертати?..—
Докіль я сам себе питаю,
сніжок підріс і снігом став.

І я сказав йому тоді:
— Не залишай мене в біді!
Земля чорніє, мов душа,
коли любов її лиша.
Сивіє снігом голова,
як вітер пам'ять обрива.
Я сяду в «Ладу», щоб догнать
усе, що мусив забувать,
а ти світи мені поля,
коли не зблизька, то здаля...

Сніг утікає від коліс,
мене сховавши в білий ліс,
де погубились путівці,
як зморшки в мамі на лиці.
Втікає пам'ять без доріг,
і по сніжку вже — сніг та сніг.

* * *

Ходив мороз озиминою,
тріщав над кригою долин,
мене — у Києві — луною
будив, і я втікав за ним.

Жовтіли пагорби прибиті,
синіли живчики води.
І так хотілося при житі
мені прижитись назавжди.

Щоб як весна — то вже весняна,
а не кохання підворіть,
щоб як любов — то наче рана,
яка нездатна відболіть.

Та щоб жило в морози жито
на рівні пам'яті й добра,
коли весни блакить розлита
із піднебесного цебра.

* * *

На сході сонце в дзвони калатало,
на заході брикалася зоря.
Хіба вам мало, люди, ще вам мало,
коли для вас — зоря понад моря,
коли вам сонце, як душа відкрита?..
Не плюй на нього і не обпечись!
Все війни, війни...
Вся земля порита...
О господи!
За люд свій помолись...

* * *

Вереснева пора, вереснева.
Сонце хмарами крутить вгорі.
Тільки й чути — із синього неба
дзвонять срібні легкі дзигарі.

Калатає природа, латає
наші нерви південним теплом.
Небувале життя долітає
і черкає нам серце крилом.

Вереснева поро, будь здорова
за здоров'я, що нам ти дала!
Темно-синя снага вечорова
наші сни в небеса заплела.

Купальський сон

Купальський сон по мертвому Івану
гойда моєї юності ріка.
Той сон — як сіль, що сиплеться на рану,
поза яку гінка ріка втіка.

Куди ж ти, Десно, де твої багаття,
кому у жилах полум'ям шумлять?..
Заплив Іван у місячне латаття,
де вільно так з русалками гулять.

Це з ним таке чи, може, і зі мною?..
Померлим може бути і живий.
Купальський сон лукавиться луною.
Гуде в Десні глибокий чорторій.

* * *

У кого мудрості спитати,
коли довкола глушина,
до кого думою пристати
і так зділитися сповна?..

Так часто сам себе питаю
серед людської суєти:
невже втекти аж до Дунаю,
щоб мукам прихисток знайти?.

І втік би. Так Дніпро гримкоче,
людьми покривджений, як я,
мов закликає:
— Сивий хлопче,
твоя я доленька, твоя!

* * *

Березовий веселий запах,
гайнувши по снігу худім,
влетів на сизуватих лапах
у лісовий вечірній дім.

Влетів та й каже:
— Хто тут дома?
Кого зжирив давка жура?
Із кого лущитья натома,
немов стара суха кора?..

Я промовчав. А він, як дзига,
крутнувся грайно поміж стін.
І тріснула на річці крига,
і в хату влинув тріск і дзвін.

І як усидіти на місці
мені в самотності було,
коли весна в новій намітці
несла веселоці й тепло.

І я, зібравши давній запал,
покинув осоружний дім.
Березовий веселий запах
неждано другом став моїм.

Лишаю ліс.

А він шумить:

— Куди?

— Я до людей.

— Лишайся, не ходи.

Рости зі мною, ти ж бо лісовик,
почуєш сміх мій і печальний крик.

А люди — що?

Нелегко серед вас,
коли здоровий глузд у вас погас,
коли панують підступ і олжа
і не гриби лягають з-під ножа.

Лишайся...

— Як я можу залишить
те, що й, мене калічачи, вершить?..

І я іду, шукаю манівці,
і вистигають сльози на лиці,
і так мене безвихідь і жура
перепікають, мов вмирать пора.

* * *

Коза напаслась, аж упала,
лежить і пахне молоком.
А дух безсмертного Купала
уздовж Десни пливе вінком.

Рида козяча господиня,
що щастя не спиня ріка.
А місяць поміж хмар, мов дня,
жовтавим соком витіка.

Коза лежить, і плаче жінка,
і серце літній дух гірчить,
і слід хитливий чоловіка
у небуття Десною мчить.

І відімчить, як ніч нестала,
і стане споминів разком:
Купала, і коза, що впала,
і пахне згірклим молоком.

Музичні акварелі

1. Кавунна скибка

Запах червоний іскрами прискає долу,
де чебреці і полин знемагають у ночі паркій.
Запах червоний на дошках обшмуляних столу
в танці кружляє, забувши про сон, супокій.

А кавунці недозрілі,
наче в тільняшках хлоп'ята,
із бадиління та листу зиркають задро туди,
де позбирались до першого стиглого свята
вже перестиглі, давно охололі діди.

Так їм тут любо вгрузати в неквапну розмову,
слухати стукіт ножа, дріботіння зернят
на столі,
щедро ділити червону снагу кавунову,
вогник торкати у сизій чутливій золі.

Ніч западає. Село мерехтить у долині.
Метеорити й супутники креслять у небі сліди.
І над столом уклоняються кожній хвилині,
вічність торкнувши, невічні осінні діди.

Що їм до того, що зорі вмирають у зорі —
в тихих очах, що давно вже вогнем не цвіли!
Є кавуни, є слова і від місяця
сплески прозорі,
є ця земля, на якій вони чесно жили.

Запах червоний стомився. Діди ж
у розмову цугом
тихо впрягались і чули мирний зв'язок
із життям.
А молодик над ставком за рахманним
схолодженим лугом
мовчки тремтів перед чистим своїм відбиттям.

II. *Стара хата*

Сплять дощини у стрісі, немов горобці.
Стріха спить, довгу тіль напинає на тин.
На кілку глек дріма, як бджола на руці,
повернувшись додому з далеких гостин.

Мати здоїть корову і також засне.
Молоко аж від глечика буде іти —
не шелесне спориш, куш жоржин не зітхне,
білий слід проти місяця буде цвісти.

Тільки вітер у кроквах — шелесь та шелесь...
Та в калюжах розводи зігнуть обручі.
І не визнаєш: це діється, мліється десь,
а чи тут, де пристінок біліє вночі.

І не втямиш: з тобою було це чи ні
чи ще й нині триває в години оці...
Спить минуле твоє в пам'ятку аж на дні,
як у стрісі забутій старі горобці.

III. Листопад у жовтні

У жовтні — листопад. У листопаді — жовто.
Ще снігом молодим ледь марить далина,
і в бір лункий, густий, що висушив болото,
розмірний гук роботи з поля долина.

Вітаю серцем вас, перегуки мажорні!
Ви туго заплелись у тиху таїну —
блакитні від небес і від землиці чорні,
гарячі від вогню людського талану.

Ступаю по траві крізь хащі очерету,
минаю бір, де гук повторений стократ,—
і поле прастаре, оголене дощенту,
зненацька прогляда за кручами кагат.

Картопля видиха ледь уловимі трунки.
Тріщить комбайн. За пруг пливають тонкі

димки.

Та з розмаїття барв жіночі ніжні руки
заходять у мої стривожені думки.

Ну, що без них оця летка краса природи,
осіння ця земля, родюча і скупа?
Спираються на них високі небозводи
і долі всіх отих, хто по землі ступа.

При схилі сонце спить на жовтім ожереді,
осінній холодок йому стуманив зір.
І заспівом звучать жіночі руки щедрі,
і вторить їм густий, уже схололий бір.

IV. Приморський шум

Все шум і шум. Сичить сирий пісок.
Шумить сосновий ліс, і смуга ширша
окрай води. У шумі сонна тиша,
у шумі стогін осені розмок.

Сивіє смуток стомленого шалу,
що стугонів у морі вдалині.
Все шум і шум — як борошно в млині
тече з лотока сизого помалу.

Шум шастає по березі, мов лис,
в піску сирому пушить хвіст огнистий.
Дивись — уже й приспав прибій імлистий,
відкинув геть, мов сіро-синій лист.

Нарешті — мертва тиша. Хоч на хвилю...
Та десь зісподу раптом вирина
той вічний шум. І моря глибина
несе у шумовинні сиву хвилю.

І сіється під сосен давній шум
на жовтий берег мливо вічних дум.

V. Космічний вечір

Яблуні понабруньювались...

Тихо понад брунями
бджоли роять.
Сад — мов рояль.

Пучками-манюнями
дотикнулась до клавіш весна —
і бджола заграла,
і струна.

Коло саду в дзвоні коні.
Оживає місяць вповні
у очах вологих.
В кожному оці — по два космонавти.
Повлягалися спати...
Ніч вібриє, розігрує дух.
Скрізь рух, рух —
у бруньці і бджолі, у місяці і в коні.
А ті космонавти вхопили обіруч світ
і розкручують його по спіралях —
десь там, у нашій свідомості.
Яблуні понабрунювались...
Соловіє бджолина струна
п'яна,
понад садом гуляє луна
туманна.
Щось таки родиться — аж колобродиться,
щось таке брунькується — аж рубцюється
в нашого віку на чолі.

VI. Синій вечір

Синій вечір. Срібні весла.
Синюватий хвилі плав.
Очерету перевесла
берег зморений поклав.

А крізь них тече заграва,
і в далекій далині
гасне сонця переправа
у зеленій низині.

Шелестить вода поката,
і на просторінь стрімку
впливає рідна хата
з голубого вишняку.

Срібні весла воду крають,
розтинають бистрину,
тихо берег мій минають,
голубий од туману.

Хтось невидимий в віконце
каже заходу навстріч:
— Добрий вечір, рідне сонце!
Переправ мене у ніч...

Мерехтливий слід, як стрічка,
берег з берегом з'єднав.
Сколихнулась синя річка,
вітер хвилю зализав.

І заграва охолола
тане в річку вдалині,
лиш луна її спроквола
ще гойдається в мені.

А крізь кучми очерету,
наче долі позивні,
в'яжуть крила перелету
тихі вечора вогні.

VII. Без при вікні

Біліє без при білому вікні,
при вечорі, що згаснути не може.
Біліє без, і так чогось мені
цей тихий світ у серце входить гоже.

Гойднеться гілка — думка їй навстріч
обійми розпластає мимоволі,
і мова попливе в майбутню ніч
про радощі і гіркотини долі.

Без — про своє, і слово — про своє
то цвітом, то їдким солоним потом,
і шепіт даль вечірню заснує,
і вітер догорить за живоплотом.

Кохана вийде із дверей, пірне
у білий цвіт, і зацвіте від нього,
і не помітить тихого мене
й розмову, що пливе у без розлого.

Останній промінь пробіжить, як ртуть,
саяне — і мов здивується розмові:
як безом білим всі слова цвітуть,
як білий без буруниться у слові!

VIII. Повінъ

Копиці по водиці
крилоньками лопотять.
Протлілий поклик глици
і перший сміх живиці
за копицями летять.

Гей, лісе, диво-лісе!
Ти куди летиш, куди?
Води зітхання сизе
вистеля твої сліди.

Все тоне у розливі,
захлинається в воді.
Півтони барв у зливі,
ще цнотливі, молоді.

Крізь них — із них — ялиці
залітають аж на гать.
Копиці по водиці
крилоньками лопотять.

— Музики калатальні,
ви куди крізь буру твань?
— Ми — вогники хоральні
вічних, буйних проростань...

ІХ. Заметіль

Білий вершник на коні
білим полем біло скаче.
Потонули всі вогні
в сиве марево тремтяче.

Там село — і там село.
За дібровою — діброви.
Наморожене сідло.
Заворожені підкови.

Клубочиться степу шир,
необмежна, таємнича.
Ліс, перелісок — пунктир,
чорний слід — толока птича.

Все злилося. Тільки лет
уперед несе іржання.
За конем — замет, замет,
як запінене прощання.

Причаївся світ округ —
скаче, скаче прямо в очі
білий вершник вільнодуш
серед степу, серед ночі.

Вітер свище, як батіг,
підганя себе й верхівця,
а позаду глибне сніг —
слід шалкого перегінця.

Снить, мовчить безмежний край,
весь заслуханий у гони.
Кінь летить за небокрай.
Вершник б'є у білі дзвони.

Х. У саду

Я блукав...
Яблука
 гойдались, гойдались.
Золотінь.
Тінь на тінь —
 зливались, ламались.
Вітровій.
Вітер вій —
 за мною, за мною.
І хода молода —
 луною, луною.
Золотінь.
Тінь на тінь —
 так біло, несміло.
Вітровій —
вітер вій —
 зомліло, зомліло...

XI. Червоний мак за хмарами

Танцює тінь на золотому тині —
тривожно так, стрибожно так.
О хмари сині, сутінково-сині!
За вами мак, червоний мак.

Іще не знає тин — сміятись чи ридати.
Не знає ще...
Світ сутінь тче...
А вже червоний мак несуть солдати,
і кров тече, і світ пече...

Танцює тінь — як марення німе —
на вістрі ночі, вістрі тьми.
Не знає тин, хто ще сьогодні вмере,
а хто дістане мак крильми.

Пастелі

I

Вранці
запалали роси
на очах лугу.

А вітер з-над річки:

— Смійся! —

Озимина колінкує плугу,
що спочити ліг

(важко)

в обійстя.

А плуг лежить.

Леміш упрів і дише

(важко!):

— Хух, лоба нагрів...—

Зелена повінь, зелена
крізь жовту натоми
до сонного плуга
тече.

А господиня натхненна
в вінку золотому
для вірного друга
пиріжки пече.

II

Під коренем на зворі
заворушилося голубе.

Ой, хто ж то прокинувся в білому морі
і до сонця гребе?..

Хто там?

Хто?..

Тихо спинилось блакитне авто.

З нього весна, мов білка:

— Хто там?..—

Задріботила ногами по білому сну.

Чорні куші уклонялись червоним чоботям,

що топтали стежку блакитну тісну.

Глянула весна під корінь, повела рукою:

тихо так, тихо, наче вві сні...

Вирвався,

виплив струмок — і дзвінкою

блакиттю зааплoduвав весні.

III

У долині біло.

Бігло теля,

бігло...

Промінь сонця з-під хмари —

бриньк!..

Над толокою жайворів крик.

Зачепилось теля за промінь,

хвоста трубою і —

скік!

Пішов долом зелений гомін,

ранку росяний потік.

У долині біло.

Бігло теля,

бігло...

Викидали ратиці

сонцебризні червінці.

А назустріч ранок

реготнув багряно:

— Оце діло!..—

Бігло теля.

Бігло.

IV

Ранній ранок. Світ ще спить.

(Чи то я ще в ньому сплю?)

Заспівав хтось:

— Люлі-лю...—

Хтось із неба:

— Цнтъ! —

А з землі:

— Пить, пить...—

(Чи то я сказав найперше слово?)

Небо нагло:

— На, пий! —

Через хату, через сон мій —

дощ громовий.

Впав на голову-голівку —

виріс чуб.

Потім вшухло, верезухло.

Сплять покотом дощенията, мов ягнята.

(А недавно ще ж куріло).

Вибігаю голоп'ято.

Небо сине розіллято.

(Чи то я так синьо сплю?)

А з-під хмар червоне сонце:

— Люлі-лю...

V

Виліз дядько вечір на хату,

трусить хмару, наче грушу.

Промінь ліг на руку волохату

та й заскочив йому в душу.

Ой як крикне дядько: — Пробі! —

грім і блискавка з очей униз.

А краплини — мов іскрини дзвінкологі —

шу-урх! — у хмиз
та звідти:

— Ага, випустили нас, дядьку, з рукава,
хай тепер грім вам співа,
а ви танцюйте на соломі,
то витрусите із себе проміль...—

Дядько вечір покрутився.

Що робить?

В танок пустився,
ще й приспівує:

— Гоп, мої дощаники,
гоп, гоп, голубі!
Задзвонили цимбалики
та й на п'яній вербі.
На городі гречка,
а в дворі малечка.
Вийди з мене, клятий вогню,
спустись на вервечках.
Гоп, моя сива груше,
доки не зомліла.
Гоп, моя стара душе,
доки не згоріла.
Гоп, гоп...—

Дядько спів урвав —

блискавка і грім!

І пустилася учвал
злива.

Дзвін!

Дзвін.

VI

Хтось полю зашептав

в зелене вухо: пий...

І раптом у пшеницю впав

прозорий дощ сліпий.
Пшениця стихла. Дощ устав,
зіперся на ціпок.
— Куди ж я впав? — себе спитав.—
Од страху аж промок.
— Сюди іди! — це колос так.
— До нас! — це конюшина.
— До мене лיןь! — гарячий мак.
— Цьвірінь-прилинь! — пташина.
Постояв дощ — сумирний дід,
підняв блакитний костур
та й рушив закликам услід
через музичний простір.

VII

Та йшли степом двійко дощат —
двійко блакитних хлопчат.

(А стежка — ніби струна,
землю й небо една).

Ішли двійко,
портфеликами розмахували, поспішали,
як ніколи,

щоб до школи, бува, не спізнитися.

Стріли божу корівку:

— Пішли з нами, божа корівко,
грамоти вчитись!

А вона:

— Ви йдіть, а я буду на вас дивитись...

Раптом вітер — хтозна й звідки — налетів!

Обкрутився вколо них, як павук,

вибив їм портфелики з рук.

Впали близнята на траву

та й залилися слізьми.

Де не взялося сонце та як блисне на вітра:

— Такий-сякий здоровило, клятий люципер!
Розбишако, лети геть,
бо як припечу — тут тобі й смерть!..—
Шугонув вітер — і за гаєм розтав.
А степ малят-дощенят запитав:
— Чи вам не зле? Не зламали ноги?..
— Ой ні, дядечку! — защебетали крізь сльози.
— То йдіть далі. Щасливої дороги...
Пішли степом двійко дощат —
двійко блакитних хлопчат.
А божа корівка сидить і вже сміється,
хоч плач іще на зіницях в'ється.
 (А стежина — ніби струна,
 землю й небо една.
 Звучить).

VIII

Ой бігла ніч
із побачення.
У снігу — сліди
черевиків.
Бігла ніч, у двері людські
грюкала,
на почорнілі пальці
хукала.
— Пустить мене, люди,
на ночівлю,
бо у свою хату
не пускає мати,
щоб я не ходила
до любові...
— Не пустимо, не пустимо!
Виглядаєм сонце.
Іди собі світ за очі

Дівча зігріте соняшник клює.
Багряні лусточки в пісок:

скік-поскік...

А в сонця у руках пташа кує
щасливий вік.

Х

Літо літує,
перелітує,
на житах,
наче птах,
крилами похитує.
Де присяде — там пилوک
золотий-золочений,
там — пилوک в тан-танок,
сонцем заохочений.
Дух пилково-золотий —
понад Україною,
золотий, аж густий,
з молодого піною.
Урожаю, прохось
нашим рідним краєм,
на полях верховодь
золотим розмаєм.
Літо літує,
перелітує,
на житах,
наче птах,
крилами похитує.

XI

Вже сніг — не сніг,
вже вітру біг
за рік заліг так кволо,
а вже гуде
щось молоде,
що в хуги не схололо.
Дзвінка весна,
така рясна,
танцює на дорозі.
— Так-так! —
вітряк.
— Так-так! —
літак
і хмари голомозі.
Невінчана,
як дівчина,
сміється — не сміється.
Крізь снігу сон
їй в унісон
дитя під серцем б'ється.
Вітряк:
— Так-так!
Літак:
— Так-так! —
на голубому пружі.
І дише сміх,
колише всіх
у танковому крузі.

XII

Сироїжки!
Сором ніжки
оголяти —

* * *

І гілка не здригнеться, і галич не зітхне,
і ніч переховає од галасу мене.

Зі мною буде слово, зі мною будеш ти
у слові переливно і гаряче цвісти.

А за вікном дощата — веселі, молоді —
гасатимуть босоніж по заспаній воді.

А за думками втрати, і знахідки, й таке,
що не вбереш у серце беззахисне, м'яке.

Та що мені журитись, коли у схові цім
притишивсь, причаївся колишній мирний дім,

і гілка не здригнеться десь у душі на дні,
і весняні дощата присплять тебе в мені.

* * *

— Мила, де ти? — стогнуть замети.

— Мила, як ти? — ридає ліс.

Я кричу:

— За які пожертви
час тебе у біду заніс?

І така безвихідь бездонна,
хоч візьми та у ній втопись,
і туманність така солона
пазурами ви'ялась у вись.

— Все повернеться,— вітер каже.

— Все минає,— метіль шумить...

Час зістарений пряжу пряже,
і сивіє найтонша нить.

Та замети і ліс гукають,
не змовкають ніяк в мені,
і тебе мої сни шукають
в безконечному тумані.

* * *

Нарешті квітка зацвіла,
що посадила ти.
Нащо ти, мила, відбула
за грані самоти?

Уже і квітка опада,
зомлівши від жури.
І сохне зав'язь молода
під зморшкою кори.

Уже і літо перейшло
у осінь молоду.
І відспівало джерело
у нашому саду.

І пелюстиночка мала
шепоче при вікні:
— Кому, кому я так цвіла,
згораючи в вогні?..

* * *

Притишилось грози пручання.
Цвітуть блакитні ясени.
І ти стоїш — така причальна
біля причілка далини.

І відпливає вечір звільна
у неповторності печаль,
і часу хвиля, вічно змінна,
рве старомодну синю шаль.

Для кого ж бо її вдягла ти —
для мене,
вечора,
грози?

І як тебе порятувати
від самовільної сльози?..

Притишилось грози пручання,
яке не можна зберегти.
І крізь невимовне мовчання
сльозиною зорієш ти.

* * *

Ти виткана з роси і первоцвіту,
тому за тебе я отак боюсь.
Ще буде сум, ще буде плач по літу,
якому я понад Дніпром молюсь.

Ще ти озвешся у мені полоном,
якому я і радий і не рад,
і над твоїм дівочим чистим лоном
моїм привітом зрине зорепад.

Як важко знати: все це тимчасове,
ти відшумиш, як у ріці вода...
Озвися ще хоч раз, пречистий зове,
що росяний, гарячий цвіт гойда!

І повторися знаком того світу,
який у невертанні всіх нас мчить.
Ти виткана з роси і первоцвіту...
О, як тебе боюся столочить!

* * *

Моя весна вночі мене будила,
моя душа не спалася мені.
Березова завія забродила,
коли дрімали сонячні півні.

Моя весна твоею ще не стала,
хоча й була вже наче на порі.
Березова завія захитала
в твоїх очах пожежисько зорі.

Замлоїлись розширені зіниці,
і сік березовий потік у них,
і губи спаленіли, мов суніці,
у коливанні сутінків нічних.

Заходь же в ніч. Там затишно й предивно,
там будемо на цілий світ одні,
аж доки не озвуться переливно
в березах білих сонячні півні.

* * *

Це прощання безконечне
нашу душу пронизало.
Стільки днів були ми разом,
а здається — мало, мало.

Крик півнів під небозводом
виростає малиново.
Море в берег ударяє,
перехлюпує у слово.

І, як море, перед нами
розлягається майбутнє,
отаке собі безкрає,
неповторне, самосутнє.

І ні ти, ні я не знаєм,
що несе пора ця рання,
чим озветься у майбутнім
безконечне це прощання.

Зупинився місяць край вікна
вже давно забутого століття.
Потекла незнана далина
з-під твого оголеного ліктя.

І коли вже змінним стало все,
і коли ти попливла до мене,
я відчув: лиш місяць донесе
до нових віків це достеменно

загасання вечора в вікні,
ліктя золотавого задуму,
що пливе в холодному вогні
під вітрилом радості і суму.

Я відчув: у наш короткий вік
місяць зачарований осяє
край вікна, в якому чоловік
у дружини про любов питає.

* * *

Дружино!
Твердь — неопалима.
Кохана!
Через всі світи
своїми дивними очима
самотню душу освіти.

Коли, знесилений до краю,
зневірений од власних втрат,
я словом господа караю,
а люд тутешній — у сто крат;

коли вже твердь зникає тоне
у трясовини суєти,
в моє життя необоронне
приходиш як рятунок ти.

І знов душа радіє святу,
і знову я — неначе ти,
і світ, закупаний у м'яту,
мене духмянить з висоти.

Пасу свою любов на грані туги,
хоч поряд ти, як хвиля при веслі.
Над плесом місяць напинає дуги.
Іржуть тривожно коні у селі.

Я можу світ вечірній обійняти,
а от тебе не судиться одну.
Я міг колись і вітер обігнати,
тепер же і тебе не дожену.

Ти по росі відходиш — і ні сліду.
Між нами вистеляються роки.
Кричать очерети: прощай... приїду,
коли збіжить оця вода з ріки.

Кричать очерети про ранню осінь,
що памороззю роси обдає.
І попаски у ніч заходить просинь,
і туга по любові не втає.

* * *

Уклін тобі, приїзде милої,
приїзде голубливих вуст!
З метілі чистої і сивої
пливе чобіт манливий хруст.

Метіль ходила стороною,
немов боялася мене.
А за коханою — луною.
лягла на житло дощане.

І забіліло все довкола,
і вечорово зацвіло,
і свічка закоптіла квולה
звела просвітлене чоло.

Внесу я дров з метілі тирла,
і затоплю старий камін,
і притулюся, як дитина,
до нахолоджених колін.

Вогонь густиме од живиці
серед обвуглених полін.
А в шибках білі порошиці
кружлятимуть веселий дзвін.

І стане так нам тепло й мирно,
неначе й не згорали дні
непояснимо і пунктирно,
як ці поліна у вогні.

* * *

О, як мені слова твої потрібні,
коли природу облягає ніч,
і ми на тіні стаємо подібні,
позбувшись суєти і протиріч.

О, як мені тоді кортить почути
не галасливі сльози каяття,
а тиху правду вишньої покути,
яку спроможне дати лиш дитя.

Ти шепчеш:

— Будь, мій суджений, зі мною...—

Я ж чую:

— Будь, мій рабе, при мені...—

А цілий світ громохкою луною
вдаряється у марення нічні.

Від нього не втечеш, і як без нього
уярмити себе в твою любов?
Коли б я жив самотньо і убого,
то в почуттях твоїх давно б схолов.

Ти відчуваєш це, але сказати
не зважишся серед ночі «прости».
О, як мені мовчання підірвати!
І як сльозою обпікаєш ти!

* * *

Акація з метеликом
при синьому вікні.
Кохана із метеликом
гуляється у сні.

Жоржина із метеликом
розхитують вітрець.
І сонце із метеликом
розхлюпують багрець.

Літає за метеликом
осінніх днів луна.
Згасає із метеликом
прозора далина.

На всьому — цвіт метелика
невловно так сія.
Не знищуйте метелика,
бо той метелик — я.

Із вишневої гілки, що виросла з думи моєї,
полетіла зоря на твою нерухому печаль.
Що нам треба іще, окрім ночі тривкої цієї,
що іще затіняє нашу світлу серпневу даль?

Темно, хмуρο вгорі. А внизу, де нам випало
ж^{ити}
піднімаючи зорі, як стиглі високі плоди,
ще не житла — скитки одинокі та скити,
і людина ще тільки виходить з води.

Скільки часу нам треба, щоб свій усвідомити
пр^{остір},
щоб проміряти власну, забиту у мул глибину!
Розірвалась зоря, заgrimіла у безвість,
як постріл.
Ніч серпнева погасла, забравши у нас таїну.

Через сотні років світ розквітне, як зоряна
вишня.
Стануть люди, як зорі, відкривши озорену
даль.
І прийдеш ти до мене — прекрасна любове
колишня,
і відкинеш печаль, як глуху допотопну вуаль.

* * *

Було вже... було — і розтало,
з річок у моря перейшло,
нікого ніде не питало,
де човен малий, де весло.

І тільки сльоза, мов калина,
горить і сія по зимі,
і тільки кохана людина
все кличе весни позивні.

Косовиця

— Прощай, прощай!..— звучить на перехресті,
і тане перехрестя наших рук
у давньому снігу, у білій честі,
що спить на грудях перемерзлих лук.

Тут я косив — і тут мене косили,
вчорашній вітер в жили залітав,
і луки легко випивали сили
з прив'ялених повалених отав.

Я був косар — і під косою падав.
Стояло небо завтрашнє, мов кінь,
і віковичний та безсмертний подив
з моїх очей клубочився, мов тїнь.

І ти прийшла, у душу попросилась,
твое коріння із моїм сплелось,
твоя любов по горло заросилась
у розшумі отавних стоголось.

Та випав сніг з учора у сьогодні.
Ти перейшла мене — і відпливла,
і лише із бездонної безодні
на наших рук оплетива холодні
поволі пада пагубна імла.

* * *

— Приснись мені, примарся! —
гудуть мої вуста.—
Чи дощиком нахмарся,
як спека уроста

у крила мої биті,
в моє чекання зле,
у безконечні миті,
в життя, як сон, мале.

Нікого. Шум акацій
в моїй душі. І ген
весь обрій від вібрацій
червоний, мов ромен.

Лежу. А сон з ціпочком
край мене походжа.
Зірниця за горбочком
встає така чужа.

Зненацька крапля впала
в заціплене ждання.
Кохана розкувала
безсонне засланя!..

За пологом, за полем,
за полином осонь
лиш дощик ходить болем
коло моїх безсонь.

* * *

Як просто визріла зима!
Півнеба випало додолу —
і раптом землю нахолоду
щось біле вгору підніма.

Вона висока, мов душа
нового, молодого світу.
І я зростаю від привіту,
що з неї в мене вируша.

Як тонко дзвонять проводи,
які метільні телефони!
І скаче біло через гони
твое засніжене:
— Прийди!..

* * *

Нащо мені свобода без свободи,
без брів твоїх, що іншому цвітуть,
нащо небесні вихудлі розводи,
що срібно-синє плетиво плетуть?

Нащо мені стежки, що між тернами
забуто крижаніють і тріщать,
коли мости попалено між нами
і в попелищах спомини ячать?

Нащо, нащо?..
Стоять самі питання,
а відповідь — хоча б тобі луна.
А ти — десь там, куди нема вертання,
де срібно-синя мерзла далина.

А я молю і небо, й землю, й воду,
щоб знову хтось між нас навів мости,
щоб знову, поневаживши свободу,
наручники на руки одягти.

* * *

Вітрець комиш колише.

Роберт Бернс

На небі місяць дише
при хмарі навскоси.
Внизу на травах — лише
паркі пучки роси.

То ж там, то там літала
кохана, ніби пух.
Куди ж вона розтала,
де згас міражний рух?

Нема її, немає
о цій нічній порі.
Лиш місяць обриває
пелюстки із зорі,

лише грайливо дише.
А в лузі, унизу,
вітрець траву колише,
обтрушує росу.

Мандрівка до Канева

Ми їхали з дружиною у Канів.
Вертілася змуртована вода,
вертілись кручі круто, і тверда
вставала суша з голубих туманів.

Хто сотворив цю неземну красу,
Україною назвав це дивне диво,
що в серце запливає незрадливо
і небо ясне держить на вису?

Дружині в очі крадькома я глянув —
а в них тих круч весела крутія,
як і в моїх, веселкою сія,
і дим осмути давньої розтанув.

Вони мені без слів одповіли
на подорожні лагідні питання.
Немов до України повертання,
була мандрівка та, і ми були

такі єдині, так вертали зримо —
одне до одного — без покайних слів.
А теплохід поривно і нестримно
до Канева співаючи летів.

Твоя зоря

Вже висухла давно ріка Почайна
між берегами плинними століть.
І лиш твоя зоря, зоря печальна
над кручами високими стоїть.

Була із тебе славна Ярославна —
пастушка полотняна, не княжна.
І ти мені світилася із давна,
кохання випасаючи здавна.

Вже висухла давно твоя жадоба.
Мул скам'янів на сірих берегах.
І вже не я — лише моя подоба
все майорить під зіркою, мов птах.

Розтану я також між берегами
таких століть, яким нема кінця.
І лиш зоря сіятиме над нами —
зоря твого коханого лиця.

Прогулянка в саних

Тобою сни наповнені по вінця,
немов водою синьою цебро.
А над цебром — лиш місяця подзвінця,
яке вістує щастя і добро.

Сріблиться сніг. Сліди за полозами.
Нарешті — сани через день у ніч,
що поміж нами, як між полюсами,
запалює вогні соснових свіч.

Мороз ворожить. Щось таке первинне
несе мене через реальний ліс,
і нереальний ліс крізь мене лине
під сном твоїх розбитих вітром кіс.

А коні мчать через життя і зиму,
а місяць майорить між верховіть,
а я із саней — наче пасмо диму
з вогню твого, якому не згоріть.

Нарешті стали розпашілі коні.
Криниця. Вітер віжки підбира.
І світиться мені кохання вповні
з чарівного зимового цебра.

* * *

Твое здивування — мов яхта, що дише на рейді
вітрилами білими, крилами мандрів у світ.
Та важко мені відірватись од звичної тверді,
і скинути гніт, і відчути твій вільний політ.

Я вже не дивуюсь за давненому здивуванню —
я просто вбираю у себе далекий твій слід,
що зникне поволі, розтане за синьою гранню,
куди перебродом не дійдеш по хвилях убрид.

Мое сумування на березі кинуло якір
в розчавлену гальку, що немічно,
кволо лежить.
А вільна стихія, кохання велика праматір,
тепер за тобою — без мене — у далеч біжить.

Я звички міняю, ця твердь мене, певне,
скорила,
я сам затвердив, наче галька на плесі старім.
Та сніться ще й досі здивовані білі вітрила
і плин твій легкий, що недавно ще був і моїм.

Дитя природи!
Дике і ручне,
забудь мене — та не життя хмільне.
Коли посохнуть трави і ліси,
кому себе ти чисто віддаси?

Дитя природи!
Матінко моя!
Як подих твій мені в житті сія,
як ти хмелиш природу днів моїх
серед боліт, і трав, і чистих вільх.

Дитя природи!
Я тебе молю —
побудь зі мною вічно без жалю,
допоки світ оцей переросте
і нас обох, і трав життя просте.

Ляля

Імпровізація за П. Тичиною

Прилине Ляля в білій льолі,
як літні сутінки впадуть.
У колі карому тополі
зеленим духом зацвітуть.

І стане Ляля, мов тополя,
в тонкому струнному строю,
і сколихнеться біла льоля
на мову зманливу мою.

У сизих сутінках розтане
речей реальних опертя,
лиш льолі маяння духмяне
огорне в сон моє життя.

А сміх, як шум тополь на вітрі,
віддасться парко у мені.
І льоля Лялина в політці
розтане в тихій даліні.

* * *

Провиснув дощик над водою,
блакитні крила розпростав.
А над тобою, молодою,
тонким туманочком розтав.

Дзвінкі проміння-золотинки
на висі всохли голубій...
Чому ж, чому тоді дощинки
з твоїх перевисають вії?

Невже той дощик, що за нами
висів, туманився і чах,
сльозини чистої омани
посіяв на твоїх очах?

Так ні, так ні! Ти в ореолі
аж світишся уся сама.
А дрібен дощикок поволі
на кручах канівських дріма.

* * *

Місяць між кипарисами й хмарами лисими
до гір москрипів, як колесо срібне з гарби.
Знизу, від моря, вогні намистами
і спів — як спів:
— Милий перекотигоре, мене полюби...

Пахнуть вологі сутінки, наче кохане волосся,
що у мое жадання вплелося, мов цвіт верби.
Йшов я за колесом срібним,
об голос тугий вколовся,
аж остовпів:
— Милий перекотигоре, мене полюби...

Перекочуй через гори за колесом, що куняти
вже на ходу починає, б'ється об скель лоби.
Та голос тугий співучий, мов колос,
ростиме з Ялти,
з блакитних слів:
— Милий перекотигоре, мене полюби!..

* * *

Шумує ніч весняна
в затоці голубій.
О, сяй, осяй, осанна,
гулкий морський прибії!

Здається, все минуло,
у спокій уляглось.
Чому ж тепер — майнуло
і в серці віддалось?

Тривожно, потаємно
жадання шум росте.
І там, де зовсім темно,
мов папороть цвіте.

Зрослося все, злилося,
і спробуй осягни,
де молоде волосся,
де хвиля з даліни.

По суніці

Перекликаються з луною лосі.
Лежить на спадні сонце горілиць.
Вже час на осінь. А мені ще й досі
спікає губи жар твоїх суніць.

Бринить, як нить, між нами павутина.
У вухах тиша встояна дзвенить.
Ти в лісі цім така свята дитина,
що може гріх найбільший зупинить.

Ти в світі цім од суєти далека.
Тут все, як є, без заблук і облуд.
І лиш від хати лісника лелека
над нами владен учинити суд.

Співа роса під пучками твоїми.
Тремтять суніці, як земні зірки.
І чайка перепитує — чиї ми? —
з прихованої ситнягом ріки.

Чиї ми справді в цьому розголосі,
стобарвності вабливих таємниць?..
Вже час на осінь. А мені ще й досі
спікає губи жар твоїх суніць.

* * *

Подай мені, любове,
із берега весло!
Крайнебо малинове
туманом занесло.

А хвиля перетічна
здійма між нами бриз,
і течія одвічна
мене відносить вниз.

Все далі, далі, далі
від того бережка,
де на веслі несталім
тремтить твоя рука.

Уже і поміж нами
туману сивина.
Кружляє бурунами
холодна глибина.

Куди ж мене відносить
од берега вода?..
А серце то голосить,
то мовчечки рида.

Я жду, я не втікаю,
мій зір туман встила:
навіки заблукаю
без рідного весла.

* * *

Там, у кінці алеї,
осінь уже не спинить.
Промінь душі твоєї
іншому в сні бринить.

Тихий листок із клена
довго униз бринить.
Доле моя зелена,
осінь тебе вогнить?

Вітер худий кульгає,
листя гребе ціпком.
Вітер мене минає
і промине цілком.

Лава стоїть. На неї
тихо впаду листком.
Там, у кінці алеї,
ти цокотиш містком.

Згадка

Маленьке місто. Річечка. І ти.
Сама-самотня, наче я в дорозі.
До тебе шепче світ: рости! цвіти! —
мій світ рухомий, що пливе в тривозі.

У вас там тиша. Літня благодать.
І річечка між берегами плине.
А я про тебе можу лиш гадать,
над веслами напружуючи спину.

У вас там сад. І тихі вечори.
Кудлатий пес. І вуличка **вертлява**.
Мені ж — лише та зіронька згори,
яку ти навздогін сюди послала.

Рікою плине час. Порогів грім
плавцю не посплітає страхом руки.
Що ти для мене значиш в світі цім,
я зрозумів на відстані розлуки.

Я полюбив ще дужче: місто, сад,
тебе в саду, і річечку неспинну,
і ту гарячу сонячну жоржину,
що мати посадила нам на згад.

Розпитай мене завтра про срібний цей день
і про сніг,
про село, до якого так нехотя їхала ти,
про тривожного батька, що в ліжку
від старості зліг,
і про снігом забиті, синами забуті хати.

Розпитай мене завтра про те, як боліло мені
це подвір'я, і сад, і гойдання беріз за вікном,
скостеніла дорога, де сонце на білім коні
так шалено летіло у далечі вічний огром.

Забувається все, що приходить до нас мимохить,
паче вій вітровійний, що в полі тебе обійняв.
А от в мене в зіницях сльоза твоя чиста стоїть,
паче вічності знак, що сьогодні нас так поєднав.

Часу сніг між хатами і нами сліди заміта.
Тільки ж сльози, як сонячні бризки, пропалюють їх.
Розпитай мене завтра, чому на батьківські
пошерхлі вуста
раптом тихо вмовстився щасливий замирений сміх.

Побачення

Дві душі — як дві зорі.
В них палання — як зізнання:
це ж кохання на порі,
доль незбагнене єднання.

Тане місяць, наче віск.
Тане ніч.
— Зажди хоч трішки...—
На розводді зірок блиск,
ніби сріберні горішки.

— Ой, пора вже! Я ж ще
молода, як ця водиця.
Буде мати гаряче
за непослух мій свариться...

— Та зажди, іще не йди.
Подаруй мені цілунок...—
Над неспокоєм води
висне м'яти-рути трунок.

Зріє досвіт.
— Боже мій!
Що ж то буде в білій хаті?..—
Та трепечуть од завій
тільки верби пелехаті.

Світле небо угорі.
Став застиг, немов малюнок.
Дві душі — як дві зорі,
і на двох — один цілунок.

Скресає день

Скресає день.

— Здорові будьте, люди! —

тріщить мороз, порипують хати.

— Ка-хи, ка-хи! — криниця від простуди.

А стежка до воріт:

— Ідуть свати!..

Гаряча піч волосся чорне жмутить

над сонним димарем. Світліє синь.

На лаві крекче дід: у носі крутить —

хтось дулю дасть чи, мо', гостинця син.

Скресає день.

Забамкали відерця.

Цямринам краплі синьо: дзінь-дзілінь...

І вистигли, й котнулися до серця

достиглі яблука твоїх колін.

З відерцями

На півдорозі суперечка.
І ми — сніжинами на сніг!
І лунко впали відеречка
тобі до сторопілих ніг.

Два цинкові роти:
— Водиці!..—
Луна лунилася:
— Крап-крап!..—
О, нащо сльози!
Гнів живиці
на свіжозламаних гілках!..

Твої я руки взяв — затихла
та суперечка у мені.
І закрутила біла віхола
нас двох на білій цілині.

І двоє відер сиротинно
по вінця сумом налились,
а потім скрадно попід тинном
самі до хати подались.

Травень

У травні, в трав'яному травні
так дивно стало, дико так —
твою любов, мов квіти ранні,
приніс обвітрений літак.

Кудись у невідь відлетіла
гризота грімко, і німа
була молитва твого тіла,
що мовби є — і мов нема.

Які долоні в мене, знаєш?
О ні, ти ще не знаєш їх!
Коли ти їх в своїх ламаєш,
виходить з тебе тихий гріх

і маревом повзе поволі
в невороття, за небосхил.
І двоє нас, дітей, у долі,
й проклянуться стебельцем син.

У травні, в трав'яному травні
так дивно стало, щасно так.
Цілунків келихи катранні
забагряніли, ніби мак.

І скапали з очей на маки
зелено-срібні місяці,
і запливла у душу мати
з кирпатим сонцем на руці.

Зустріч

— Дівчино, ти чия
отака блакитна?

(Поміж нами хмари, хмари
острішками брів і вій,
і з цибатої гітари —
буревій).

— Дівчино, течія
ніжна, самоцвітна!

(Між моїми берегами
все бринить у інший світ,
мов крізь пальці срібні гами
в брунькоцвіт).

— Дівчино, ти чи я
захмелів од світла?

(А крізь тіло плине, плине
променів крилатий рій,
і життя моє неспинне —
в буревій).

— Дівчино, ти чия?

— Я весняна квітка!..

(Світ в очах моїх блакиттю!
Літо я, а ти ж весна.
Хміль тече по підворотттю.
Місто в снах).

— Дівчино, ти моя!

Дружина дихає

Дружина дихає, як дихає земля.
Дружина дихає, як дихає полин
у гойдалці правікових долин.
Над нею сон зорею кружеля,
і чисте світло лине на повіки,
на рук легке обвітрене гілля,
на збронзовілий стан. Неквапні ріки
напівдівочих мрій течуть здаля,
навкіл дружини плюскотять так тихо,
мов і живуть лиш плином молодим.
І розтає за нею давне лихо,
як над лугами поранковий дим.

* * *

У ярузі сніги лежать,
біло коливаються,
під вітрами біжать, свіжать,
колихаються.

Та вже вода, в струмках вода
наплива напливами,
і вітер сон гойда, гойда
переливами.

Гойдне стерню — гуде стерня,
мов дроти напружені.
Вгорі — зоря, внизу — зерня,
передружені.

Вийшла хата на узгір'я,
вигойдала дівчину.
Приспи, приспи недовір'я
в ніч загірчену.

Ти — по той бік, я — по сей бік,
поміж нами — сніживо.
По горі біжить перстеник
перебіжливо.

Обжени сніги кудлаті,
пору перелинь таку,
поєднай нас двох у хаті,
перегінчику!

На камені

На камені дівча мені казало,
перехопивши подивом уста:
— Нам для кохання моря мало, мало —
потрібна ще й небесна висота...

Дивився я на нього, мов на свято,
з якого визріває слів роса:
— Нам для розлуки моря так багато,
що вже не порятують небеса...

Воно мені на камені світилось,
і недовіра гіркла на вустах,
аж доки ніч солона примостилась
із нами поряд, наче пізній птах.

І тут неначе серце що зламало —
на ньому здогад крижаний загус:
чого мені в огромні так мало
і неба, й моря без шовкових уст...

Прощання

У квадраті світлому, мов дитячий спомин,
пурхає метелик, пурхає світляк.

Хто мені розкаже, хто мені?..

— чого він

крильцями криляє?

— в спомині заляк?..

Пурхне — і зомліє. Дума в серці тліє.

На губах солоних

— пурхне —

— загаса.

У квадраті світлому

— хто ж мені зоріє? —

пурхає метелик

— і чия роса?..

Загасає світло. Темрява спада.

Пурхає прощально росяна хода.

* * *

Запитав я вишню у піні:
— Ти кому народила цвіт?..—
Забриніло на цілий світ:
— Ніні...

Запитав яблуні кармінні:
— Ви кому налили плоди? —
Наче вирросло із води:
— Ніні...

Запитав я серце у тіні:
— Ти кому так ласкаво гориш?..—
І воно забриніло скоріш:
— Ніні!..

Ідемо...

Снить село у даліні,
а за нами — колії.
Не спинитися мені
серед меланхолії.

Розкуйовджені хмарки
гнутья ген до пругу.
Вицілюю ж я таки
губ твоїх напругу.

Проти мене — пальців терен.
Босим серцем не пройти.
— Глянь, дівчино. Там он берег
і вітрилами — хати...

— Де? — вона до шибки очі,
а уста мені — бери!..
Ми спускалися із ночі,
як з чарівної гори.

Білий зайчик

Тихо!
Тихо!..—
ходить онде
дівчини шовкова тіль.
Ходить — наче аж літає
серед синіх мерехтіль.

Тихо!
Тихо!..—
я до серця —
та біжить з грудей воно,
мов хлоп'я ще недозріле
в недозволене кіно.

Тихо!
Тихо!..—
я чаюся
в білім закуті своїм.
А на тому боці світу
сходить юний чистий гімн.

Впала тиша.
Тіль шовкова.
Полюбив уже чи ні?..
У моему узголів'ї —
білий зайчик на стіні.

Розмова

На тій он яблуні осоловілий соловей
розцвів рожево. В'ється спів угору,
оповиває ночі чорну кору
і падає униз. А леготу солодкий клей

тече по вишні і спроквола застига,
уже стікати далі не в спроможі.
Травневий сон ворухиться в барлозі,
спада з його очей глуха нудьга.

Із хати вийшла пара наливна.
— Ой-ой! — вона поринула у спів.
— Чого ти? — він на неї очі звів,
і в них така млоїлася весна.

Крізь хмару місяць перейшов, навскіс
од них завис і вниз потік жовтаво,
і світляне намарення розтало
на снопику її пшеничних кіс.

— Яка ти місячна... і трохи солов'їна,—
пролився шепіт із вологих губ.
Її пальчата в збронзовілий чуб
вплелися м'яко.— Завтра перша зміна.

Чи не пора на сон? Хоч ти й не з сонь,
та поспішай у сні зловить жар-птицю...—
Сховала очі в човнику долонь:
— А може, краще доню білолицю?..

— Яка ти місячна! — сказав і перемовк.
Розтали за дверима, наче мрево.
А там, на яблуні, цвів соловей рожево
і сипався озвучений пилок.

Проти дощу

Дощ. І ти — проти дощу,
як верба похила.
Я до тебе відпущу
серце своє, мила.

Ти, либонь, у самоті.
Дощ. Ждання незнане.
За тобою — дні круті,
десь іще — нові путі
і життя жадане.

Дощ — як дощ. І шум — як шум...
Та чому ж сьогодні
стільки виткалося дум,
чом такий безладний шум
на краю безодні?..

* * *

Нападала, запала і пропала
весела хвища білих почуттів.
Ти відійшла, ти хвищу переспала,
і я кудись у невідь одлетів.

Як нам було і сонячно, і цвітно,
коли земля стояла у цвіту,
коли Десна промінилась привітно,
гойдаючи обох нас на плоту!

Чужа любов тече між берегами,
де ми пливли у білій чистоті.
А десь аж там, за синіми лугами,
ховає пам'ять спомини святі.

* * *

Хмелію сам. І вам дарую хміль:
двох рук людських, що пригортають плечі,
двох губ, що п'ють цілунку вічний біль,
і слів жагу, і мрій хрусткі хуртечі.

Отак з будення випливе та мить,
мов на озерце паперовий човник,—
і світ у серці терпко защемить,
і сміх — крізь сльози! — перший синій
ДЗВОНИК.

Вона торкнеться дзвоника — загра...
Вона цілунок подарує м'яко.
І з щічок двох, з рум'яних двох заграв,
котнуть сльозини чистим переляком.

І капнуть в серце. І воно, дурне,
сп'яніє, наче кетяг на калині,
і, не окравши в radoщах мене,
вам роздарує хміль той по краплині.

* * *

Відчинила мила віконниці —
срібний промінь голубом затріпотів,
срібний шурхіт під ногами в неї —
мов дзвіночки срібні покотилися
повз недавній сон.

Відчинила мила віконниці —
дві жоржини очей за склом розцвіли,
і зима — не зима,
і сніг — як роса,
як роса ранкова кохання.

Відчинила мила віконниці —
відчинила дорогу в світ.

* * *

Перехворію снігом і зимою,
перехворію холодом твоїм.
За далиною, майже неземною,
розтану, як весняний синій грім.

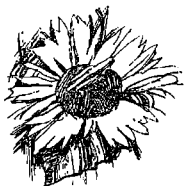
Перегримлю далекою луною
в твоїм житті, що пахне, ніби сніг,
і ти зійдеш відлунками зі мною
на весняний блакитний переліг.

Перейдемо його, і переорем,
і переборем у собі себе,
і над чийось самотнім горем
напнемо наше небо голубе.

У нас тепла — снігами не покрити,
у нас кохання — весняний розмай.
Та мушу я над нашим снігом жити,
що забілів далекий виднокрай.

Що ж, хай гримить, хай блискавка змією
летить і прозначає часу біг.
Перехворію ласкою твоєю,
аби розтав між нами білий сніг.

Поєми

Зона

Колючий дріт відрізав нас од світу.
Оскалився дозиметричний пункт.
І рев машин понад буянням цвіту
закупив горло, мов смертельний жгут.

Облипла пилюгою сіра глиця
їжачиться над вилиском шосе.
Обпалені вітрами й сонцем лица
дорога в безвість стрімголов несе.

Куди ви, хлопці? Станьте, зупиніться.
Такі ж ліси довкола весняні...
Та стогне древній шлях, немов боїться
забутися і задубить у сні.

Летять, летять машини на Чорнобиль,
на чорнобиль, на погар, на біду.
І жайвори випурхують з ковдобин,
розхитуючи зелень молоду.

І колами під хмарою — лелеки
над зрубом придорожного гнізда.
І дума затискає, мов обценьки:
та де ж тут зачалася біда?

Невже Чорнобиль — вигадки, химери,
грипозний сон, розвіяний за мить?
Он гуркотять сталеві бетеери,
та жодний ствол гарматний не стримить.

Але ж усе цвіте і зеленіє,
але ж весна вродилася яка!
І мозок, мов кора, дерев'яніє,
і порятунку в досвіді шука...

Десь тут гули бої. Тут партизани
на кришиво кришили ворогів.
Палали села, як струпасті рани,
і вітер віяв смородом з лугів.

Але поліщуки землянки рили,
шукали порятунку у землі,
самі собі священний мир творили,
росли зелом живучим із ріллі.

І знов постали села білостінні,
і вкоренилась твердь поліщука,
і задавнила згарищ чорні тіні
безсмертна пам'ять, добра і гірка.

Земля їх рятувала... Де ж то нині
сховатися, в яку тверду глибіню?
Німіють небеса порожні, сині.
Цвіте під ними млява річки рінь.

А сонце обпікає очі й душу,
а ліс несе живицевий дурман.
І як себе оптимістично змушу
переступить непевності туман?

Артерія життя — шосе лискуче.
Ліворуч чи праворуч не зійти.
А ліс же так припрошує жагуче,
та заступили шлях мені щити.

Для кого ж це усе росте і квітне,
кому багаті обіця плоди?
О квітне злий, рокований мій квітне,
від України горе відведи!

А може, краще знов були б землянки
та вогники присліплх каганців,
аніж оці обвітрені, як маки,
обличчя офіцерів та бійців?

Але не нам, поетам, бранцям долі,
спиняти чи засуджувать прогрес.
Нам застається викричати болі
за зону цю, побиту, як овес.

За цих людей, що мають свій характер,
коли говорять: «Хто, коли не ми?»
І вирушають мовчки на реактор,
що знаком став пекельної пільми...

Автобус, тридцять раз уже відмитий,
ковтає їх, заковтує мене.
Реве мотор, немов несамовитий,
колесами асфальт упрілий мне.

Потік машин зі щебенем, цементом.
Повільні трубовози. Легкові.
Пости під запилюченим брезентом.
Дозиметристи смагли у траві.

Побіля них бродячі пси облізлі,
що співчуття шукають у людей.
Гримить шосе у летючому заліззі,
мов до землі прив'язаний Антей.

Та ось уже й Чорнобиль бовваніє.
Я взимку був тут, синю воду пив.
Тепер він мертво у садах біліє,
а той колодязь целофан обвив.

Як страшно це — води не скуштувати
у тім краю, де Прип'ять, де Дніпро,
і хто посмів знічев'я відірвати
від губ народу цілого відро?!

Дивлюсь на землю, на річкові води
і думаю, аж чорний від журби:
а нам казали — ви «царі природи»...
А ми ж насправді — атома раби!

Хто доведе, що я неправду мовлю?
Заглиблені у формули мужі,
які за нас нам визначають долю,
на шию накидаючи ужі?

Чи ті, кого до часу обминула
радіаційна підла пилюга,
кого злорадна втіха огорнула,
що недругу лиш серце обляга?..

Дивлюся на Чорнобиль — землю бачу,
ую, як є, безмежну і малу,
до озарінь і смерті нетерплячу,
у розквіті — й навіки нежилу...

А наш автобус далі мчить, на Прип'ять.
крізь вулиці безлюдні, крізь ліси.
Над нами знов лелеки біло крилять,
сп'янілі од весняної краси.

І думка палить потемнілу душу:
чи вернуться вони в своє гніздо,
коли я той, четвертий, не примушу
навік осісти на бетонне дно?

Ми, люди, що? Не позичаєм гарту,
коли й самі підрубуюм себе.
А як лелека нам підпалить хату
за те, що пил наш лелечат скубе?

А як горобчик, що у порохняві
купається, за море відлетить?
О доле, не давай нам жити в славі,
коли не вмієм правду захистити!

І вигулькнуло біле місто з лісу,
як хмариво, прибите до піску.
Відшторив простір голубу завісу,
відкрив далеку голубу ріку.

А перед нею атомне громаддя,
обплутане павуттям проводів,
і димаря закопчене всевладдя
над маєвом завітчаних садів.

Потрощений бетон, і арматура
покорчена, і вирви у стіні,
і проводів обірваних зажура
у голубій небесній густині.

— Туди вам зась, — сказав мені начальник, —
там нічого робити з олівцем...
Усілись хлопці, як в гарячий чайник,
у бетеер, обліплений свинцем,

і рушили крізь підлісок повільно,
здіймаючи гарячу пилюгу.
А вітер шастав вільно, перевійно,
обходячи асфальтову дугу.

Тут свій контроль, своя у зоні зона.
За нею — смерть невидима лежить,
хоча і тут надія ілюзорна
розковано не дозволяє жить.

Пустельно скрізь, і голо, й одиноко.
Єдиний лиш дозиметричний пост
своєю новизною ріже око,
споганивши трави зелену повсть.

Туди-сюди рокочуть вертольоти,
і гуркотить тривожна далина,
сповита сизим маревом спекоти.
Із ким же йде незбагнена війна?

Скажіть мені, народе і державо,
відкрийте хоч на хвильку свій секрет:
якщо на подвиг люди мають право,
чому отут безправний я, поет?

Ви скажете: ми вас оберігаєм,
своїх співців і речників доби...
А я б хотів упасти там, за гаєм,
на грані атомової злоби,

і стати грудкою землі старої,
і чашу горя випити словна.
Кібенюк, Правик — істинні герої,
але за них мене пече вина.

Де ті тепер, які рапортували
про те, уже сподієне, й про те,
що у портфелях мудро приховали,
надіючись, що мохом поросте?

Чи заболять їм смерть героїв, муки
усіх живих і тих, що прийдуть ще,
чи не відсохнуть їм фальшиві руки,
коли і їх недоля обпече?

Я міг би про лелек, про нові гнізда,
я міг би про весняних солов'їв.
Та бачене отут у смуток кида,
та обліка мене безсилий гнів.

Пора нам відвикати від параду —
сьогодні він не вартий мідяка.
Нас прадід вчив: казати людям правду,
яка б вона бувала не гірка.

І як я можу зважитись на зраду,
як словом задзвоню, мов поставцем,
коли оті ж он хлопці за неправду
мені з презирством плюнуть у лице?

Давай, Мишко, солдате мій, синочку,
і ми з тобою на четвертий блок.
Але водій сміється на горбочку
і мне «хебе», протерте до дірок.

Мовляв, нема на те йому наказу,
а без наказу — нате вам ключі.
І я холону подумки відразу:
мовчать слова, коли гримлять мечі...

І ніч прийшла в порожню мертву зону.
Закутались у темінь Терехи.
Прошили зорі тиху ніч бездонну.
Схитнулися од вітру лопухи

на лузі, де тирлюються намети,
похідна лазня парою сопе,
крізь щілини у явні недоleti
сочиться світло жовте і скупе.

Прогуркотить патруль автомобільний,
по стінах хатніх фарами сяйне —
і знову спокій, спокій неподільний
село обляже, тихе і сумне.

А солов'ї в бузковім різноквітті,
а жайворів прощальний передзвін!
Так що ж таке вчинилося на світі,
як пустка поселилася між стін?

Чому крізь ніч я знову бачу жінку,
яка прорвалась крізь усі пости
і при дротах колючих просить:
— Синку,
солдатику, до хати допусти!

Я тільки гляну в хату, тільки стану
на той поріг, що вистругав мій брат...
Але на неї, наче із туману,
крізь сині сльози наплива солдат.

Він сам би рад її у дім пустити,
але шепоче журно: «Потерпіть...»
І плаче жінка: що його робити —
чи їхати назад, чи тут здубіть?

А над селом радіостанцій щогли,
і зумери тривожні в ніч летять,
і в класах приголомшеної школи
не тихі діти — воїни сидять.

Дістався їм урок із гіркотою:
як душ дезактивацію зробити?
Двадцятий вік указкою крутою
питання вибрав — жити чи не жить...

І мучить їх тепер душевна спрага,
і сумніви не втримать в берегах:
четвертий блок сховаєм в саркофага,
та як сховати в саркофага страх?

А ніч гуляє понад Терехами,
кричать бездомні злякані півні.
А час летить над правдами й гріхами,
та в ніч оцю вже не заснуть мені.

Так, час мине, і землю ми загоїм,
і люди повертаються в хати.
Але ж коли ми цей урок засвоїм,
що, ідучи всесильно до мети,

не треба забувати про озони,
про землі й води, жита срібний дзвін,
аби ніколи омертвілі зони
нащадкам не залишити своїм.

Комітас

Серце моє — зруйнований дім...

Комітас

ПОТРАВА

Яке прокляття небо облягло!
Осіли чорні хмари, і в розломи
упали хмари, ніби теребло
сухої перетрухлої соломи.

Вставало сонце — і зненацька вниз
упало та й розбилося на скалки,
і загорівся виноградний хмиз.
Кричить вогонь! Од балки і до балки

скипає на камінні в чорноті,
страшний од люті й дикого безглуздя,
обпалює розломини круті,
зниці хат, садів сліпе галуззя.

«Бам-бам-бам-бам!..» —
то церква на горі
ще металевий голос подавала.
Та де він?
Захлинувся у курі,
що над вогнем смердюче клубувала.

«Рятуйте!» — дзвін здіймався до небес,
стрибав з гори на гору, падав круто —
і знов летів, і знову круто чез
у тім огні, що розливався люто.

Як кров горить! Ви бачили, як кров
горить у горах, буйна, безневинна?!

Стікає вниз в ущелини, немов
гаряча і знетямлена лавина.

Де голуба небесна чистота,
де просвіток у цій пекельній ночі?..
Лиш темрява незряча огорта
вірменського народу мирні очі...

А в мороці, а в дикому вогні
якісь примари бродять знавіснілі.
Їх руки — в крові, очі їх — скляні,
їх голови — в кривавому похміллі.

Що їм цей край, що їм оцей народ,
що за віки в своє уріс каміння!
Гуляй, гуляй!
Ніяких перешкод!
Рубай цей сад від крони до коріння!..

Дзюрить в потоках кров, а не вода.
На камені скипають крики муки.
Лиш вітер попіл в небесах гойда,
бо погоріли у вогні притулки.

Волає дзвін на сполох тут і там —
та чи докличешся такого права,
щоб горло перерізало катам
у цім краю, де чиниться розправа?

Держави — осторонь. Не їхня то біда.
Чужа їм ніч, що серед дня упала.
І хилиться Вірменія бліда
під ніж і меч турецького вандала.

Де ж захисток? Де воїни-сини?
Ошукані, заперті у казарми...

«Бам-бам» — як грім, летить із далини,
але глухі й сліпі ці стіни й рами...

Вирує ніч, якій нема кінця.
Собаки виють, здичавілі, ситі.
Нема вітчизни!
Гірко до лица
ще тулять землю зганьблену убиті.

Де Ван? Із берегів виходить Ван,
од крові почорнілий і гарячий,
а десь під ним — над ним — такий туман,
що сліпне і загарбник, зайда зрячий.

Та що йому! — наосліп ятаган
дістане він і підруба дитину,
прохромить діда — діда! — що від ран
та старості сам проситься у глину.

Дочку згвалтує на очах в батьків
і скине ледь живу в глибоку прірву,
в кривавицю потоків і струмків,
од горя і наруги ошалілу.

Наздоганяй, хапай — і ріж, і ріж,
плюндруй оселі, випали ці гори,
вкидай зловтішно в огняний кипіж
духовності прадавньої собори!

Чи бачила земля подібне щось,
чи ніч варфоломіївська вернулась,
щоб знову серце кров'ю запеклось
на цій землі, що й так у горі чулась?..

Ніхто не відповість. Усі у смерть
зійшли, як в льох. Ні скарги, ні прокляття...

Струмки од крові виповнені вщерть.
У траурних димах осель багаття.

І тільки ластівки у небовись
летять і кружеляють, ніби попіл,
щоб перенести вість бодай колись,
бодай комусь за почорнілий окіл.

Під ними на скалічених горбах
стоять у тузі прастарі хачкари¹,
і в них на запліючених губах
кривавляться слова:

— Відплати!

— Кари!..

Як півтора мільйони поховать,
і хто їх проведе у путь останню?..
Лиш ластівки — над сонмищем багать,
лиш ластівки — як супровід конанню...

Гуляє ніч — безглузда і страшна,
з землі встає і в небо опадає.
А з чорного, обвугленого дна
народ, у сморід втоплений, ридає.

І, з горя загубивши плинний час,
крізь далечі, потравою роздерті,
бреде між конвоїрів Комітас
на корабель, що відплива до смерті

¹ Х а ч к а р (вірм.) — вірменський надмогильний хрест.

ДОРОГА В СМЕРТЬ

Відчалили...

Прощай, пекучий край,
де вже нема людей — лиш тіні, тіні.
За що вас так?!
А море — через край,
а захід сонця — в узбережній піні.

Горить вода (чи кров горить у ній
і корабель по крові одпливає?..).
Ах, як у скронях стугонить приборі,
як душу крик народу розриває!

Життя і смерть на спільному кону
одне одного звикли пантрувати...
І от — синів найкращих в чужину
везуть, щоб там тихцем закатувати.

Вірменіє, ти згодна на таке?
Цей «смерті корабель» тобі властивий?!
Так ні ж!
У тебе серце пломінке,
і дух у ньому вічно бунтівливий.

О, скільки у минулім ворогів
тебе немилосердно катувало!
А скільки до твоїх крутих верхів
катів і яничарів прикипало!

Та ще й свої ростуть, немов гриби,
і горнутья тихцем до младотурків.
Хіба ж панки — вірмени?
Ні, раби,
питомий ґрунт для ненаситних круків!

Од зайд кривавих — боже борони!
Та бог не боронив, як не просили...
Тоді до бою зводились сини
і не траву, а ворогів косили.

Чи не тому так охра і багрець
у древні гори наскрізь просочились,
що насідав щоразу герць на герць
і схили в крові зболеній топились?

Тоді вставала просвітку зоря,
прекрасна, дужа, вільна, повновида,
перелітала слава за моря
захисника — Сасунського Давида.

Але коли це скінчиться, коли?
Коли цей камінь заживе у мирі,
і звільниться суглинок од золи,
і дружби хліб пектиметься в тонірі?..

Відхід в ніщо. Як вітру лет...
Куди
полине він, розвіється і щезне?
Хто в небі розрізнить його сліди,
коли воно безмірно величезне?

Вже берег туманіє в далині —
той берег чорний у червоній згубі,
і б'ються хвилі в тверді кам'яні,
перекидають обшири земні,—
такі нещасні — і до болю любі.

Вже й берега нема. В очах погас,
а в пам'яті — все вище виростає,
грудьми своїми зупиняє час
і море неспокійне обгортає...

Густі морок. Зблідлий Комітас
у центрі ночі спігне від ридання —
для нього щастя день навік погас,
позбавивши його у дім вертання.

Він знає це — навіщо фальш тому,
хто світ пізнав глибинно і правдиво,
хто мав тюрму реальну за тюрму,
а не богами вигадане диво.

Хто ціну склав народові й собі
і шлях обрав не кручений, продажний,—
нехай із нього воїн не відважний,
за меч сильніша пісня в боротьбі.

Принижений?
То тільки зовні, зовні!
Закований?
Хто може закувати
оті пісні, що у народі вповні,—
хіба що їх із серцем виривати!

А корабель пливе...

Ну що із того,
що так йому у світі цім болять?
Із мороку болючого, густого
протяжна пісня в далечінь квилить.

І підлітає голос Комітаса,
мов грім, що народився на землі,
і двиготом двигоче моря маса,
солоні піднімаючи жалі.

Пливить, поети, вчені і музики!
В народу вас ніхто не відбере.
Народ ваш є — у вимірі великий.
Народ у ваших думках не помре.

За валом вал. Штормить. Гроза гуркоче.
Пульсує грім у жилах блискавиць.
Як море, небо угорі рокоче
і падає, розпластується ниць.

Злилися дві грози: природна, зрима,
і ще страшніша — внутрішня, людська.
І падає стихія незборима
на корабель, що мовчки утіка.

Несе гроза народу віщу душу,
а в ній вогнем гримить своя гроза.
І шепче Комітас:
— Я жити мушу,
співати мушу, хай пече сльоза

серця живих і навіть мертвих, мертвих!
Не смійте, друзі, кланятись грозі!
Ми оживемо в горах розпростертих,
у виноградній стоптаній лозі.

Хай ворог п'є вино. Та замість хмелю
ввілється в нього горя гіркота,
і згине він колись, і сам оселю
свою підпалить, і зійде на скелю,
і ляже там, де смерть його вита!

Ну, що багатим біль свого народу —
відкупляться, бо завжди з паном пан
і вигоду знайде, і спільну згоду,
а ти вмирай, ти гинь, Согомонян¹.

Реве гроза. Змішалось небо й море.
Ні берега не видно, ні осель.
По горло поринаючи у горе,
іде хитливо «смерті корабель».

¹ Согомонян — справжнє прізвище композитора.

МАРЕННЯ ВИГНАНЦЯ

Невже світає? Де світає, де?
Ах, так, це я в лікарні, у Парижі,
де небо у димовищах бліде,
немов у Сені на широкім брижі...

Болить у серці, аж туман в очу.
Усе минуле в тумані густому.
Ох, скільки літ живу, немов лечу
із вірію привітного додому.

Та де той дім? Давно згорів в огні.
Стежки дитячі заросли травною.
І так кричати хочеться мені
опівночі бездомною совою.

Чи й справді я сова?
А мо', й сова!
Усе людське із мене вийшло кров'ю...
А що в мені й тепер живуть слова,
так я живлю їх давньою любов'ю.

Я був колись співучим журавлем,
господарем стрімким у ріднім небі.
Ви ж бачили, як я понад вогнем
тоді ширяв у тій страшній ганебі —

отак от: крила в боки і чимдуж
у світлу синь, отак от, подивіться!..
А так от — хмари хмурі доокруж,
а так земля, і крові в ній — по вінця.

Ха-ха!
Це кров!..
В очах червона мла...

Я падаю, мов грудка у долину.
А вітер де? Де два мої крила?!
Лечу, лечу — отак от — без упину...

Кру-у, кру-у...—

Чорнота...

Вітер дерево хита.

Тільки ж я не на гіллі —

чорна хмара при крилі.

Ніч у чаді та вогні —

при мені, при мені.

Кру-у, кру-у!..—

Полечу,

свічку в горах засвічу

і на небо повернусь,

в сон глибокий угорнусь...

О, що зі мною?

Божевілля знов

взяло в полон мою зболілу душу?

Я бачив різанину, бачив кров

і от за це нести покару мушу.

Та скільки ж літ болітиме мені

ота біда, що розум засліпила!

Бодай би в тому горі і вогні

мене тоді катів рука втопила,

аніж отак вбивати день при дні,

з непам'яті у пам'ять повертати

і знов у море марень та бридні,

мов тріску недопалену, вкидати.

Що є страшніше за вмирання це,

коли ти ще живий — і вже мертвота

тобі оповиває все лице,

повітря відриває геть од рота,

коли стримить у пам'яті твоїй,
як ніж, лише один болючий спомин,—
та й більш нічого в тиші світовій,
коли дзюрить із кам'яних розломин

невинна кров, а полум'я, а дим
з душі останнє вирвали коріння,
коли ідуть, повзуть за днем отим
лише неясні і жахкі видіння.

Болить душа, болить душа моя!
О, як той біль пекельний подолати!
Живе він, спить, неначе та змія,
у серці, як в глухім куточку хати,

а потім — враз! — прокинеться і знов
колюче жало у свідомість встромить,
і трутою мою наповнить кров,
і тіло холодіюче зсудомить.

Вандале! Ти зарізати хотів
народ мій гордий, половинив люто.
Але із тих обірваних життів
нове життя народжувалось круто,

бо дух живий у горах клекотів,
немов у грудях цілого народу,
що високо духовно підлетів
у синь правічну й простір небозводу.

Ти півнароду люто потоптав,
зайняв його правічні гори й доли,
та небуттю його ти не віддав
і кореня не підітнеш ніколи.

За нас — Росії рідної брати,
що півнароду прийняли в обійми,

щоб нам у дружбі й злагоді рости —
щоб мир і спокій панував надійно.

Народний лад навіки вкоренився,
червоний прапор полум'яно має,
і як би ти, вандале, не бісивсь,
народ мій поступово оживає.

О, як би заспівати я хотів,
яке у грудях закипа жадання!
Та голос мій у горлі перетлів
і перейшов розгнівано в ридання.

Не можу більше. Знову цей туман...
горить усе... і ніж танцює п'яний...
і крик в мені згорає полум'яний...
Півмісяць?
Ні — кривавий ятаган!..

Болить усе. Сліпа душа. Пожежа...
У голові — пекельний передзвін.
Проти очей — стрімка висока вежа...
Це ти, мій дзвоновий Ечміадзін?..¹

Дзвени, глуши мої жалі та болі,
буди мою свідомість, пробуди
в мені хоч відгомін старої долі,
а ні — то іншу долю народи...

Я до тебе підлечу —
бий у дзвони, бий!
Я до тебе закричу —
бий у дзвони, бий!

¹ Ечміадзін — місто, в якому знаходиться резиденція вірменського католікоса.

Облітає звукопад —
бий у дзвони, бий!
Догорів у горах сад —
бий у дзвони, бий!..
Кру-у, кру-у, ти ж мій брат —
бий у дзвони, бий!
Доки чує Арарат —
бий у дзвони, бий!..

Ти ба — і Арарат мій тут як тут!
Заходь до мене в це дупло просторе,
у цей нічний суцільний каламут,
де не вгаває наше спільне горе.

Мій лет підрізаний. І ти осів,
і ти посивів — тільки не од снігу,
бо сніг розтав і вниз передзюрів,
змішався з кров'ю і позбувся бігу.

Як там тобі було, на чужині,
як там тобі і нині височіти,
де у землі сухій при самім дні
лежать твої господарі і діти?

Ти понад ними був, та дух людський
усе-таки витав аж над тобою —
скривавлений, але такий лункий,
наперекір руйновищу, розбою.

Чому ж ти нас тоді не захистив,
чому не впав на ворога з-за хмари!?
Та ми й самі... наш зганений спротив...
Були ми не політики — нездари.

Ти плачеш, Арарате?
Що плачі,

коли вже пізно?
Ніч густа упала,
і темно у дуплі, як уночі,
і ніч така безпросвітна та стала.

Сиди, сиди, а я перелечу
із пам'яті в непам'ять — так ось, так ось!
Холодними очима висвічу
усе, що на землі іще зосталось.

Ага, отак — летиш униз і ти,
і крила білі зрізують привілля.
А там он море. Хвилі — у борти...
Мій корабель іде у божевілля!

Вогонь пече. Дістаньте із вогню
моє болюче серце, порятуйте!
Так-так, це знову ставлять западню
на нього, у вогонь сліпий закуте?..

Ха-ха-ха-ха!
Хто може упіймать
мене тепер, коли я птах крилатий?
Тебе я бачу, обережний тать:
ти йдеш сюди, розхристаний, патлатий,

а за тобою камінь і піски
повзуть, ворущаться, немов примари,
а над тобою — через всі віки —
встають і хилитаються хачкари.

За родом рід, що вже у землю вріс,
встає закам'яніло і простує
безмовно, не шукаючи доріг,
аж ніч переполохана нуртує.

Вони ідуть, ідуть зі всіх сторін.
Хрестате небо. І земля хрестата...

Та я ж іще живий, я ще не тлін!
За що мені, невинному, розплата?!

Ха-ха, мене нелегко ошукать —
я так от підлечу, на гілку з гілки,
сховаюся у мороці — і тільки!
Попробуйте до неба доскакать!

Корабель без вітрил
ніс мене в загин.
А тепер з моїх крил —
вітру переплин.

Я лечу, і земля
бачиться мені,
Арарат кружеля
в чорнім тумані.

Ух-ух, цей політ
тать не поборов...
Як болить чорний світ,
як згорає кров!..

О боже, скільки можу я літати
у пустоті, де зникло опертя,
роздерту пам'ять раз у раз латати
і відчувати: мчиш в невороття.

Вряди-годи навернуться мені,
як сльози щастя, спомини дитячі:
погожі дні, що втали в давнині,
наліті сонцем гори, аж гарячі,

високі та блакитні небеса
і мамині небесно чисті очі,
в яких одбилась світова краса,
і руки батька дублені, робочі.

Намаряться коханої вустя,
слова боронні, од чуттів вологі,
душа народу ніжна, що вроста
в мелодії журливі та предовгі.

О, скільки їх відкрилося мені,
як по-новому співи зазвучали!
Здається, навіть стежечки курні
людських пісень тоді мене навчали.

Народ — то пісня. Я ж її плекав,
собою затуляв од омертвіння,
бо ворог і тоді уже никав
з ножакою між сивого каміння.

Де те усе, де мирні дні мої,
немов пісні, вкарбовані у пам'ять?
Рятуйте пісню, бо вони її
до попелу, до пропаду допалять!

То ж не з людей — із неї кров текла,
бо тіло що, коли душа убита?
Позбавлене духовного тепла —
немов могила пам'яті розрита.

Де все оте? Нема його, нема...
Є тільки біль, тупий та безголосий,
є день отой, що пам'ять одніма,
і я — розтерзаний, сивоволосий —

на чужині, якій нема кінця
у просторі і часі, я у втечі
позбувся і душі, й свого лиця,
хоча колись був образом Предтечі.

Позбавлений усього назавжди,
я в кораблі повільного вмирання

пливу, як тінь, над хвилями біди
у безбережжі раннього смеркання.

Німує світ. Німа самотина.
Мій голос вмер. Пісні мої сконали.
І глузд мій у непам'ять порина.
І всі думки, що з світом ще еднали,

розсипались, як порохняви тлін
під буряними згіркими вітрами.
Лиш б'є та б'є у сполох гулко дзвін,
як відгомін небаченої драми.

Все скінчено...
А що ж то вдалині
іще неясно бачиться в розвої?
Що зацвіта безсилому мені
леткою тінню хмари грозової

і так звучить, аж серце протина
розбурханою хвилею жадови,
упевнено, відважно порина
у сутні, зримі — і прийдешні — доби?..

Світлішає на серці уночі.
Ясніє розум — то ж із Айастану
ідуть до мене рідні орачі.
Заждіть, я зараз! Лиш на ноги стану...

За ними йде глибока борозна.
Круті плуги плодючу землю крають.
Пологий схил. Висока крутизна.
Ідуть вони, ущелини долають,

немов летять, і де пройдуть плуги,
там ожива земля вірменська рідна,

там зело розсуває береги,
неначе твердь життя неперехідна.

А понад орачами в небовись,
як журавлі, пісні летять крилаті —
то відгомін того, чим жив колись
і я у материнській чистій хаті,

як був іще людиною-творцем,
піснями жив, од них ставав горою.
Вірменія була моїм лицем,
співучою душею дзвінковою.

Ідуть до мене орачі здаля,
і, доки рід їх не переведеться,
моя велика страдниця земля
в непам'ять світову не западеться.

Мов орачі, були мої пісні.
Глибока борозна в душі народу
од них пройшла, і сила родоводу
клекче у духовному зерні.

Йдіть, орачі, по судженій землі,
засійте рясно рідні гори й доли.
Йдіть, орачі! А «смерті кораблі»
ваш урожай не полонять ніколи.

Переправа

Вітрище кружляв, наче сокіл,
що знявся на лови
у небо круте та безмежне,

в нічим не оковану шир.
Машина тремтіла, стогнала, і власної мови
уже ми не чули, і мовчки в бетонки пунктир
вглядались відречено. В білім холоднім розвої
з'являвся він раптом — лискучий,

мов місяця тло,
і знов пропадав серед безвісті неживої,
і просвітку нам, як здавалося, вже не було.
Засліплені фари вбивали в хурделицю

клиння,
та так, що тріщала вона, мов засохлий
кругляк.

І знову на склі вітровому, немов баговиння,
тихцем розповзалася паморозь. Не переляк,
не страх загубитись у дикому безмірі степу
мене холодили, спиняли замріяний плин,—
я чув у собі збайдужіння оскому затерплу,
дорогою підняту із підсвідомих глибин.
Завіяло снігом і пам'ять, і здалені мрії,
відрізало раптом од світу, де звичне усе.
Здавалось тепер, що мене у безмежній завії,
неначе сніжину, дорога у безвість несе.
Я вперто дивився вперед, доки очі не мокли
від сліз прохолодних, рухливу губив далину.
Поземка чіплялась за плити лискучі бетонки
і мчала за вітром у невідь осліплу нічну.
Невже цій дорозі ніколи не буде припину,
невже від людей вона далі відтручує нас?..

і ноги збрякали, робились безвольні, як вата,
аж доки не вперся руками у дружне плече.
І знов повернулась до мене питома опора —
я був не самотнім у цьому безмежнім степу.
І фари сяйнули, як зірка мандрівна прозора,
що раптом влетіла у ніч вирівійну сліпу.
Ми сіли в машину. Олжасові руки тремтяче
лягли на кермо. Він задумавсь на мить і прорік:
— А він не спинився... Скажу тобі щиро, юначе,
що був із Данила справдешній таки чоловік...—
Ми їхали далі. В поземку бетонка вкуталась.
В мовчанку сувору, не змовившись, кутались ми.
А днина нова вдалині перед нами займалась,
і світло бліде проливала над плином п'їтьми.
Не знати вже скільки проїхали ми кілометрів,
а рівна дорога все далі та далі вела,
аж доки машина не вийшла з хурделичних нетрів.
І раптом така просторінь доокруж зацвіла!
Блакитилось небо, якась невагома пороша
пилком провисала і марева ткала вгорі.
— Либонь,— ворухнувся Олжас,— буде днина
хороша,
лиш хмари деінде на небі, немов снігурі...—
Іще ворушились поземкою білі бархани,
ще вітер над степом розкудлані верчики вив,
та дихалось легко, і ранок гнітючі омани
завійної ночі якомсь непомітно здавнив.
Бетонка яріла на сонці, гриміли колеса
на стиках, у скло біла хвиля крута вітряна.
Лиш де-де з-під снігу видніли скоржавілі плеса —
то спала спокійно схолоджена озимина.
Будь вічним, безмежним, небачене море достатку,
покликане людям давати найвищі скарби!
За тебе цілинники все віддали до останку —
тепер ти за них перед вічністю теж відроби...

Дорога схилилась у білу розлогу долину,
схилився Олжас, мов приріс до тряского керма.
Я глянув на нього і здогад згасив за хвилину —
давно вже його у машині зі мною нема!
Він там уже весь, де прозорі дерева, як мрева,
світились на сонці, такі дивовижні в степу,
де тонко бриніла задума неквапна груднева,
в могутньому серці красу притаївши скупу.
Олжас стрепенувся, мов сокіл старий у гніздів'ї:
— Отам Жаниспайка, де сталася з нами біда.—
І гепнув себе кулаком по лискучому тім'ї.—
Чому не мене узяла тоді підла вода?!
Чому навіть смерть, що годилось прийняти казаху
у ріднім степу, українець на себе прийняв?
Не знав мій товариш Данило вагання чи страху —
я потім про це, надто пізно про це я узнав,
коли у наметі відкрили самотню валізу
і я немудрецькі пожитки його перебрав.
Відкрилось, що він не вклонявся чужому залізу,
що він не боявся ніяких в житті переправ.
Я доти не знав, що Дніпро в сорок третьому році
приймав нас обох, у вогні — не у хвилі — купав.
Та він, як то кажуть у вас, народився в сорочці,
і я в тому чвалі пекельнім з коня не упав...
А може, ми неподалік у потрощенім лісі стояли,
руками пошерхлими мовчки збивали плоти,
фашистську заслону на правобережжі ламали?
А потім розкидали нас невблаганні фронти.
Він вижив і вистояв у найлютішій із воєн,
бо надто любив висівати у землю зерно.
Ніхто з нас не знав, що Данило давно був Героем,
що згинути міг у страшній веремії давно.
Ех, брате Даниле!..— Олжас на кермо похилився
і стишив машини невтримний розкований хід.
А сонячний грай нам назустріч прозорився, лився,
і міст підпирав мерехтливий, як сніг, небозвід.

Бриніли у паморозь білу окуті опори,
згиналися ферми від тої страшної ваги:
це ж треба — тримати небесні високі простори,
що звільна лягали на річки круті береги!
А сонячний грай наростав, хлопотів насупроти,
то низом пластався, то в'юнка здіймався увись.
І ми не могли вже тяжіння стрімке побороти —
по білій бетонці назустріч йому понеслись.
Кружляли узбіччя, дорога тріщала, мов крига,
трусил машину розломи, і рвані краї
впивалися в очі, і вітру розпечена дзига
мотала на себе попечені нерви мої.
Уже некерована, мчала машина донизу,
у хаос тріскучий вглибала, і годі було
звернути кудись, облетіти цю прірву осклизлу,
де все ворушилось, шипіло, сичало, рехло.
Машина крутнулась, і юзом пішла по бетонці,
і стала спокійно, ледь-ледь не злетівши з моста.
— Юначе, здається, і ти народився в сорочці,—
Олжас проронив, розтуливши пошерхлі вуста.
Ми вийшли з машини. Морозяний сніг під ногами
тихцем захрумтів, і така залягла тишина,
що чути було, як внизу потряса берегами,
зриваючи кригу, вода, і холодна луна
на скалочки дробиться, оповиває долину,
і світла потік пробивається з товщі ріки,
неначе виносить на берег холодний людину
під сонце ранкове й небесні ясні барвінки.
— Візьміть його, люди! —

війнула сніжком Жаниспайка.—

Він ваш. Ви лишень придивіться як слід.

— Він ваш! — прошуміла дерев наморожена

зграйка

і далі помчала по берегу за небозвід.

— Верніться, Даниле! — Олжас похлинувся

журбою,

щоб хлібно було і в малому селі, і в столиці.
Ми бачили щастя людське у своєму труді!
Ти знаєш, юначе, як здорово — землю орати
і знати: до тебе ніхто ще отут не орав?
Ти знаєш, як ждати, коли неозорі квадрати
завруняться зелом у світлі зелених заграва?..
Ех, друже Даниле! Які врожаї тоді снились!
Ти степ мій засіяв, а тільки до жнив не дожив.
Та думи мої із твоїми навик поріднилися —
Дніпро їх здружив, і мій степ

казахстанський здружив.

Лишився ти тут у засніжену пору грудневу,
хоч слід твій у звивинах часу печально розтав.
О, як ти любив Україну далеку вишневу,
як верби мої у безкраїм степу пригортав!..
Ходімо, юначе, я сад покажу, що Данило
не встиг посадити, я вишні його покажу.
Вітрами сікло їх і часом нестримним давнило —
то я їх за нього саджав і тепер бережу...
Він віз їх сюди з України в дарунок казаху,
щоб дружба цвіла, наче сад, у моему краю.
А дружба людська невідвладна всесильному
праху —

на цьому стояв я, на цьому і нині стою... —
Незайманий наст заливало прозоре проміння
і очі сліпило, та я за Олжасом ступав,
неначе сліпий, що от-от мав здобути прозріння.
Уже як відчув, що на силі таки підупав,
спинився, від снігу сльозаві, зажмурені очі
на небо високе, на сонце схолоджене звів
і раптом побачив: пробившись із білої товщі
холодного снігу, мені сад вишневий зацвів!
Тендітні пелюстки на вітрі вгорі мерехтіли,
і бджоли клопітні густе ворушили гілля...
— Гей, дядьку Даниле! Ви сад посадити хотіли?
Так ось він цвіте, він за вами дістався здаля!

З М І С Т

«Убий в собі раба!..»	5
«Не попросу окраєць хліба в долі...»	6
Рідне жито	6
«О Рось!..»	7
«На щастя і печаль...»	7
«Не розучусь ніколи говорити...»	8
«Глибока ніч за нами розтає...»	9
Пошуки вічності	10
Балада про Данила	11
Рідне	12
«Хто спутає вігер?..»	13
«Чого болиш?..»	14
Падає пил	15
«Не обмини, не прокляни...»	16
Живиця	17
«Чумацький Шлях на Київ повертає...»	18
«По Хортиці ми шинами топгались...»	19
«Горить Загорськ...»	20
«Поїхали — подихаєм грозою!..»	21
«Коли ми з Колими повертались...»	22
«Грань вишини така висока...»	23
«Куди ти лізеш, лірнику без ліри?..»	23
Прощання на сірому снігу	24
Пустка	25
«Веселий сніг закручує спіралі...»	27
«Ліс по коліна у снігу стоїть...»	28
«Так довго падає листок...»	29
«Ці заходи, ці присмерки, ці присмертні...»	30
«Цвіте туман...»	31

«Її приморожувались луки...»	32
Зимова дорога	33
«Впаде листок — і дерево впаде...»	34
«Січеться сніг...»	35
«До кого в світі догукатись...»	36
«На відстані душі нелегко жити...»	37
«Все проминає й промине...»	37
«Половіють жита при дорозі...»	38
Київське море	39
«Вигорає неспокій...»	40
Мовчання зозулі	41
«На світі кожному своє...»	43
«Догорає осінь золота...»	45
«Різдвяна ніч — і на тобі: кудись...»	46
Після снігопаду	47
«Болить у матері душа...»	48
«Вода, скрипуча від каміння...»	49
«Спадає листя із верби, як туга...»	50
Осінь	51
«Говорять верби про вчорашнє літо...»	52
«Сніжок заснув...»	53
«Осіннє листя холодно дримає...»	54
Прохання до осені	55
«Укоротили ночі довгі...»	56
«Печалиться береза соком...»	57
Пейзаж	58
«Заходила хмара за гору...»	59
«Молюся за дідів Григорія й Максима...»	60
Тітка Катерина	61
Пробудження Кирила Кожум'яки	64
«Заходу бронза тьмяна...»	65
«Як швидко жовкнуть наші дні...»	65
На Батиевій горі	66
«Свого села боюсь...»	67
«У пам'яті властивість вибіркова...»	68
Урок Івана Франка	69

«Розмитий образ давнього дощу...»	70
Ворожба	71
«Петрів батіг...»	72
«Писати час...»	73
Що потрібно?	73
Натхнення	74
На полонині	74
«Глибіємо, минаємо мілини...»	75
«Земле моя, Україно велика!..»	76
Пробудження	77
«І дощ пішов з-під грому...»	78
Дим з димаря	79
«Прощайте, сосни юрмальські крилаті!..»	80
Міст через Двіну	81
Душа снігів	82
Таврія	83
Сутінковий вітер	86
Вечір на сінокоші	87
Вишні	88
«Із підворіття в наростах плісняви...»	90
Взимку біля залізниці	91
«Аж геґ попливла...»	92
Випав сніг	93
«І луг зітрух...»	94
«Поглянь траві в зіниці...»	95
«Там на сизім схилі осені»	96
«Чуєш, як пахне весна!..»	97
Прохання	98
Спів жайворів	99
Шторм	100
«Уже і вітер не такий...»	101
Музична ніч	102
«Повзе, клубочиться туман...»	103
«І та верба, і та дорога...»	103
Ждання	104
«Коли дощі...»	105

«Чорний жур переораних нив...»	106
Чернігів	107
Колискова	108
«Чи я помру?...»	109
Передчуття осені	110
Згасання слів	110
«Тремтить листок...»	111
Травневі планети	112
«Червоне листячко скипіло...»	113
Захід	114
Сніг падає	115
«Цвіт чарівний...»	115
«Рветься урвища стіна...»	116
«Ходімо в ліс...»	117
«І я зрозумів тоді...»	118
Десна	119
«Звисає сніг над полем...»	120
Горлиця з горнятком	121
По в'юни	122
Зимові лебеді	123
Мати за тином	124
«Співає перший цвіт...»	125
Бір Полісся	126
«Як несерйозно...»	128
Воли	129
У Тичинині Піски	130
Колиска, знайдена на горищі	131
Шевченкова Катерина	132
«Повзе, клубочиться туман...»	132
Осіння горобина	133
Місяць у вікні	134
Ніч над Братським морем	135
Батько в млині	136
«Ми вік свій по друзях...»	137
Вечір прийшов...	138
«Біжить веселий дощик-золотавець...»	139

«На діда кажуть...»	140
«Спитала мене калина...»	140
Сон	141
«Сняться гриби...»	142
Вечірня тінь	143
Три верби на схилі	144
Березневий туман	145
«Прощальний плач зорі...»	146
Пам'яті Василя Мисика	147
«Дощі високосні...»	148
«Сосна синіє...»	149
Старі хуторища	150
Вночі у хати на плечі	151
«Травню мій...»	152
Зелені вечори	153
«Надме дощу той огир...»	154
Відліт перепелів	155
«Я повен повені...»	156
«Цвітуть сади за далями, за нами...»	157
Осінь	158
У лісі	159
«Жовтець осмути ліг...»	160
«Зелений дощ росте в долині...»	161
«На тому дереві, що спить...»	162
Місячні мости	163
Осінні граки	165
«З роками важче пишеться?..»	165
«За гаєм — гай загаяний...»	166
«Сад посаджу...»	168
«Сірі сани в сизому смерканні...»	169
Заклинання	170
І знову дорога...»	171
Душі слів	172
Осінь-бджола	173
Макіївський ринок	174

Вечірня зоря	175
Волинь	176
«У чому ворон завинив...»	177
«І небо наше вже не голубе...»	179
Довженкові яблуні	180
Гляньте на маму	181
Одне вікно	182
В буран	183
Дитячі очі війни	184
Батьків сад	187
«Пробач мені...»	195
«Надивившись на нові...»	196
Двое в степу	196
Ми у світі	197
«Як поночі у ніч оцю безлику!...»	198
Тиша	199
Вдовина хата	200
Місяць гроз	201
Забарна зима	202
«Чебрець з могили отамана...»	203
«Отак і пишеться...»	204
У лісі	205
Вечірня тінь	206
«Проходить полем череда...»	207
Свій сад	208
«В минуле заглянув...»	209
«Приснивсь Далекий Схід...»	210
Три зорі	211
Два роки по батькові	212
Старі рушники	213
«Нам непідвладні в світі лише зорі...»	214
На кургані	215
Ворон проти війни	216
«По берегу моря ходила Десна...»	217
Кримський пляж	219
Остання вишня	220

«Це літо дощове...»	221
«Поночіє тиша...»	222
Дорога додому	223
«Ходив мороз озиминою...»	224
«На сході сонце...»	225
«Вереснева пора...»	226
Купальський сон	227
«У кого мудрості спитати...»	228
«Березовий, веселий запах...»	229
«Лишаю ліс...»	230
«Коза напаслась...»	231

МУЗИЧНІ АКВАРЕЛІ

I. Кавунова скибка	232
II. Стара хата	233
III. Листопад у жовтні	234
IV. Приморський шум	235
V. Космічний вечір	235
VI. Синій вечір	236
VII. Без при вікні	237
VIII. Повінь	238
IX. Заметіль	239
X. У саду	240
XI. Червоний мак за хмарами	241
Пастелі	242
«І гілка не здригнеться...»	252
«— Мила, де ти?..»	253
«Нарешті квітка зацвіла...»	254
«Притишилось грози пручання...»	255
«Ти виткана з роси і первоцвіту...»	256
«Моя весна вночі мене будила...»	257
«Це прощання безконечне...»	258
«Зупинився місяць край вікна...»	259
«Дружино!..»	260

«Пасу свою любов...»	261
«Уклін тобі...»	262
«О, як мені слова твої потрібні...»	263
«Акація з метеликом...»	264
«Із вишневої гілки...»	265
«Було вже...»	266
Косовиця	267
«— Приснись мені, примарся!...»	268
«Як просто визріла зима!...»	269
«Нащо мені свобода без свободи...»	270
«На небі місяць дише...»	271
Мандрівка до Канева	272
Твоя зоря	273
Прогулянка в саях	274
«Твое здивування...»	275
«Дитя природи!..»	276
Ляля	277
«Присвиснув дощик над водою...»	278
«Місяць між кипарисами...»	279
«Шумує ніч весняна...»	280
По суніці	281
«Подай мені, любове...»	282
«Там, у кінці алеї...»	283
Згадка	284
«Розпитай мене...»	285
Побачення	286
Скресає день	287
З відерцями	288
Травень	289
Зустріч	290
Дружина дихає	291
«У ярузі сніги лежать...»	292
На камені	293
Прощання	294
«Запитав я вишню у піні...»	295
Ідемо	296

Білий зайчик	297
Розмова	298
Проти дощу	300
«Нападала, запала і пропала...»	301
«Хмелію сам...»	302
«Відчинила мила віконниці...»	303
«Перехворію снігом і зимою...»	304

ПОЕМИ

Зона	305
Комітас	315
Переправа	333

Литературно-художественное издание

Произведения поэтов — лауреатов республиканской комсомольской премии имени Н. Островского

*Горлач (Коваленко)
Леонид Никифорович*

НА РАССТОЯНИИ ДУШИ

Избранное

Киев, издательство ЦК ЛКСМУ (МДС) «Молодь»
На украинском языке

Художній редактор *П. А. Крисаченко*

Технічний редактор *М. Л. Мелько*

Коректори *З. М. Клещенко, Р. О. Кондрацька*

ИБ № 4585

Здано до набору 19.11.90. Підписано до друку 12.02.91. Формат 70×100¹/₃₂. Папір друк. № 1. Гарнітура літерат. Друк високий. Умовн. друк. арк. 14,19. Умовн. фарбовідб. 14,85. Обл.-вид. арк. 10,40. Тираж 4000 пр. Зам. 0—613. Ціна 1 крб. 40 к.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ (МДС) «Молодь». Поліграфкомбінат ЦК ЛКСМ України (МДС) «Молодь».

Адреса видавництва та поліграфкомбінату: 252119, Київ-119, Пархоменка, 38—44.

Горlach Л. Н.

Г 69 На відстані душі: Вибране.— К.: Молодь, 1991.— 352 с.— (Твори поетів — лауреатів респ. комс. премії ім. М. Островського).

ISBN 5-7720-0546-6

Роздуми про місце й призначення людини на Землі, про минуле та сучасне рідної України, болючі екологічні проблеми і світлі інтимні почуття в центрі уваги автора, відомого українського поета.

Г $\frac{4702640202-045}{M228(04)-91}$ 58.91

ББК 84Ук7